

BUNGE LA TANZANIA

MAJADILIANO YA BUNGE

MKUTANO WA NNE

Kikao cha Kwanza – Tarehe 6 Septemba, 2016

(Bunge Lilianza Saa Tatu Asubuhi)

WIMBO WA TAIFA

(Hapa Wimbo wa Taifa Uliimbwa)

D U A

Spika (Mhe. Job Y. Ndugai) Alisoma Dua

SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, tukae! *(Makofi)*

Waheshimiwa Wabunge, tunaendelea na Kikao cha Kwanza cha Mkutano wa Nne. Katibu.

DKT. THOMAS D. KASHILILAH -KATIBU WA BUNGE:

TAARIFA YA SPIKA

SPIKA: Taarifa ya Spika, Waheshimiwa Wabunge na Watanzania wenzangu, naomba kuanza kwa kutoa shukrani kwa Mwenyezi Mungu kwa uponyaji alionifanyia. Ni kweli acheni Mungu aitwe Mungu. *(Makofi/Vigelegele)*

(Hapa sauti ilikatika kutokana na tatizo la kiteknolojia)

SPIKA: .....pamoja nasi, karibu sana Bungeni Mheshimiwa Jafo na pole kwa yote. *(Makofi)*

Naendelea na taarifa ya Spika, nasema ahsante sana kwa Mheshimiwa Rais wa Jamhuri ya Muungano ya Tanzania Mheshimiwa Dkt. John Pombe Joseph Magufuli kwa kufuatilia kwa karibu sana matibabu yangu na kwa kunijulia hali kila wakati nilipokuwa nje ya nchi. *(Makofi)*

Siwezi kumtaja kila mtu, itakuwa sio rahisi kwangu kumtaja kila mtu na kumshukuru lakini itoshe kusema ahsanteni sana Waheshimiwa Wabunge wote, ahsanteni sana viongozi wa dini, ahsanteni kwenu Watanzania wote kwa kunionesha upendo mkubwa sana wakati nilipokuwa kwenye mapito na hususani kwa kuniombea. *(Makofi)*

Naomba niwashukuru sana wapiga kura wangu wa Kongwa kwa kuniombea sana na kwa dua zenu na poleni sana kwa kuvunjika moyo pale iliposemekana kuwa Mbunge wenu sipo tena duniani. *(Makofi)*

Kipekee namshukuru sana daktari kiongozi kule India Dkt. Vjay ambaye ni mwanamke; ndiye aliyeongoza matibabu yangu yote pamoja na daktari waliyesaidiana naye kwa karibu kabisa Dkt. Fatuma ambaye ni mke wangu. Ni ukweli usiopingika kwamba kwa kweli wanawake wanaweza. *(Makofi/Vigelegele)*

Waheshimiwa Wabunge, najua kabisa kwamba mnajua majukumu yenu ya uwakilishi wa wananchi katika chombo hiki kitukufu na chenye nafasi ya pekee katika nchi yetu, lakini ni vyema nikawakumbusha tena kuwa majukumu yetu ni mazito na muhimu sana na ili kuyatekeleza majukumu hayo ambayo ni kukidhi matarajio ya watu wetu panahitajika umoja, panahitajika ustahimilivu, panahitajika busara, hekima, panahitajika kuzingatia kanuni, kujadiliana kwa hoja na ushawishi, lugha yenye staha, kuhudhuria vikao vya Kamati na vikao vya Bunge na kadhalika. *(Makofi)*

Waheshimiwa Wabunge, nawasihi tusome na kuelewa kila kinacholetwa humu Bungeni na tufanye maamuzi sahihi yenye tija kwa wananchi na nchi yetu. *(Makofi)*

Waheshimiwa Wabunge, naomba nitoe shukrani za kipekee kwa timu yangu ya *Presiding Officers* (viongozi wanaokaa hapa mezani pamoja na mimi) walioongoza Bunge la Bajeti lililopita kwa siku kama 70 mfululizo; lililoanza Aprili 19 na kuishia Juni 30 2016.

Ahsante sana Naibu Spika wangu, Dkt. Tulia Ackson kwa kazi nzuri sana aliyoifanya. Kazi aliyoifanya Naibu Spika ni ya kupigiwa mfano. *(Makofi)*

Ahsante sana Mwenyekiti wa Bunge Mheshimiwa Mussa Azzan Zungu kwa kazi nzuri sana uliyoifanya. *(Makofi)*

Ahsante sana Mheshimiwa Andrew Chenge kwa kazi nzuri sana uliyoifanya. *(Makofi)*

Ahsante sana Mheshimiwa Najma Giga kwa kazi nzuri sana uliyoifanya. Naomba ushirikiano wetu uendelee kwa vile kwa pamoja tunaweza. (Makofi)

Waheshimiwa Wabunge, mwisho mtakumbuka kwamba kwenye Bunge lililopita la Tatu mljadili na kuridhia Miswada mitano ya Sheria na sasa nafurahi kuwataarifu kuwa Mheshimiwa Rais John Pombe Joseph Magufuli ameridhia na kusaini na sasa ni sheria kamili za nchi yetu. Sheria hizo ni hizi zifuatazo:-

(i) Sheria ya Fedha na Matumizi Namba 1 ya mwaka 2016 (*The Appropriation Act (No. 1) of 2016*;

(ii) Sheria ya pili ni Sheria ya Fedha Namba 2 ya mwaka 2016 (*The Finance Act (No. 2) of 2016*;

(iii) Sheria ya Tatu ni Sheria ya Marekebisho ya Sheria Mbalimbali namba 3 ya mwaka 2016 (*The Written Laws Miscellaneous Amendment Act (No. 3) of 2016*;

(iv) Sheria ya Nne ni Sheria ya Marekebisho ya Sheria Mbalimbali (Na. 2) Namba 4 ya mwaka 2016, (*The Written Laws (Miscellaneous Amendment Act (No. 2) Act, (No. 4) of 2016*; na

(v) Sheria ya mwisho ni Sheria ya Marekebisho ya Sheria ya Ununuzi wa Umma Namba 5 ya mwaka 2016 (*The Public Procurement Amendment Act (No. 5) of 2016*.

Ahsanteni Waheshimiwa Wabunge kwa kunisikiliza na Mwenyezi Mungu awabariki sana. Katibu. (Makofi)

DKT. THOMAS D. KASHILILAH -KATIBU WA BUNGE:

MASWALI NA MAJIBU

SPIKA: Tunaendelea na kipindi cha maswali. Kwa vile muda wetu umepotea kidogo kwa sababu za kiteknolijia hakutakuwa na swali la nyongeza ili tuweze kwenda na muda. Watauliza maswali wale tu wenye maswali ya msingi. Kwa hiyo msisumbuke kusimama.

Swali la kwanza Mheshimiwa Azza Hilal Hamad, Mbunge wa Viti Maalum - Shinyanga.

Na. 1

Serikali Kukamilisha Ujenzi wa Hospitali ya Wilaya ya Shinyanga Vijijini

MHE. AZZA H. HAMAD aliuliza:-

Je, ni lini Serikali itakamilisja ujenzi wa Hospitali ya Wilaya ya Shinyanga Vijijini iliyoanzishwa kwa nguvu za wananchi wakishirikiana na Halmashauri?

NAIBU WAZIRI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA alijibu:-

Mheshimiwa Spika, kwanza napenda sana kumshukuru Mwenyezi Mungu, jana tulipata ajali mbaya lakini kwa uwezo wake na mapenzi yake alitunusuru. Shukrani zote zinamstahiki yeye kwa sababu ndiye muweza wa kila jambo. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais, TAMISEMI naomba kujibu swali la Mheshimiwa Azza Hilal Hamad, Mbunge wa Viti Maalum kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, ujenzi wa Hospitali ya Wilaya ya Shinyanga unaendelea ambapo kazi zilizofanyika ni ujenzi wa jengo la wagonjwa wa nje yaani *OPD*, ujenzi wa wodi 2 za kulaza wagonjwa ambazo zipo katika hatua ya "renta", ujenzi wa nyumba moja ya watumishi ambayo ipo katika hatua ya ukamilishaji, ujenzi wa jengo la vyumba vya madaktari yaani *Doctors Consultation Rooms* ambalo limeshapauliwa na uwekaji wa miundombinu ya maji na umeme katika jengo la *OPD*. Kazi zote hizo zimegharimu jumla ya shilingi 368,000,000.

Mheshimiwa Spika, katika bajeti ya mwaka wa fedha 2016/2017, Halmashauri imeidhinishiwa shilingi 40,000,000 kwa ajili ya kuendeleza ujenzi wa wodi mbili za kulaza wagonjwa, umaliziaji wa nyumba moja ya mtumishi pamoja na jengo la vyumba vya madaktari. Halmashauri imetakiwa kuhakikisha inaipa kipaumbele Hospitali hiyo kwa kutenga bajeti kila mwaka ili kukamilisha miundombinu iliyobaki.

SPIKA: Mheshimiwa Azza, swali la nyongeza.

MHE. AZZA H. HAMAD: Mheshimiwa Spika, nakushukuru. Nimshukuru Mheshimiwa Naibu Waziri wa TAMISEMI kwa majibu yake lakini nitumie fursa hii kumpa pole kwa ajali aliyoipata jana, hakika Mwenyezi Mungu ni muweza wa yote.

Mheshimiwa Spika, sasa naomba nimuulize maswali mawili ya nyongeza. Kwa kuwa ujenzi wa Hospitali ya Wilaya gharama zake ni kubwa sana na kwa kutegemea bajeti ya Halmashauri inaonesha wazi Hospitali hii haitakamilika kwa wakati. Toka ujenzi huu umeanza ni takribani miaka saba leo na Hospitali haijaanza kufanya kazi. Je, ni lini Serikali itaipa Halmashauri ya Wilaya ya Shinyanga ombi la fedha maalum kwa ajili ya ukamilishaji wa hospitali hii?

Swali la pili, kwa kuwa Naibu Waziri amefika Shinyanga na akajionea hal halisi ya matatizo ya huduma ya afya na katika Mkoa mzima wa Shinyanga ni Wilaya moja tu ambayo inatoa huduma za Hospitali ya Wilaya, je, ni lini sasa Serikali itahakikisha kwamba inausaidia Mkoa wa Shinyanga na kuhakikisha Hospital ya Wilaya ya Shinyanga na Hospitali ya Wilaya ya Kishapu zinapewa kipaumbele kwa kuanza kutoa huduma kwa majengo yaliyokamilika na kuwapa watumishi?

SPIKA: Majibu ya maswali hayo, Mheshimiwa Naibu Waziri.

NAIBU WAZIRI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA: Mheshimiwa Spika, ni kweli tarehe 11 mwezi Agosti nilikuwa pale Shinyanga na miongoni mwa ajenda, miradi tuliyotembelea ilikuwa ni miradi ya afya, hospitali yetu ya Mkoa na Hospitali yetu ya Rufaa inaendelea kujengwa.

Mheshimiwa Spika, suala zima la ombi maalum ni kweli, mwaka huu walileta ombi maalum la shilingi bilioni tatu lakini katika mchakato wa bajeti ombi lile maana yake halikupewa kipaumbele, lakini ni imani yangu kwamba kwasababu lengo kubwa la Serikali hii ni kuhakikisha kwamba wananchi wanapata huduma ya afya na nilieleza katika vikao vilivyopita kwamba lengo letu ni kwamba kila Halmashauri ipate Hospitali ya Wilaya na kwa sababu Serikali imejielekeza katika ukusanyaji wa mapato; mimi imani yangu ni kwamba wananchi wa Shinyanga itapewa kipaumbele katika mwaka wa fedha ili mradi hospitali hiyo iweze kufanya kazi iweze kukamilika wananchi wa Shinyanga wapate huduma hiyo.

Mheshimiwa Spika, lakini suala la pili lililikuwa ni suala zima la Hospitali ya Shinyanga na Hospitali ya Kishapu ni kama nilivyosema awali, lengo kubwa ni kuboresha huduma ya afya na mimi nikuhakikishie Mheshimiwa Mbunge kwa sababu tulifika pale na tulitembelea maeneo yote mpaka ile Hospitali ya Mkoa ambayo ya Rufaa mmefanya kazi kubwa sana, mmetumia pesa ni chache, lakini miundombinu iliyojengwa pale ni miundombinu nimetembelea ni hali ya juu sana. Mimi naamini Serikali yetu iko mbioni katik ahilo na mimi nalichukua hili kama Ofisi ya Rais, TAMISEMI lakini Serikali ikijua kwamba jinsi gani tutafanya kuhusu kero za wananchi hasa katika sekta ya afya. Ahsante.

SPIKA: Ahsante sana, swali linalofuata linaulizwa na Mheshimiwa Aida Joseph Khenani, Mbunge wa Viti Maalum. Mheshimiwa Aida.

Na. 2

Athari za Elimu Bure kwa Shule za Awali

MHE. AIDA J. KHENANI aliuliza:-

Toka imetangazwa kuwa elimu ni bure walimu wengi wanaofundisha elimu ya awali (chekechea) wameondoka katika shule walizokuwa wanafundisha na kuanzisha vituo vyao sababu ni kutolipwa.

Je, Serikali haioni hili ni tatizo kwa wanafunzi hao ambao wanahitaji msingi mzuri?

SPIKA: Majibu ya swali hilo, tunaendelea na Mheshimiwa Naibu Waziri, Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa, Mheshimiwa Said Jafo.

NAIBU WAZIRI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA TAMISEMI alijibu:-

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais TAMISEMI naomba kujibu swali la Mheshimiwa Aida Joseph Khenani, Mbunge wa viti Maalum kama ifuatavyo;

Mheshimiwa Spika, walimu walioondoka katika shule walikuwa wanalipwa kupitia michango ya wazazi ambao wengi wao hawakuwa na sifa ya kufundisha wanafunzi wa elimu ya awali kwa maana ya kuhitimu Daraja la IIIA.

Mheshimiwa Spika, hivi sasa, walimu wote wanaopangwa kufundisha shule za msingi mongoni mwao wapo ambao wanapangwa kufundisha darasa la elimu ya awali kwa sababu ya mafunzo wanayopata vyuoni yakijumuisha mbinu za ufundishaji wa elimu ya awali. Vyuvo vyote vya ualimu wa shule ya msingi vinatoa mafunzo ya ualimu ngazi ya stahada ya elimu ya awali. Hadi mwaka 2016 wapo walimu wa daraja la kwanza, IIIA wapatao 191,772 ambao kati yao walimu wenye ujuzi wa kufundisha madarasa ya elimu ya awali ni 10,994.

SPIKA: Nawashukuru sana TAMISEMI kwa majibu mafupi na ningeshauri Waheshimiwa Mawaziri wa Wizara wengine waige utaratibu huu. Mheshimiwa Khenani, swali la nyongeza.

MHE. AIDA J. KHENANI: Mheshimiwa Spika, ahsante. Kwa kuwa uwiano kati ya walimu na wafunzi limekuwa tatizo sugu, katika shule zetu hasa kwa

madarasa ya awali hususani Mkoa wa Rukwa, Serikali ina mkakati gani wa kuweza kukamilisha au kuweka uwiano sana ili kuweka ufanisi wa ufundishaji na uelewa wa watoto wetu?

Mheshimiwa Spika, swali la pili, kwa kuwa walimu hawa walipokuwa wakiwafundisha watoto walikuwa wanatumia mikakati mbalimbali ikiwepo nyimbo, michezo pamoja na kuwapatia uji ili wapende elimu. Toka Serikali imetangaza elimu bure mpaka sasa imetoa kiasi gani kuweza kukidhi mambo hayo ili watotowaendele kupenda shule? (Makofi)

SPIKA: Swali la pili itakuwa sio rahisi kupata takwimu za papo kwa papo. Mheshimiwa Waziri, swali la kwanza majibu.

NAIBU WAZIRI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA: Mheshimiwa Spika, kweli uwiano ni tatizo lakini kilichofanyika ni nini? Mwaka jana tumepeleka walimu katika Chuo chetu cha UDOM, lengo kubwa ni kuhakikisha walimu wale ambao wengine walikuwa hawana zile *skills* za kufundisha watoto wa awali waweze kupata mafunz hayo na hili hivi sasa limefanyika karibuni nchi nzima na hata jana wakati narudi safari yangu nilikuwa pale Chuo cha Tukuyu ambapo tuna takribani walimu 22,995 ambao tunawaka *skills* za uchopekaji katika ufundishaji.

Lengo kubwa ni kwamba katika yale mafunzo yale ya uchopekaji maana nadhani lugha ngumu hii, walimu wanaifahamu kwamba *integration* katika masomo haya kwamba sasa itasaidia katika huu mtaala mpya unaoboreshwa walimu wote watakuwa na mbinu kubwa kuhakikisha kwamba suala zima la ufundishaji watoto wanaomaliza darasa la saba wakijua kusoma na kuandika.

Kwa hiyo katika suala hili lote kwamba ni walimu wangapi ni kwamba tumefundisha walimu takriban 22,000 na sasa hivi katika hii dhana mpya tumefundisha 22,995 tegemeo letu ni kwamba walimu wale wakisharudi shuleni kufundisha walimu wenzao vilevile, lakini katika masomo hayo watu wanaimba nyimbo na mambo mbalimbali ndiyo maana nimesema ni dhana mpya ya uchopekaji ambayo ninaomba sana Waheshimiwa Wabunge muanze kujua dhana hiyo mkienda huko *site* msishangae mtu anasema sasa naenda kuchopeka darasani, hii ni dhana mpya katika ufundishaji lengo ni watoto waweze kuelewa vizuri.

SPIKA: Swali linalofuata, Mheshimiwa Freema Aikaeli Mbowe.

Na. 3

Ongezeko la Ukubwa wa Serikali

MHE. FREEMAN A. MBOWE Aliuliza:-

Ongezeko la ukubwa wa Serikali na watumishi wake inatokana na kuongezeka mara kwa mara kwa mitaa, vijiji, kata, tarafa, majimbo ya uchaguzi, wilaya na mikoa na hivyo kuongeza ukubwa wa bajeti ya Serikali kwenye mishahara, matumizi mengine (OC) na kusababisha kupungua kwa ongezeko la bajeti ya maendeleo na hata wakati mwingine upatikanaji wake.

(a) Je, ni Vitongoji, Vijiji, Mitaa, Kata, Tarafa, Majimbo, Wilaya na Mikoa mingapi imeongezeka mwaka hadi mwaka kuanzia mwaka 2000 hadi 2015?

(b) Je, ongezeko hili limesababisha vipi ukuaji wa idadi ya watumishi wa Serikali Kuu na Serikali za Mitaa na mishahara imepanda vipi mwaka hadi mwaka kuanzia mwaka 2000 hadi 2015 na ongezeko hilo ni asilimia ngapi ya bajeti ya Serikali?

(c) Je, Serikali haioni sasa umuhimu mkubwa wa kusitisha ukuaji wake ili kuelekeza fedha zinazogharamia utawala kwenda moja kwa moja kwenye bajeti za maendeleo ya wananchi?

SPIKA: Majibu ya swali hilo, kwa vile swali ni refu kwa vyovyote vile majibu yatakuwa marefu pia. Naibu Waziri.

NAIBU WAZIRI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA alijibu:-

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais - TAMISEMI naomba kujibu swali la Mheshimiwa Freeman Aikaeli Mbowe, Mbunge wa Jimbo la Hai, lenye sehemu (a), (b) na (c) kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, uanzishwaji wa maeneo mapya ya utawala ikiwemo Mikoa, Wilaya, Majimbo, Tarafa, Kata, Vijiji, Mitaa na Vitongoji unazingatia matakwa ya Katiba ya mwaka 1977 Ibara ya 2(2) pamoja na Sheria ya Serikali za Mitaa Sura 287 na 288 ambazo zimempa Waziri mwenye dhamana wa Serikali za Mitaa madaraka na kuweka utaratibu wa kugawa maeneo hayo.

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha kuanzia mwaka 2000 mpaka 2015 Mikoa imeongezeka kutoka 21 hadi 26, Wilaya kutoka 114 mpaka 139, Tarafa kutoka 521 hadi 558, Halmashauri kutoka 133 hadi 185, Kata kutoka 3,833

mpaka 4,420, Vijiji kutoka 10,376 hadi 12,545, Mitaa kutoka 1,975 mpaka 4,037, Vitongoji kutoka 57,137 mpaka 64,677. Aidha Majimbo ya Uchaguzi yameongezeka kutoka 239 hadi 268.

Kati ya mwaka 2000 hadi 2015 idadi ya watumishi wa Serikali imeongezeka kutoka wastani wa watumishi 222,792 hadi wastani wa watumishi 405,314. Ongezeko hilo la watumishi limesababisha bajeti ya mishahara kuongezeka kutoka wastani wa shilingi bilioni 668.6 hadi shilingi trilioni 3.05.

Mheshimiwa Spika, azma ya Serikali ni kuongeza huduma karibu na wananchi, hivyo Serikali itaendelea kuzingatia matakwa ya Katiba na sheria zilizopo katika kugawa eneo la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania katika mikoa na maeneo mengine ya utawala. Hata hivyo kigezo cha uwezo wa nchi kiuchumi kitaendelewa kuzingatiwa katika utekelezaji wa azma hii.

SPIKA: Mheshimiwa Freeman Mbowe, Kiongozi wa Upinzani Bungeni, swali la nyongeza.

MHE. FREEMAN A. MBOWE: Mheshimiwa Spika, nashukuru sana na namshukuru Mheshimiwa Waziri na nampa pole sana kwa ajali iliyompata.

Mheshimiwa Spika, Mheshimiwa Waziri, ni kweli nia ya kupeleka maeneo ya kiutawala karibu na wananchi mambo yanaweza yakachochea maendeleo kwa upande mmoja, lakini vilevile yanaweza kupeleka huduma jirani na wananchi, lakini je, Serikali haioni kwamba kutokana na kukua kwa mahitaji ya shughuli za kimaendeleo katika nchi yetu utakuwa wakati muafaka kuangalia upya Sheria ya Ugawaji wa Mikoa, Wilaya na maeneo mengine ya kiutawala ili kuokoa fedha zinazopelekwa katika utawala kwenye bajeti ya Taifa na kuzielekeza zaidi katika bajeti ya maendeleo? Hilo ni swali la kwanza. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, swali la pili, kwa kufanya hivyo, huoni kwamba Serikali inaweza ikajikuta inapeleka zaidi fedha kwenye ujenzi kwa mfano wa hospitali, shule badala ya kujenga nyumba za watumishi ama za viongozi mbalimbali ambao wanaongezeka idadi na kuleta mzigo mkubwa kwenye bajeti? *(Makofi)*

SPIKA: Nimekuona Mheshimiwa Waziri, Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa, Mheshimiwa George Simbachawene majibu.

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA alijibu:-

Mheshimiwa Spika, naomba kujibu maswali mawili ya nyongeza ya Mheshimiwa Freeman Aikaeli Mbowe, Mbunge wa Hai kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, kama tulivyojibu katika jibu letu la msingi kwamba ugawanyaji wa maeneo ya kiutawala unazingatia sheria zilizopo hizi mbili, Sura 287 na 288 za Serikali za Mitaa lakini zinabebwa na msingi wa Katiba. Lakini pia kubwa ni ushirikishwaji na hitaji la wananchi kwa sababu hatugawi tu, tunagawa kwa sababu msingi wake ni kurahisisha huduma kwa wananchi. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, nikuoneshe takwimu; wakati Morogoro yenye ukubwa wa *square kilometer* 77,522.08 ni Mkoa mmoja, Kilimanjaro, yenye size 13,209 ni Mkoa. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, wakati Tabora yenye ukubwa wa size ya *square kilometer* 76763.03 lakini Kilimanjaro ina size hiyo. Lakini nyingine wakati Jimbo la Liwale tu lina ukubwa wa size ya *square kilometer* 34300.92 Hai ina *square kilometer* 1011. Tukisema kwamba tusiendeleo kugawa, tukasitisha kama Mheshimiwa Mbunge anavyosema uwiano uko wapi katika kutoa huduma za wananchi? (Makofi)

Mheshimiwa Spika, mahitaji haya ya sheria kuangaliwa upya kwa msingi wa kusitisha pengine sio jambo la busara sana, pengine tufikirie kama nia ni kupunguza matumizi ya Serikali, kuunganisha hivi visehemu vidogo vidogo ili viwe sehemu moja, viwiane na maeneo mengine makubwa. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, swali lake la pili hizo *issue* ni fedha, haya ndiyo matumizi ya fedha kwa ajili ya kuhudumia watu. Kwa hiyo hauwezi ukabanwa kwamba matumizi ya fedha, kwani zinatakiwa ziende wapi? Si ziende zikahudumie watu? Kwa hiyo swali la pili, Serikali itaendelea kutenga/kugawa maeneo haya kwa msingi wa mahitaji kwa kuzingatia Katiba na sheria zilizopo. (Makofi)

SPIKA: Tunaendelea na swali linalofuata. Mheshimiwa Freeman nakuomba tafadhali.

Swali kwa Wizara ya Maji na Umwagiliaji la Mheshimiwa Daniel Edward Mtuka.

Na. 4

Fedha Iliyotengwa Kusaidia Miradi ya Maji 2016/2017

MHE. DANIEL E. MTUKA aliuliza:-

Halmashauri ya Wilaya ya Manyoni imepata USD 17 milioni katika mgao wa USD 500 milioni zilizotolewa na Serikali ya India kusaidia miradi ya maji kwa bajeti ya 2016/2017.

Je, ni lini fedha hizo zitaanza kupelekwa katika Halmashauri husika ikizingatiwa kuwa shida ya maji imezidi kuwatesa wananchi katika Halmashauri ya Wilaya ya Manyoni na kwingineko katika nchi yetu kwa ujumla?

NAIBU WAZIRI WA MAJI NA UMWAGILIAJI alijibu:-

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Mheshimiwa Waziri wa Maji na Umwagiliaji, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Daniel Edward Mtuka, Mbunge wa Manyoni Mashariki, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, mwezi Julai, 2016, Serikali ya Tanzania na Serikali ya India zilifikia makubaliano ambapo Serikali ya India imekubali kuikopesha Tanzania mkopo wenye masharti nafuu wa dola za Marekani milioni 500 kwa ajili ya miradi ya maji. Mkopo huu utatekeleza miradi katika Miji 17 ikiwemo Mji wa Manyoni.

Mheshimiwa Spika, Miji mingine itakayofaidika na mkopo huu ni pamoja na Muheza, Mradi wa Maji wa Kitaifa wa Wanging'ombe, Makambako, Kayanga, Karagwe, Songea, Zanzibar, Mradi wa Maji wa Kitaifa wa HTM, Njombe, Mugumu, Kilwa Masoko, Geita, Chunya, Mradi wa Maji wa Kitaifa wa Makonde, Sikonge, Kasulu na Rujewa.

Mheshimiwa Spika, utekelezaji wa miradi ya maji chini ya mkopo huu itaanza mara baada ya kukamilisha taratibu za mkopo. Aidha, miradi hii itatekelezwa moja kwa moja na Wizara hivyo fedha hazitatumwa kwenye Miji au Halmashauri husika.

SPIKA; Ahsante sana Mheshimiwa Dkt. Isaack Kamwelwe, Naibu Waziri Maji kwa majibu. Swali la nyongeza kutoka kwa Mheshimiwa Mtuka. Kwa wale wasiokuwa wenyeji wa Dodoma hapa mtuka maana yake gari. *(Kicheko)*

Mheshimiwa Mtuka.

MHE. DANIEL E. MTUKA: Mheshimiwa Spika, ahsante kwa kunipa muda niulize swali la nyongeza.

Kwa kuwa hali ya maji Manyoni ni tete kwa watu na kwa mifugo. Tunajua bado taratibu za mkopo zinaendelea. Wakati wa Mkutano wa Tatu, aliyekuwa Mheshimiwa Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi, Mheshimiwa Mwigulu Nchemba wakati anawasilisha hotuba yake ya bajeti alisema analitambua suala la ukame na hasa kwenye maeneo yale kame na kuna utaratibu Wizara ya Kilimo itawasiliana na Wizara ya Ulinzi na Jeshi la Kujenga Taifa waweze kupata kibali...

SPIKA: Sasa swali Mheshimiwa Mtuka.

MHE. DANIEL E. MTUKA: Nakuja kwenye swali. Barua ile ilikuwa imeshaandikwa kwa maana ya mawasiliano ya Wizara mbili ya Kilimo na Wizara ya Ulinzi. Sasa swali, Wizara ya Ulinzi au Serikali inatoa majibu gani kuhusiana na mawasiliano ya Wizara ya Kilimo ili kuweza kuruhusu yale magreda kwenda kutuchimbia mabwawa kwa ajili ya watu na mifugo kwa ajili ya umwagiliaji? Ahsante.

SPIKA: Kwa kweli, Mheshimiwa Mtuka, nikuhakikishie sijakuelewa kabisa maana sina hakika kama Waziri wa Maji anaweza akajua masuala ya Waziri wa Ulinzi au nia yako, Sasa nani, sijui... Mheshimiwa Waziri wa Nchi, Ofisi ya Waziri Mkuu, umelewa au? *(Kicheko)*

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA WAZIRI MKUU, SERA, BUNGE, KAZI, VIJANA, AJIRA NA WENYE ULEMAVU: Mheshimiwa Spika, naona Mheshimiwa Mbunge pamoja na kuuliza swali la nyongeza anajaribu kutushauri Serikali kutumia Wizara na taasisi zilizopo ndani ya Serikali kushughulika tatizo hilo. Ningeshauri tu tuwasiliane naye halafu tuweze kujua tunaweza kuunganishaje hizo taasisi katika kutatua tatizo lake. *(Makofi)*

SPIKA: Ahsante!

Mheshimiwa Mtuka ushauri wako umepokelewa na Serikali. Tunaendelea na swali linalofuata la Mheshimiwa George Huruma Mkuchika, Mbunge wa Newala Mjini.

Na. 5

Tatizo la Maji Newala

MHE. CAPT. MST. GEORGE H. MKUCHIKA aliuliza:-

Mradi wa Maji wa Makonde ulijengwa mapema miaka ya 1950 kwa lengo la kuondoa kero ya maji katika uwanda wa Makonde wenye Wilaya za Newala, Tandahimba na sasa Mtwara Vijijini; lakini mradi huu mitambo yake imechakaa na watumiaji wameongezeka ambapo upatikanaji wa maji kwa Wilaya ya Newala ni 31% tu.

Je, Serikali inalifahamu tatizo hilo na inachukua hatua gani kutatua tatizo hili?

SPIKA: Majibu ya swali hilo, Mheshimiwa Naibu Waziri Maji na Umwagiliaji Dkt. Isaack Kamwelwe.

NAIBU WAZIRI WA MAJI NA UMWAGILIAJI alijibu:-

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Mheshimiwa Waziri wa Maji na Umwagiliaji naomba kujibu swali la Mheshimiwa George Huruma Mkuchika, Mbunge wa Newala Mjini, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, Serikali inatambua tatizo la upatikanaji wa maji katika maeneo mengi hapa nchini likiwemo eneo linalohudumiwa na Mradi wa Maji ya Kitaifa wa Makonde.

Mheshimiwa Spika, katika mpango wa muda mfupi mwaka 2015/2016 Serikali kwa kushirikiana na shirika la *DFID* kutoka Uingereza ilikamilisha ukarabati wa visima virefu sita eneo la Mitema na kufunga pampu katika visima hivyo. Kukamilika kwa kazi hizo kumeongeza uzalishaji wa maji kutoka lita milioni 7.4 hadi lita milioni 14.8 kwa siku, hivyo kuongeza huduma ya maji katika baadhi ya maeneo yanayohudumiwa na Mradi wa Makonde.

Mheshimiwa Spika, katika mpango wa muda mrefu, Serikali kupitia Programu ya Maendeleo ya Sekta ya Maji ilifanya upembuzi yakinifu na usanifu wa Mradi wa Kitaifa wa Makonde na kugundua kuwa chanzo cha Mitema katika Bonde la Mambi kina maji ya kutosha ya kuweza kuhudumia wananchi wa maeneo mbalimbali ya Wilaya za Nanyamba, Tandahimba pamoja na Newala.

Mheshimiwa Spika, kupitia mkopo wa masharti nafuu wa dola za Marekani milioni 500 kutoka Serikali ya India, Mradi wa Makonde umetengewa

dola za Marekani milioni 87.41 kwa ajili ya ukarabati na upanuzi wa mradi huo. Aidha, wakati mradi mkubwa ukisubiriwa Serikali imetenga kiasi cha shilingi bilioni mbili katika bajeti ya mwaka wa fedha 2016/2017 kwa ajili ya kuboresha miundombinu ya Mradi wa Kitaifa wa Makonde.

SPIKA: Mheshimiwa Mkuchika, swali la nyongeza.

MHE. CAPT. MST. GEORGE H. MKUCHIKA: Mheshimiwa Spika, kwanza napenda kuchukua nafasi hii kuishukuru Serikali kwa kutambua tatizo la maji Mradi wa Maji wa Makonde na kutenga fedha za kutosha kutokana na mkopo uliopatikana kutoka Serikali ya India. Naomba kuuliza maswali mawili ya nyongeza.

Mheshimiwa Spika, la kwanza; kitakachoondoa tatizo la maji Mradi wa Maji Makonde ni utekelezaji wa huu mradi mkubwa wa fedha ambazo tumepata mkopo kutoka India. Ningependa kumuuliza Mheshimiwa Waziri, ni lini utekelezaji utanza wa huo mradi mkubwa?

Mheshimiwa Spika, swali langu la pili, jirani na chanzo cha maji Mitema kama alivyosema Mheshimiwa Waziri ambako kuna maji ya kutosha, kuna mji mdogo wa Kitangari na watu wengi, pana Kituo cha Afya, Chuo cha Ualimu, sekondari mbili, watu wengi sana pale, soko kubwa lakini Mji ule ambao uko kama kilometa tatu tu kutoka chanzo cha maji hawapati maji. Maji yanafika Tandahimba, yanafika Mtwara Vijijini, pale kwenye chanzo cha maji hawapati maji. Je, Serikali inajua tatizo hili na kama inajua tatizo hili inawaahidi nini wananchi wa Mji Mdogo wa Kitangari?

SPIKA: Majibu ya maswali hayo, Mheshimiwa Naibu Waziri wa Maji na Umwagiliaji Dkt. Isaack Kamwelwe.

NAIBU WAZIRI WA MAJI NA UMWAGILIAJI: Mheshimiwa Spika, swali la kwanza ni lini utekelezaji wa huu Mradi wa Makonde kupitia mkopo wa masharti nafuu wa Serikali ya India utanza.

Mheshimiwa Spika, baada ya kusaini makubalianoya nchi mbili sasa hivi Serikali mbili zinaendelea na taratibu ili kuweza kufikia kusaini *financial agreement*, baada ya kusaini *financial agreement* kwa sababu tayari usanifu upo tutakuwa na muda mfupi sana ku *review* nyaraka za mradi wa Makonde na kutangaza *tender* na baadae utekeleji uweze kuanza. Kwa hiyo nikuhakikishie Mheshimiwa Mbunge kwamba haitachukua muda mrefu maana yake tatizo lilikuwa ni fedha na fedha zimepatikana kwa hiyo kilichobaki ni taratibu zingine ndogo ndogo. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, swali la pili, Mji wa Kitangari ni kweli. Mji huu uko kilometa tatu na Mheshimiwa Mbunge wewe ni shahidi kwamba nilikuja pale na mpaka nikaja Mji wa Kitangari nikaongea na wananchi. Ni kweli kabisa kwamba maji yanatoka chanzo cha Mitema, bomba linapita Kitangari kwenda Tandahimba. Katika huu mradi mkubwa kwa sababu fedha ni nyingi Tutahakikisha kwamba bomba linatoka chanzo cha Mitema pale linakwenda moja kwa moja eneo la Kitangari.

Kwa hiyo, niwahakikishie wananchi wa Kitangari kwamba tatizo la maji walilokuwa nalo muda mrefu sasa kupitia mkopo huu tunalimaliza. *(Makofi)*

SPIKA: Ahsante sana, sasa tunahamia Waheshimiwa Wabunge Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo na swali linaulizwa na Mheshimiwa Venance Methuselah Mwamoto Mbunge wa Kilolo na nilipenda Wabunge wote mliangalie hili swali namba sita kwa sababu hili ndilo swali la Kibunge. Fupi, moja kwa moja limejielekeza kwenye swali, halina ngonjera yoyote na Mheshimiwa Waziri yuko tayari kujibu hapa. Je, ni kwa nini Serikali isifute michezo Tanzania?

Mheshimiwa Mwamoto uliza swali lako.

Na. 6

Kufutwa kwa Michezo Nchini

MHE. VENANCE M. MWAMOTO aliuliza:-

Kwa nini Serikali isifute michezo Tanzania?

SPIKA: Majibu ya swali hilo Mheshimiwa Waziri wa Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo, Mheshimiwa Nape Nnauye.

WAZIRI WA HABARI, UTAMADUNI, SANAA NA MICHEZO alijibu:-

Mheshimiwa Spika, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Venance Methuselah Mwamoto, Mbunge wa Kilolo, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, kwanza nimtambue Mheshimiwa Venance Mwamoto kama mwanamichezo ambaye amewahi kucheza mpira wa miguu katika timu ya ligi daraja la kwanza wakati huo, sawa na ligi kuu Tanzania kwa sasa, yaani timu ya Majimaji ya Songea na RTC ya Kagera lakini pia timu ya Taifa.

Mheshimiwa Spika, hapa Bungeni Mheshimiwa Venance Mwamoto ndiye Kocha Mkuu wa timu ya mpira wa miguu ya Bunge. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kufuatia sifa hizo za Mheshimiwa Venance Methuselah Mwamoto, binafsi naamini kuwa swali lake limelenga kupata maelezo ya kwa nini michezo haiendelei kwa kasi wanayotamani wapenda michezo wengi hapa Tanzania na wala siamini kuwa anayo nia ya kutaka Serikali ifute michezo kwa kuwa anafahamu fika umuhimu wa michezo kwa Taifa paoja na wananchi kwa ujumla. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, Serikali ya Tanzania haiwezi na wala haina nia ya kufuta michezo nchini kwa sababu yoyote ile, badala yake nia ya Serikali ni kuiendeleza sekta hiyo muhimu kwa maendeleo ya Taifa hili kwa kuwekeza katika miundombinu ya michezo, elimu ya michezo ya kushirikiana na wadau wengine kuhakikisha kuwa sekta ya michezo inaendelezwa ipasavyo.

Mheshimiwa Spika, nimuombe Mheshimiwa Mbunge na Waheshimiwa Wabunge wote wa Bunge lako Tukufu kushirikiana na Serikali kuhimiza maendeleo ya michezo katika majimbo yetu. Aidha, tunashauri na kuhimiza wadau wote wa michezo ikiwemo Serikali za Mitaa, Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia, Waheshimiwa Wabunge, sekta binafsi na wadau wengine kuibua vipaji vya michezo kwa watoto kuanzia umri mdogo na kviendeleza.

Mheshimiwa Spika, Serikali kupitia Wizara na Taasisi zake itaendelea kutenga fedha kupitia bajeti yake na vyanzo vingine kadri inavyoweze kila wakati ili kuendeleza michezo katika ngazi mbalimbali.

SPIKA: Mheshimiwa Mwamoto swali la nyongeza

MHE. VENANCE M. MWAMOTO: Mheshimiwa Spika, naomba niulize maswali madogo mawili ya nyongeza.

Kwa kuwa sasa hivi suala la michezo Tanzania ni sawasawa na mgonjwa na unapokuwa na mgonjwa aidha umpeleke kwenye maombi, hospitali au kwa mganga wa kienyeji.

Sasa kwa kuwa Mheshimiwa Waziri amekiri na anajua tatizo hilo na tatizo kubwa limekuwa ni kwamba Serikali imeshindwa kuwekeza kutoka chini kwa maana ya kwenye shule za msingi, UMISHUMTA, UMISETA na michezo mingine na kuifuta, sasa Serikali inasemaje kuhusu kufufua michezo hiyo kwa nguvu zote na kupanga bajeti ya kutosha? *(Makofi)*

Swali la pili, kwa kuwa michezo ni ajira na Serikali ilikiri yenyewe kwamba itahakikisha inapeleka ajira kwa vijana kupitia michezo; na michezo inaleta pato la Taifa kwa mfano nchi kama Nigeria, Cameroon na Ghana imekuwa ni pato, sasa Serikali kwa nini imesahau kwamba hiyo itakuwa ni pato kubwa kwa nchi yetu na kuitelekeza michezo? Naomba jibu. *(Makofi)*

SPIKA: Majibu ya maswali hayo Mheshimiwa Waziri Nape Nnauye.

WAZIRI WA HABARI, UTAMADUNI, SANAA NA MICHEZO: Mheshimiwa Spika, la kwanza Serikali haijafuta michezo ya UMISHUMTA, UMISETA kama ambavyo imekuwa ikikaririwa, isipokuwa mwaka huu kilichotokea ni kwamba michezo hii iliahirishwa kwa muda, kwa sababu ya kuwa na maandalizi ambayo hayakuwa yanaridhisha na hivyo tukasema ni vizuri tujipange upya ili michezo hii iwe na maana. Kwa muda mrefu sasa michezo ya UMISHUMTA, UMISETA imekuwa ikifanyikakama matamasha ikifikia kilele mwishoni hakuna matokeo yanayoendelezwa baada ya michezo ile.

Mheshimiwa Spika, Serikali inajipanga kuhakikisha kwamba, michezo hii sasa inapofikia kilele chake wale wanaofanya vizuri wanapelekwa kwenye shule maalum zitakozotengwa kwenye Mikoa na Wilaya kwa ajili ya kuendeleza vipaji vyao badala ya kutokea kama ambavyo imekuwa ikitokea, michezo ile ikimalizika watoto wanarudi kwenye shule zao na vile vipaji vinapotea.

Mheshimiwa Spika, lakini la pili kwamba suala la uwekezaji kwenye michezo. Ni kweli michezo inahitaji uwekezaji mkubwa, kwa uwekezaji mdogo hatutapata matokeo ya kutosha. Serikali haijatelekeza michezo kama ambavyo nimejibu katika jibu la msingi kwamba Serikali itaendelea kutenga fedha kwenye bajeti zake, lakini na kuangalia vyanzo vingine ambavyo hata wenzetu wamekuwa wakivitumia kuendeleza michezo. Vyanzo vingine ni pamoja na pesa zinazotokana na Bahati Nasibu za Taifa. Duniani kote Michezo ya Bahati Nasibu ya Taifa ndio ambayo imekuwa ikifadhili michezo badala ya kutegemea hii bajeti ndogo.

Mheshimiwa Spika, niendeleo kutoa wito kwa sekta binafsi kushirikiana na Serikali kusaidiana katika kuwekeza katika michezo, tumeona sasa tunakoelekea michezo itakuwa ni biashara kubwa, italipa na hivyo natoa wito kwa wadau mbalimbali kuwekeza katika michezo wakishirikiana na Serikali na tukifanya hivyo tunaamini tutapata matokeo mazuri.

SPIKA: Ahsante sana Mheshimiwa Waziri Nape Nnauye, tuseme tu kwamba imetuuma kweli kuona *Uganda Cranes* ime-qualify kwa *AFCON* matumaini yetu kama mwakani na sisi au mwaka kesho kutwa tutafika pazuri.

Swali linalofuata Mheshimiwa Dkt. Mary Machuche Mwanjelwa na hili pia ni swali la mfano katika maswali mafupi na mazuri.

Na. 7

Wanamuziki wa Kike Kuvaa Mavazi Yasiyo na Staha

MHE. DKT. MARY M. MWANJELWA aliuliza:-

Kila jamii ina mila na desturi zake; hapa nchini wanamuziki wamekuwa hawavai mavazi ya staha au utu wa mwanamke umekuwa ukidhalilishwa kutokana na kuvaa nguo zinazoonesha maungo yao.

Je, Serikali ina mpango gani wa kudhibiti mavazi yasiyo na staha kwa wanamuziki wa kike?

WAZIRI WA HABARI, UTAMADUNI, SANAA NA MICHEZO alijibu:-

Mheshimiwa Spika, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Dkt. Mary Machuche Mwanjelwa, Mbunge wa Viti Maalum, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, Wizara yangu kupitia Baraza la Sanaa la Taifa (BASATA) imekuwa ikitoa elimu kwa wasanii mara kwa mara kupitia vyombo vya habari, makongamano, semina na warsha juu ya umuhimu wa maadili katika sanaa na namna ya kubuni kazi za sanaa zenye ubora na zinazozingatia maadili, elimu imekuwa ikitolewa kupitia vyombo mbalimbali vya habari ikiwemo *E fm Radio, EATV, Magic FM, Azam TV, Channel Ten, Clouds Entertainment* na *TBC*.

Mheshimiwa Spika, kwa wasanii wanaokiuka maadili kwa kuvaa mavazi au kubuni kazi za sanaa zinazomdhalilisha mwanamke hatua za kinidhamu na kisheria kama vile kufungia kazi zao, kuwafungia wao wenyewe na kuwatoza faini zimekuwa zikichukuliwa.

Mheshimiwa Spika, kuanzia mwaka 2014/2015 mpaka sasa wasanii watatu wa kike na msanii mmoja wa kiume na kikundi kimoja cha kanga moko walipewa maonyo na wengine kufungwa kabisa kwa kudhalilisha utu wa mwanamke. Aidha, kwa mwaka 2016/2017 msanii mmoja wa kiume alipewa onyo na kutozwa faini.

Mheshimiwa Spika, Sera ya Taifa ya Utamaduni ya mwaka 1997 imeeleza wazi kwamba kila Mtanzania ana wajibu wa kulinda mila na desturi zetu sambamba na kuhakikisha maadili yanalindwa na mwanamke hadhalilishwi wakati wa shughuli za sanaa. Wizara yangu inapenda kutoa wito kwa kila Mtanzania kuhakikisha kwa namna moja au nyingine anatunza na kulinda maadili na utamaduni wa Mtanzania.

SPIKA: Mheshimiwa Dkt. Mary Mwanjelwa swali la nyongeza.

MHE. DKT. MARY M. MWANJELWA: Mheshimiwa Spika, nakushukuru pamoja na majibu mazuri ya Mheshimiwa Waziri, nilikuwa na maswali mawili madogo ya nyongeza kama ifuatavyo:-

La kwanza, mwanamke ni tunu katika uumbaji wa maisha ya mwanadamu na kwa kuzingatia mila na desturi zetu za Tanzania nilikuwa nataka kujua Serikali inawashirikisha vipi viongozi hawa wa dini wakishirikiana na wasanii hao pamoja na majibu yake aliyotoa juu ya elimu kwa umma na umuhimu wake?

La pili katika Serikali ya Awamu ya Nne iliyopita Waziri husika alikuwa ameunda Kamati ya Vazi la Taifa ambalo nchi zawenzetu wengine wa hapa Afrika, ndio kutambulisha Utaifa wao nilikuwa nataka Mheshimiwa Waziri atueleze jambo hili limefikia hatua gani na mikakati yake endelevu? Ahsante.

SPIKA: Mheshimiwa Waziri Nape Nnauye majibu ya maswali hayo.

WAZIRI WA HABARI, UTAMADUNI, SANAA NA MICHEZO: Mheshimiwa Spika, la kwanza juu ya ushiriki wa viongozi wa dini na makundi mengine katika jamii katika kuhakikisha sanaa yetu inatumika vizuri na haimdhalilishi mwanamke.

Mheshimiwa Spika, nikiri kwamba kwanza ni kweli kwamba mwanamke ni ana hadhi yake katika jamii na hasa katika jamii zetu za Kiafrika na nimpongeze sana Mheshimiwa Mary Mwanjelwa kwa namna anavyopigania hadhi ya mwanamke katika Taifa letu. *(Makofi)*

Wizara yangu inatoa wito si tu kwa viongozi wa dini hawa wasanii wetu wamo katikakati ya jamii zetu, hawa wasanii ni watoto wetu, ni ndugu zetu na wanaingia kwenye nyumba mbalimbali za ibada na kukutana na viongozi wetu wa dini, natoa wito kila mmoja wetu aone kwamba kuna umuhimu wa kila mmoja kushiriki na kuwahamasisha wahakikishe wanazingatia maadili ya Mtanzania katika shughuli zao za sanaa.

Mheshimiwa Spika, nataka nilihakikishie Bunge lako ikiwa jamii itayakataa matendo yanayofanywa na wasanii, wasanii hawa wataacha kufanya hayo matendo, lakini ikiwa jamii inayashabikia na kuyapenda, wasanii hao wataona ndio *fashion* na wataendelea kufanya. Kwa hiyo, hata kama sisi tukihamasisha namna gani kama jamii haitayakataa na kuyaona hayafai, kila Mtanzania akaona mwanamke akidhalilishwa amedhalilishwa mzazi wake, amedhalilishwa ndugu yake, haya matendo yatakoma katika jamii yetu.

Kwa hiyo nadhani ni suala la jamii yetu zaidi kuyakataa na kuwatenga kijamii wale ambao wanafanya shughuli za kuwadhalilisha akina mama wetu. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, swali la pili la Vazi la Taifa na wakati wa bajeti niliulizwa hili swali na nililitolea ufafanuzi, ni kweli ulifanyika mchakato wa kutafuta Vazi la Taifa hapa lakini tulikuja kugundua kwamba ule mchakato tukiendelea nao mpaka mwisho tunaweza tukajikuta tumetoka na vazi la viongozi na sio Vazi la Taifa. Jamii yetu Watanzania tuna makabila 126 kila kabila lina aina yake ya kuvaa, mnaweza mkaendeleza mkafanya mchakato mkafika mwisho halafu mnakwenda mnawaambia Wamasai waache mavazi yao wachukue hili la kwenu, iko hatari ya kuwa na vazi la viongozi na badala ya kutengeneza Vazi la Taifa. Sasa tukatoa wito kwamba kwa ule mchakato ulipofikia ulipendekeza vazi la kanga kuwa ndio vazi *preferable* ambalo kwa kweli watu wanaweza wakalitumia. Lakini tunaogopa kufikia mahali pa kutengeneza vazi tukalilazimisha na likabaki kuwa vazi la viongozi.

Mheshimiwa Spika, lakini hata hayo mataifa mengine ambayo yana mavazi ambayo yanaonekana yanawakilisha Utaifa wao hawakufanya mchakato wa kufikia Vazi la Taifa. Ilikwenda ikatokea wakajikuta wana vazi, likapendwa na walio wengi na likarasimishwa. Hapa tukiendelea na mchakato huu tutatengeneza vazi la viongozi na halitakuwa Vazi la Taifa letu.

SPIKA: Tunaendelea na Wizara ya Kilimo, Mifugo, Uvuvi na masoko yakiwemo swali la Mheshimiwa Marwa Ryoba Chacha Mbunge wa Serengeti.

Na. 8

Upatikanaji wa Masoko ya Tumbaku

MHE. MARWA R. CHACHA aliuliza:-

Zao la tumbaku limekuwa likilimwa sana Wilaya ya Serengeti lakini kuna changamoto kubwa ya kukosa masoko.

Je, ni lini Serikali itasaidia upatikanaji wa kampuni zaidi ya moja kwenye ununuzi wa tumbaku ndani ya Wilaya ya Serengeti?

NAIBU WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI alijibu:-

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi naomba kujibu swali la Mheshimiwa Marwa Ryoba Chacha, Mbunge wa Serengeti kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, majaribio ya kilimo cha tumbaku kibiashara Mkoani Mara yalianza mwaka 2008/2009 kwa lengo la kuwaelekeza wakulima kufuata mfumo wa Tanzania tofauti na hapo awali ambapo walilima tumbaku na kuuza kwa kufuata mfumo wa nchi jirani ya Kenya.

Kimsingi kilimo cha tumbaku mkoani Mara kulikuwa hakijaimarishwa na hivyo kutowanufaisha wakulima kama ilivyo katika maeneo mengine nchini. Aidha, kuendelea kulima tumbaku bila utaratibu maalum kulihatarisha kuenea kwa magonjwa ya tumbaku katika nchi hizi mbili.

Mheshimiwa Spika, msimu wa 2011/2012, Serikali kupitia Bodi ya Tumbaku ilirasimisha kilimo cha tumbaku mkoani Mara ikiwa ni pamoja na Wilaya ya Serengeti. Hatua ya kufunguliwa kilimo cha tumbaku mkoani humo ilitoa fursa kwa kampuni zilizopenda kununua tumbaku mkoani humo kufanya hivyo kwa kuzingatia kanuni na taratibu za zao hilo na pamoja na sheria nyingine za nchi. Hivi sasa Kampuni ya *Alliance One* ndio kampuni pekee inayonunua tumbaku mkoani Mara.

Mheshimiwa Spika, katika msimu wa 2013/2014 Serikali iliziandikia barua kampuni zote zinazonunua tumbaku nchini kuzijulisha uwepo wa fursa ya kuwekeza katika kununua tumbaku mkoani Mara. Hata hivyo, juhudi hizo hazijaleta matunda yaliyokusudiwa. Serikali itaendelea kushirikiana na wadau wengine akiwepo Mheshimiwa Mbunge kuzishawishi kampuni hizo kuwekeza Wilayani Serengeti. Aidha, kwa kuwa Tanzania ina wanunuzi wachache, Serikali itaendelea kushawishi wanunuzi wengine hususan kutoka China kununua tumbaku ya Tanzania ikiwa ni pamoja na ya Wilaya ya Serengeti.

SPIKA: Mheshimiwa Mbunge wa Serengeti, swali la nyongeza.

MHE. MARWA R. CHACHA: Mheshimiwa Spika, nina maswali mawili ya nyongeza.

Wilaya ya Serengeti ni Wilaya ambayo kimsingi tunazungukwa na wanayama kila kona na zao pekee ambalo kimsingi Tembo hali ni tumbaku, Mheshimiwa Spika, unakumbuka nimekuandikia barua kuhusu *issue* ya Tembo wamehamia Serengeti wamekula mazao yote; wananchi kwa sasa hawana chakula, zao ambalo kimsingi lilikuwa likiwanufaisha na kuwaokoa wananchi wa Serengeti ni tumbaku, kwa sasa tumbaku haina soko hata kampuni ya *Alliance One* iliyopo nasikia mwakani inaondoka.

Sasa swali Mheshimiwa Waziri Serikali hii ya Awamu ya Tano kipaumbele chake ni viwanda ni lini mtajenga kiwanda cha ku-process tumbaku Tanzania?

La pili, uko tayari wewe Waziri na mimi Mbunge wa Jimbo la Serengeti kuambatana na wewe kwenda kuwasikiliza wakulima wa tumbaku wa Serengeti na kuwatafutia hayo makampuni uliyosema?

SPIKA: Majibu ya maswali hayo Mheshimiwa Naibu Waziri Kilimo, Mifugo na Uvuvi, Mheshimiwa William Tate Olenasha.

NAIBU WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Spika, kwanza nakiri kabisa kufahamu changamoto inayoletwa na wanyama waharibifu kwa wakulima wa Serengeti kama ilivyo katika maeneo mbalimbali katika nchi yetu. Mimi nafahamu maeneo ya Serengeti kwa sababu ni jirani zangu, sisi Ngorongoro tulichokifanya ni kwamba wanyama tumewatumia kama fursa ili hata pale wakituletea taabu tuone kwamba tunaweza vilevile tukanufaika na hao wanyama.

Hata hivyo changamoto ya tumbaku kama zao la biashara wote tunafahamu, tumbaku ndio zao la pekee duniani ambalo hata wale wanaotaka wanufaika nalo hawakubali kulipigia debe linunuliwe. Leo hii nina hakika Mheshimiwa Mbunge na hata wale wanaotoka maeneo mengine wanaolima tumbaku nikiwaambia twendeni nje tukapige debe ili watu wanunue sigara nina hakika hawataungana na mimi, ndio changamoto ya tumbaku, ni zao ambalo limeshetanishwa duniani yaani limekuwa *demonized*.

Mheshimiwa Spika, ni zao ambalo pamoja na kwamba tuko tayari kunufaika nalo lakini dunia nzima inapiga vita tumbaku na hii imesababisha bei ya tumbaku iendelee kudorora na wanunuzi wa tumbaku wameendelea kuwa wachache siku baada ya siku. Leo hii nchini tuna wanunuzi wanne tu kampuni hiyo anayosema ya *Alliance One*, tunao *Premium*, *TLTC* na *GTI* na duniani kote makampuni makubwa hayazidi manne yanayonunua tumbaku. Kwa hiyo, ni shida ambayo ni ya dunia nzima lakini pamoja na changamoto hiyo Serikali inaendelea kutafuta fursa katika masoko ambayo yanaelekea kuanza kujitokeza hasa soko la China. Wizara inaendelea na majadiliano na Ubalozi wa China tuone ni namna gani tunaweza tukapata fursa katika soko la China.

Mheshimiwa Spika, lakini vilevile tunaangalia uwezekano wa kupata fursa katika soko linaloibukia la shisha katika maeneo ya Uarabuni, nchi kama Misri lakini kwa sasa wananchi wetu tunaendelea kuwaeleza umuhimu wa kuangalia uwezekano wa kulima mazao mengine kwa sababu inavyoelekea soko la tumbaku duniani litaendelea kushuka kwa sababu ya aina ya zao lenyewe, ni zao ambalo linapigwa vita, zao ambalo lina madhara kiafya, kwa hiyo, tunaendelea kuwashauri kwamba tutafute mazao muafaka.

Mheshimiwa Spika, kuhusu ujenzi wa kiwanda cha kuchakata tumbaku nchini nimhakikishie tu Mheshimiwa Mbunge kwamba Serikali ya Awamu ya

Tano inaweka mazingira wezeshi pamoja na kushawishi sekta binafsi kujenga viwanda vya tumbaku.

Mheshimiwa Spika, tuna baadhi ya viwanda vya tumbaku, kuna kiwanda kikubwa kipo Morogoro lakini tunaendelea kuwahamasisha sekta binafsi kama wanaweza wakaanzisha kiwanda cha kuchakata tumbaku sina hakika kama hata nikiandamana na Mheshimiwa Mbunge kwenda Serengeti kwamba mimi ninaweza nikapeleka kiwanda kule lakini tutaendelea kuwahamasisha sekta binafsi.

Mheshimiwa Spika, kuhusu Serikali inafanya nini kuhusiana na uharibifu ambao unaendelea, nilishaongea na Mheshimiwa Mbunge kwamba mimi niko tayari kuongea na Wizara ya Maliasili ili kuangalia ni namna gani Serikali inaweza ikawafidia wananchi ambao mazao yao yanaharibiwa na Tembo.

SPIKA: Tunaendelea na Wizara ya Ulinzi na Jeshi la Kujenga Taifa swali la Mheshimiwa Saada Salum kwa niaba yake anauliza Mheshimiwa Malembeka.

Na. 9

Kuimarisha Vituo vya Afya vya Jeshi - Zanzibar

MHE. ANGELINA ADAM MALEMBEKA (K.n.y. MHE. SAADA MKUYA SALUM) aliuliza:-

Vituo vingi vya afya vya kijeshi vinahudumia maafisa wa jeshi na wananchi waliopo karibu na vituo hivyo. Hata hivyo vituo hivi vinakabiliwa na upungufu wa dawa, vifaa tiba na wataalam wenye ujuzi.

(a) Je, Serikali inafahamu idadi ya vituo vyake vilivyopo Zanzibar?

(b) Je, kuna mkakati gani unafanyika kuhakikisha kuwa vituo hivyo vinapatiwa dawa, vifaa tiba na wataalam wa kuhudumia wananchi?

NAIBU WAZIRI WA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WAZEE NA WATOTO (K.n.y. WAZIRI WA ULINZI NA JESHI LA KUJENGA TAIFA) alijibu:-

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Mheshimiwa Waziri wa Ulinzi na Jeshi la Kujenga Taifa, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Saada Mkuya Salum Mbunge wa Weleza kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Spika, kulingana na vipimo vya Umoja wa Mataifa (*United Nations – UN*), Zanzibar ina kituo kimoja cha afya ngazi ya tatu na vituo

viwili ngazi ya pili. Aidha kimuundo kila Kikosi cha Jeshi kina kituo kidogo cha tiba.

(b) Kwa ujumla vituo vya afya vina changamoto za dawa, vifaa tiba na wataalam. Hali hiyo kwa kiasi kikubwa inachangiwa na ufinyu wa bajeti. Hata hivyo, changamoto hizo kwa sehemu kubwa zinategemewa kutatuliwa baada ya kukamilika taratibu za kuanzishwa mfuko wa Bima ya Afya kwa jeshi letu.

Aidha, changamoto ya wataalamu wa afya inategemewa kupungua baada ya wataalam wa afya walioajiriwa hivi karibuni waliopo katika mafunzo ya vitendo vikosini (*exposure*) na kwenye Vyuo vya Kijeshi kuhitimu mafunzo yao. Pia, upo mpango wa kuandikisha wataalamu wa afya katika ngazi ya *Paramedics* baada ya kupata kibali cha ajira mpya. Pia upo mpango wa kuandikisha wataalam wa afya katika ngazi *Paramedics* mara tu baada ya ajira mpya kuruhusiwa.

SPIKA: Mheshimiwa Malembeka swali la nyongeza.

MHE. ANGELINA ADAM MALEMBEKA: Mheshimiwa Spika, pamoja na majibu mazuri ya Mheshimiwa Waziri nina maswali mawili ya nyongeza kama ifuatavyo:-

Kwanza nilitaka kufahamu ni mikakati gani iliyowekwa na Serikali katika kuongeza vifaa tiba na wataalam katika Hospitali zote za Jeshi zikiwepo za Zanzibar?

Pili, ni lini Waziri atafanya ziara katika vituo hivyo ili kuona hali halisi ya utendaji kazi katika vituo hivyo? Ahsante.

SPIKA: Majibu ya maswali hayo Mheshimiwa Naibu Waziri Dkt. Hamisi Kigwangalla.

NAIBU WAZIRI WA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA WAZEE NA WATOTO: Mheshimiwa Spika, mikakati ya Serikali katika kuongeza vifaa tiba, dawa na watumishi kwenye Vituo vya Afya vya Kijeshi ni kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, kwanza Serikali kwenye bajeti zake kila mwaka imekuwa ikiongeza bajeti ya huduma za afya kwa ajili ya makamanda na wapiganaji wetu kwa sababu wanapewa umuhimu wa kipekee katika nchi yetu, lakini sambamba na kuongeza bajeti Serikali pia imeongeza mikakati ya kufundisha wataalam mahsusi kwa ajili ya majeshi na hivi karibuni tumepata wafadhili kutoka Ujerumani kupitia Serikali ya nchi hiyo ambao ni marafiki zetu ambapo wametujengea chuo kikubwa na cha kisasa cha kijeshi kwa ajili ya kutoa wataalam kwenye sekta za tiba na chuo hiki nikupe taarifa Kamati yako

ya Bunge ya Mambo ya Nje, Ulinzi na Usalama inayoongozwa na Mheshimiwa Adadi mwezi Aprili, 2016 ilitembelea kwenye chuo hiki ambacho kimejengwa kwa msaada wa Serikali ya Ujerumani na wakajionea namna kilivyo kizuri na cha kisasa.

Mheshimiwa Spika, pia Kamati ilitupa ushauri kwamba kituo kile badala ya kuishia kutoa stashahada kiende mpaka ngazi ya *degree* na Jeshi likachukua ushauri ule na limekubali kukipandisha hadhi chuo hicho na mkakati wa kukiweka sawa inaendelea.

Sambamba na mkakati huo ili kutatua changamoto ya upatikanaji wa dawa, vifaa tiba na vitenganishi kwenye jeshi kwa sababu ya umuhimu wao tayari mikakati ya kuajiri wataalam wapya wakimemo madaktari bingwa na madaktari wa kawaida pamoja na wataalam wengine imeendelea kutekelezwa. Mpaka kufikia mwezi Machi madaktari takribani 143 walijajiriwa mahsusi kwa ajili ya kutoa huduma majeshini.

Mheshimiwa Spika, lakini pia kupitia chuo hiki ambacho kimeaznishwa tunaamini katika miaka ya karibuni kutakuwa hakuna changamoto ya watumishi lakini pia kupitia kwenye kuongeza bajeti yetu tunaamini changamoto ya upatikanaji wa dawa, vifaa tiba na vitenganishi nayo itakuwa imepatiwa ufumbuzi. Lakini suluhisho la kudumu ambalo Serikali inalifanya kwa sasa ni kutengeneza Bima ya Afya mahsusi kwa ajili ya makamanda na wapiganaji wetu na bima hii tayari imeshapata baraka za Mheshimiwa Rais Dkt. John Pombe Magufuli na sasa hivi ndani ya Serikali mchakato wa kuirasimisha unaendelea ili ufike katika ngazi ya Baraza la Mawaziri na utekelezaji ufanyike.

Swali lake la pili, kwamba je Waziri itakuwa tayari kwenda kufanya ziara ninaomba nilichukue na nilifikishe kwa Waziri mwenye dhamana ili aweze kuzungumza na Mheshimiwa Mbunge na pengine kumpa majibu mahsusi kwamba ni lini ataenda kuvitembelea vituo hivi.

SPIKA: Bado tuko Wizara hiyo hiyo swali la Mheshimiwa Rashid Mohamed Chuachua, Mbunge wa Masasi, Mheshimiwa Naibu Waziri akijibu swali la mwanzo ameshajibu na hili lakini ni *option* yako. Mheshimiwa Chuachua tuendeleo au? Mheshimiwa Chuachua hayupo.

Na. 10

Bima ya Afya kwa Wanajeshi

MHE. RASHID M. CHUACHUA aliuliza:-

Kumekuwepo malalamiko kwa upande wa huduma za afya kwa wanajeshi wetu ambao kimsingi hawana Bima ya Afya kwa sababu Jeshi lina zahanati na hospitali.

Je, Serikali haioni haja ya kuwapatia wanajeshi Bima ya Afya?

SPIKA: Naomba tuendelee kwa sababu kwa kweli Mheshimiwa Naibu Waziri ameshajibu na swali hili pia katika majibu yake swali la 10 limeshapata majibu. Wizara ya Mambo ya Ndani ya Nchi, swali la Mheshimiwa Juma Kombo Hamad, Mbunge wa Wingwi.

Na. 11

Kukipatia Kituo Cha Polisi Marine Pemba Boti za Doria

MHE. JUMA KOMBO HAMAD aliuliza:-

Ni muda mrefu sasa Kikosi cha Polisi *Marine* Pemba hakina boti ya doria hali inayopelekea polisi kushindwa kutekeleza majukumu yao ya kila siku.

(a) Je, Serikali inatambua hilo?

(b) Kama inalitambua, je, ni lini Serikali itakipatia Kikosi cha Polisi *Marine* Pemba boti za doria ili kuwawezesha polisi hao kufanya kazi zao kwa ufanisi?

NAIBU WAZIRI WA MAMBO YA NDANI YA NCHI alijibu:-

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Waziri wa Mambo ya Ndani ya Nchi napenda kujibu swali la Mheshimiwa Juma Kombo Hamad, Mbunge wa Wingwi, lenye sehemu (a) na (b) kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, Serikali inalitambua tatizo la Polisi Wanamaji Pemba kukosa boti ya doria. Serikali itawapatia Polisi Wanamaji Pemba boti pale uwezo wa kibajeti utakapoongezeka kwani boti zilizopo haziwezi kuhimili mkondo wa maji uliopo Nungwi kuelekea Pemba.

SPIKA: Hili ndio jibu la mfano kabisa, Mheshimiwa Juma Kombo Hamad Mbunge wa Wingwi kama una swali la nyongeza.

MHE. JUMA KOMBO HAMAD: Mheshimiwa Spika, nina maswali mawili ya nyongeza kwa Mheshimiwa Waziri.

Mheshimiwa Spika, ni kawaida kwa Wizara hii ya Mambo ya Ndani kila siku kuja na jawabu lilelile. Swali langu la mwanzo ni kukosekana kwa boti ya doria katika Kisiwa cha Pemba na mazingira ya jiografia yalivyo ya Kisiwa cha Pemba ni hatari kwa mazingira yela yalivyo; je, Mheshimiwa Waziri haoni kwamba kuwakosesha wanamaji hawa wa boti ya doria ni kuhatarisha mazingira ya amani kwa nchi yetu hii ya Tanzania?

Swali la pili, kimsingi Wizara ya Mambo ya Ndani imekuwa ikitenga bajeti ya lita kadhaa za mafuta yasiyopungua 1200 kila mwezi je, Mheshimiwa Waziri anaweza kutueleza mafuta haya yanatumikaje ukizingatia kwamba ndani ya Kisiwa cha Pemba hakuna boti ya doria kwa Kikosi cha Wanamaji? *(Makofi)*

SPIKA: Waheshimiwa Wabunge mnataka kujua Jeshi la Polisi linatumiaje mafuta? Sijui kama ni eneo letu la kufanyia kazi, Mheshimiwa Naibu Waziri endapo una maelezo.

NAIBU WAZIRI WA MAMBO YA NDANI YA NCHI: Mheshimiwa Spika, kama ambavyo nimejibu katika swali la msingi kwamba wakati jitihada za kupeleka boti Pemba pale uwezo utakapopatikana linaendelea kwa sasa hivi tunafanya kazi kwa mashirikiano mazuri na vikosi vingine mbalimbali kama vile vikosi vya SMZ ambavyo wana boti za doria zinazokidhi mahitaji kwa kipindi hiki kutoa huduma maeneo ya Pemba ikiwemo Jimbo la Wingwi.

Mheshimiwa Spika, lakini kuhusiana na mafuta kimsingi ni kwamba fedha kwa ajili ya matumizi ya mafuta ya Jeshi la polisi kiujumla hazitoshi kwa hiyo, ningedhani kwamba Mheshimiwa Mbunge badala ya kuhoji matumizi angehoji uwezekano wa kuongeza kwa sababu hata zilizopo hazikidhi mahitaji ya huduma katika matumizi ya Jeshi la Polisi.

SPIKA: Tunaendelea Waheshimiwa Wabunge na swali namba 12 la leo linaulizwa na Mheshimiwa Ritta Kabati.

MHE. RITTA E. KABATI: Ahsante sana Mheshimiwa Spika, pole na karibu sana Bungeni, naomba sasa swali langu namba 12 liweze kupatiwa majibu

Na. 12

Askari Iringa Kuboreshewa Mazingira

MHE. RITTA E. KABATI aliuliza:-

(a) Je, ni lini askari wa Iringa watajengewa nyumba?

(b) Je, ni kiasi gani cha fedha wanachodai askari wa Mkoa wa Iringa posho na stahiki zao zingine?

NAIBU WAZIRI WA MAMBO YA NDANI YA NCHI alijibu:-

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Waziri wa Mambo ya Ndani ya Nchi, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Ritta Kabati, Mbunge wa Viti Maalum, lenye sehemu (a) na (b) kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, Serikali inatambua tatizo la ukosefu wa nyumba za askari wa Jeshi la Polisi hapa nchini. Lengo la Serikali ni kujenga nyumba hizo kwa awamu kutegemea na upatikanaji wa fedha kwa ajili ya kugharamia ujenzi huo. Kwa nafasi hii nimpongeze Mheshimiwa Mbunge kwa ufuatiliaji wa suala hili na pia amekuwa akijitoa sana katika kuboresha mazingira ya askari katika eneo lake.

Mheshimiwa Spika, Serikali inatambua madai ya askari ya Jeshi la Polisi Mkoa wa Iringa kama ilivyo kwa Mikoa mingine hapa nchini. Askari wa Mkoa wa Iringa wanadai Serikali jumla ya shilingi 431,147,410 na uhakiki wake unaendelea chini ya Mkaguzi Mkuu wa Ndani ili Serikali iweze kulipa baada ya ukaguzi huo.

SPIKA: Mheshimiwa Ritta Kabati kama una swali la nyongeza.

MHE. RITTA E. KABATI: Mheshimiwa Spika, nina maswali tu madogo mawili ya nyongeza.

Pamoja na askari wa Iringa kuishi kwenye mazingira magumu sana, lakini zaidi ya nusu ya askari wanaishi nje ya makambi yao yaani uraiani. Pia katika Mkoa huo wa Iringa, Wilaya ya Kilolo Serikali haijaweza hata kujenga jengo lolote la ofisi wala makazi ya askari na katika majibu yake Serikali imesema kwamba itakuwa inajenga kadri itakavyokuwa inapata fedha.

Je, Serikali ipo tayari sasa kutoa kipaumbele kwa Mkoa wetu wa Iringa ili askari wetu waweze kuishi kwenye mazingira bora yajengwe mapema sana?
(Makofi)

Swali la pili, kwa kuwa askari wa Mkoa wa Iringa wanadai posho na stahiki zao kiasi kikubwa sana cha pesa na Serikali imesema kwamba bado wanafanya uhakiki. Je, ni lini sasa uhakiki utakamilika ili askari wetu wa Mkoa wa Iringa waweze kupata stahiki zao na posho kwa sababu familia zoa zimekuwa zikiishi kwa shida sana na hasa watoto na wake za askari? (Makofi)

SPIKA: Majibu ya maswali hayo Naibu Waziri Mambo ya Nchi, Mheshimiwa Engineer Hamadi Masauni.

NAIBU WAZIRI WA MAMBO YA NDANI YA NCHI: Mheshimiwa Spika, wakati tunakamilisha mchakato wa ujenzi wa nyumba za askari ule ambao nimekuwa nikiuzungumza hapa Bungeni kila siku ambao pia utahusisha na Mkoa wa Iringa tunajipanga kutumia rasilimali za ndani pamoja na rasilimali zilizopo katika maeneo husika pamoja na rasilimali watu ili kupunguza tatizo au changamoto za makazi kwa askari wetu na vituo vya polisi.

Mheshimiwa Spika, nataka nichukue fursa hii kwanza kabisa na kwa dhati nimpongeze Mheshimiwa Ritta Kabati kwa jitihada zake kubwa sana ikiwemo ujenzi wa Kituo cha Polisi Iringa, ambapo sasa hivi nguvu zake anazielekeza maeneo ya Kilolo, lakini kwa kutambua kwamba Mheshimiwa Mbunge amefanya kazi kubwa sana pale Iringa ya ujenzi wa kituo nataka nimhakikishie kwamba tutakuwa pamoja na yeye tutashirikiana naye ili tuweze kuona kwa haraka sana tutatumia mpango huu wa matumizi ya rasilimali katika eneo husika ili kupunguza changamoto ya makazi pamoja na vituo vya polisi.

Kwa hiyo, nimuombe Mheshimiwa Mbunge baada ya kikao hiki cha Bunge tukae kwa pamoja tushauriane tuone iko vipi kwa haraka sana mpango huu ambao tumeubuni hivi karibuni tunaanza kutekekeleza kwa Kilolo.

Mheshimiwa Spika, swali lake la pili kuhusiana na lini ukaguzi utamalizika. Naomba tu nimhakikishie Mheshimiwa Mbunge kwamba tutafanya kila linalowezekana kuhakikisha kwamba tunakamilisha ukaguzi haraka iwezekanavyo ili malipo haya yaweze kulipwa.

SPIKA: Ahsante sana tunaendelea na Wizara ya Katiba na Sheria..., Mheshimiwa Waziri wa Mambo ya Nchi majibu ya nyongeza.

WAZIRI WA MAMBO YA NDANI YA NCHI: Mheshimiwa Spika, pamoja na majibu mazuri ya Mheshimiwa Naibu na nimpongeze sana niongezee tu kwa kumpa assurance Mheshimiwa Mbunge ambaye jambo hili amekuwa akilifuatilia kwa umakini sana la maisha ya polisi na vitendea kazi vyao kwamba tarehe 9 Septemba, 2016 wale wenzetu ambao tulikuwa tunaongea nao kuhusu mkataba wa ujenzi wa nyumba za askari kiongozi wao mkubwa atakuja na atakutana na IGP pamoja na Katibu Mkuu wa Wizara na baada ya hapo

tutabakiza mawasiliano ya ndani ya Serikali kwa ajili ya kwenda kwenye utekelezaji wa jambo hilo.

Mheshimiwa Spika, la pili Wizara tumeamua kwenda na jambo hili sambamba kwamba jitihada zitakazofanyika za kibajeti tuzioanisha na jitihada za rasilimali tulizonazo ndani ya taasisi zetu hizi na nimeelekeza mikoa yote wafanye tathmini ya kila mkoa tuna wafungwa wangapi wanaoweza kufanya kazi za kufyatua tofali na wafanye tathmini ya vitendea kazi vinavyoweza kutumika kufyatulia tofali hizo na aina ya tofali ambazo zinatakiwa, lakini pia na kutumia bajeti kidogo zilizopo kwa ajili ya vitendea kazi vingine ambavyo vitatakiwa kama *cement* ama nondo kwa ajili ya kuanza miradi hiyo katika maeneo ambayo kazi hiyo si kubwa sana kwa ajili ya kupunguza tatizo hili sambamba na jitihada za kibajeti ambazo tunazifanya.

Kwa hiyo, Serikali inatambua ukubwa wa tatizo hili na inaweka uzito unaostahili na Mheshimiwa Rais tayari alishatuelekeza wasaidizi wake na sisi tunatembea kwenye nyayo zake kuhakikisha tunamaliza tatizo hilo la manung'uniko ya askari.

Mheshimiwa Spika, hivyo hivyo kwenye upande wa madai yao nimeelekeza kila ambaye anatunza kumbukumbu za askari waweze kuhakikisha kwamba wanaorodhesha vizuri kuwarahisishia wale wanaokagua, wanaofanya ukaguzi ili madai hayo ya askari yasikae muda mrefu sawasawa na maeneo mengine ambayo yana uficho ama yana tatizo la kuweza kufanya ukaguzi kwa sababu askari anapokuwa kazini huku anadai inampunguzia morali ya kazi na inampunguzia uwezo wake wa kufanya kazi.

Na. 13

Hitaji la Mahakama Jimbo la Mbagala

MHE. ISSA A. MANGUNGU aliuliza:-

Jimbo la Mbagala lina wakazi zaidi ya 800,000 kutokana na sensa ya watu na makazi lakini ina Mahakama ya Mwanzo Kizuiani tu.

(a) Je, kwa nini Serikali imeshindwa kujenga mahakama katika Jimbo la Mbagala kwa kuzingatia idadi kubwa ya wakazi?

(b) Kwa kuwa kuna mahitaji makubwa ya huduma za mahakama Jimbo la Mbagala katika Kata za Chamazi, Mbande, Kijichi, Kibungwa, Kibondemaji na Tuangoma; je, Serikali ipo tayari kujenga mahakama katika kata hizo hata kwa mpango wa dharura?

WAZIRI WA KATIBA NA SHERIA alijibu:-

Mheshimiwa Spika, namshukuru Mungu kukuona na afya njema.

Napenda kujibu swali la Mheshimiwa Issa Ali Mangungu, Mbunge wa Mbagala, lenye sehemu (a) na (b) kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa kifungu cha 4 cha Sheria ya Mahakimu Namba 2 ya mwaka 1984, Mahakama ya Wilaya huanzishwa kwa kuzingatia kuwepo kwa Mamlaka ya Wilaya ya Kiserikali. Uanzishwaji wa Mahakama ya Wilaya hutegemeana na hali ya upatikanaji wa rasilimali watu, rasilimali fedha na miundombinu mingine kama majengo, viwanja na kadhalika.

Mheshimiwa Spika, aidha, uanzishwaji wa Mahakama za Mwanzo (*Primary Courts*) huhitaji walau kila kata za Wilaya husika iwe na Mahakama ya Mwanzo moja ingawa hakuna kizuizi kwa mamlaka kuanzisha Mahakama za Mwanzo zaidi ya moja kwenye kata moja kutegemeana na mahitaji ya eneo husika na vipaumbele vya mahakama na wananchi.

Mheshimiwa Spika, Mkoa wa Dar es Salaam kwa sasa una Wilaya tano kiutawala (Ilala, Temeke, Kinondoni, Kigamboni na Ubungo) na kata zaidi ya 102 zenye idadi ya wakazi zaidi ya 5,000,000 wanaohitaji huduma hii muhimu, ni dhahiri kwa takwimu tajwa hapo juu Mkoa wetu wa Dar es Salaam unahitaji Mahakama za kisasa za Wilaya tano na Mahakama za Mwanzo 102 angalau kukidhi kila kata ukilinganisha na mahakama 12 zilizopo sasa hivi.

Mheshimiwa Spika, kwa kutambua mahitaji hayo, tayari Wizara kwa kushirikiana na mahakama tumepeleka maombi maalum kwa uongozi wa Mkoa wa Dar es Salaam, Wilaya na Halmashauri zake waweze kutupatia viwanja vya umma (*public plots*) vyenye kutosheleza mahitaji ya Mahakama za Mwanzo na Wilaya kwenye maeneo ya makazi ya mjini na yenye shughuli nyingi kama Jimbo la Mbagala. Tunashukuru uongozi wa baadhi ya Wilaya kwa kuanza kutupatia viwanja ambavyo tumeanza kufanya maandalizi ya ujenzi wa mahakama hizo.

(b) Mheshimiwa Spika, tunamuhimiza Mheshimiwa Mbunge na uongozi wa Mkoa wa Dar es Salaam pamoja na Wilaya zake kutoa viwanja vyenye nyaraka rasmi ili tuweke kwenye mpango wa dharura wa ujenzi wa Mahakama za Mwanzo kwenye maeneo yenye kuhitaji kama vile Chamazi, Mbande, Kijichi, Kiburugwa na Kibondemaji.

MHE. ISSA A. MANGUNGU: Mheshimiwa Spika, nashukuru, na ninashukuru kwa majibu mazuri ya Mheshimiwa Waziri wa Katiba, lakini ningependa kumuuliza maswali mawili.

Swali la kwanza; viwanja katika eneo la Kijichi, Tuangoma na Chamazi vipo na nitampelekea orodha hiyo baada ya kikao hiki, je, yupo tayari sasa kuanza mpango huo wa ujenzi haraka iwezekanavyo ili wananchi waweze kupata huduma hiyo?

Mheshimiwa Spika, swali la pili; Mahakama ya Kizuiani ambayo iko moja inahudumia zaidi ya watu 800,000, haina choo, haijafanyiwa ukarabati kwa muda mrefu, ipo karibu na soko, uendeshaji wa kesi pale unakuwa ni mgumu, haki inachelewa kupatikana; je, Serikali ina mpango gani wa kufanya marekebisho na matengenezo ya dharura katika mahakama ile?

Mheshimiwa Spika, sambamba na hilo, kwa upungufu wa mahakama 102 kwa Mkoa wa Dar es Salaam, Serikali yenyewe haioni kwamba inachelewesha haki na kusababisha vitendo viovu kama rushwa na mambo mengine?

WAZIRI WA KATIBA NA SHERIA: Mheshimiwa Spika, kwanza, anasema viwanja vipo, hiyo ni taarifa nzuri sana kwangu, namuomba sasa atuwasilishie rasmi hivyo viwanja ambavyo tayari vina nyaraka zake.

Mheshimiwa Spika, nataka nimhakikishie Mheshimiwa Mangungu kwamba tuna pesa ya kujengea mahakama sasa, mkikumbuka mapema mwaka huu Mheshimiwa Rais aliagiza pesa yote ya maendeleo ya mahakama itolewe, kwa tuna shilingi bilioni 12.3 tayari, lakini vilevile Mheshimiwa Wabunge mmetuidhinishia shilingi bilioni 22 katika mwaka huu wa fedha, tuna jumla ya shilingi bilioni 34.3 na hizo pesa tunajenga Mahakama za Mwanzo 50, anayewahi kwa hoja za msingi tutampa hiyo mahakama, sasa nakuomba Mheshimiwa Mangungu badala ya kuongea jenga hiyo hoja kimaandishi.

Mheshimiwa Spika, tunajenga vilevile Mahakama za Wilaya 20 na tunajenga Mahakama Kuu mpya mbili katika mikoa ya Mara na Kigoma na vilevile Mahakama za Hakimu Mkazi tunajenga saba, tano katika mikoa hii mipya na mahakama nyingine mbili katika mikoa ya Ruvuma na Lindi.

Mheshimiwa Spika, la pili; Mheshimiwa Mangungu anasema mahakama yake haina choo, hilo ungelisema hata bila hapa mbele ya Bunge ningeweza tu kukusaidia naomba tuonane baadaye, ni vitu vidogo sana kuviongelea hapa. Ahsante sana.

Na. 14

Kuzimwa kwa Simu Fake

MHE. FAIDA MOHAMED BAKAR (K.n.y. MHE. BAHATI ALI ABEID) aliuliza:-

Simu *fake* zimezimwa kwa sababu ya madhara ya kiafya kwa Watanzania.

(a) Je, wananchi wanaoendelea kuzitumia kwa matumizi mengine hazitawaletea madhara ya kiafya?

(a) Kama zina madhara, je, Serikali haioni kuwa sasa ni wakati muafaka wa kutoa elimu kwa umma?

WAZIRI WA UJENZI, UCHUKUZI NA MAWASILIANO alijibu:-

Mheshimiwa Spika, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Bahati Ali Abeid, Mbunge wa Mahonda, lenye sehemu (a) na (b) kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, kuwepo kwa Sheria ya Mawasiliano ya Kielektroniki na Posta (EPOCA) ya mwaka 2010 na Kanuni za EPOCA za mwaka 2011 zimewezesha kutekelezwa kwa mfumo rajisi wa namba za utambulisho wa vifaa vya mawasiliano vya mkononi ambayo ilipelekea kuzimwa kwa simu zenye namba tambulishi bandia ilipofika tarehe 17 Juni, 2016.

Mheshimiwa Spika, mfumo huu wa kielektroniki ulizinduliwa rasmi tarehe 17 Disemba, 2015 na unahifadhi kumbukumbi za namba tambulishi za vifaa vya mawasiliano ya mkononi kwa lengo la kufuatilia namba tambulishi za vifaa vinavyoibiwa, kuharibika, kupotea au ambavyo havikidhi viwango (bandia) vya matumizi katika soko la mawasiliano. Namba tambulishi za vifaa vyote vya mawasiliano vya mkononi ambavyo vimeibiwa, vimeharibika, kupotea au visivyokidhi viwango vya matumizi katika soko la mawasiliano haviruhusiwi kuunganishwa kwenye mtandao wa watoa huduma tangu tarehe 16 Juni, 2016.

Mheshimiwa Spika, baada ya maelezo hayo ya utangulizi, naomba kujibu swali hili kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Spika, wananchi wanaoendelea kutumia simu *fake* ama zisizokidhi viwango vya kulinda afya ya watumiaji ama zenye namba tambulishi bandia wanaweza kudhurika na matumizi yake kwani hazikutengenezwa kwa kupitia mfumo unaodhibiti simu hizo kutokuwa na kemikali hatari zinazoweza kudhuru binadamu na mazingira kwa mfano zebaki na kemikali nyinginezo.

(b) Mheshimiwa Spika, kabla na baada ya kuzima simu *fake*, Serikali imekuwa ikielimisha umma kuhusu tahadhari ya kutotumia simu hizo ili kuepuka madhara ambayo yanaweza kutokea kutokana na kutumia simu hizo zisizokidhi matakwa ya kulinda afya ya watumiaji. Aidha, Serikali inaendelea kutoa elimu kwa umma kuhusu wananchi kujiepusha na matumizi ikiwa ni pamoja na kuzikusanya simu hizo na kuziteketeza kwa mujibu wa utaratibu uliopo.

MHE. FAIDA MOHAMED BAKAR: Mheshimiwa Spika, ahsante sana kwa kunipatia nafasi ya kuuliza swali moja la nyongeza.

Kwa kuwa simu *fake* mpaka sasa hivi zinaingizwa hapa nchini na wananchi wengi huwa wanazinunua kwa kuona kana kwamba sio simu *fake*, maana hazina utambulisho rasmi kuonekana hii ni *fake* ama hii si *fake*, unaweza ukaiona simu kubwa, ukaipenda kumbe hiyo ndiyo *fake* yenyewe. Sasa baada ya wananchi kuzinunua simu hizo hapo, TCRA wanazifungia kwa kuona kwamba ndiyo simu *fake*, mimi naomba kuuliza hivi; kwa nini Serikali haioni umuhimu wa kuwafungia wale wanaozileta badala ya kuwanyanyasa wananchi? Ahsante sana.

WAZIRI WA UJENZI, UCHUKUZI NA MAWASILIANO: Mheshimiwa Spika, ni kweli bado zinaingia simu *fake* lakini mara ukienda kununua simu, ukiiwasha pale kama simu *fake* haiwezi kuwaka. Sasa kabla ya kulipia simu unaponunua hakikisha kwamba unamwambia yule muuzaji akutilie *line* pale na ujaribu, kama ni simu *fake* simu hiyo haiwezi kuwaka kwa sababu simu zote *fake* sasa hivi zinazolingia nchini haziwezi kufanya kazi.

Na. 15

Fidia kwa Waliopisha Uwanja wa Ndege

MHE. BALOZI DKT. DIODORUS B. KAMALA aliuliza:-

Kwa muda mrefu kumekuwepo ahadi ya kulipa fidia wananchi waliotoa maeneo yao kupisha ujenzi wa Uwanja wa Ndege wa Kimataifa wa Omukajunguti:-

(a) Je, ni lini wananchi wanaohusika watalipwa fidia walizoahidiwa?

(b) Je, ujenzi wa uwanja huo utaanza lini?

WAZIRI WA UJENZI, UCHUKUZI NA MAWASILIANO alijibu:-

Mheshimiwa Spika, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Balozi Dkt. Diodorus Buberwa Kamala, Mbunge wa Nkenge, lenye sehemu (a) na (b) kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Spika, ni kweli Serikali ina mpango wa kujenga kiwanja kipya cha ndege katika Mkoa wa Kagera katika eneo la Omukajunguti kitakachokuwa na uwezo wa kuhudumia ndege kubwa kama *Airbus 320* au *Boeing 737* zenye uwezo wa kubeba abiria kati ya 100 mpaka 200 kwa wakati mmoja. Eneo hilo lina ukubwa wa hekta zipatazo 2,400 linalojumuisha Vitongoji vya Mushasha, Bulembo na Bogorora. Napenda kulitaarifu Bunge lako Tukufu kuwa uthamini wa mali za wakazi wa eneo hilo uliofanyika mwaka 2010 ulibainisha fidia ya shilingi bilioni 12.

Mheshimiwa Spika, Serikali inatambua kuwa kutokana na fidia hizo kutolipwa kwa wakati italizimika kufanya marejeo ya uthamini wa awali kwa kuzingatia Sheria ya Ardhi husika. Hata hivyo, katika mwaka wa fedha 2016/2017 Serikali imetenga shilingi bilioni 2.5 kwa ajili ya kuanza kulipa fidia kwa wananchi wa eneo hilo. Mara taratibu za marejeo ya uthamini zitakapokamilika zoezi la ulipaji fidia litaanza.

(b) Mheshimiwa Spika, ujenzi wa kiwanja cha ndege kipya katika eneo hilo upo katika mpango wa maendeleo wa muda mrefu. Ujenzi wake utategemea kuongezeka kwa mahitaji ya usafiri wa anga na kufikia ukomo wa uwezo wa kiwanja cha sasa cha Bukoba. Serikali itaendelea na maandalizi ya awali kwa ajili ya kiwanja cha ndege kipya yaani kwa kukamilisha ulipaji wa fidia, kufanya upembuzi yakinifu na usanifu wa awali ili kubaini makadirio ya gharama za uwekezaji katika kiwanja kipya.

MHE. BALOZI DKT. DIODORUS B. KAMALA: Mheshimiwa Spika, nashukuru kwa majibu mazuri.

Kwa kuwa inaonekana hizi shilingi bilioni 2.5 zilizowekwa kwenye bajeti ya 2016/2017 zitalipwa tu pale uthamini utakapokamilika, sasa uthamini huo unatarajiwa kukamilika lini?

Mheshimiwa Spika, swali la pili; kwa kuwa katika majibu Mheshimiwa Waziri amebainisha kwamba uwanja mpya utakuwa na uwezo wa kuhudumia ndege za *Airbus* pamoja na *Boeing*, na uwanja wa sasa wa Bukoba hauwezi kuhudumia ndege za *Airbus* na *Boeing*, si kweli kwamba sasa uwanja huu wa Bukoba umeshafikia ukomo sasa jitihada ziharakishwe ili ndani ya miaka mitano uwanja wa Omukajunguti uwe umejengwa?

WAZIRI WA UJENZI, UCHUKUZI NA MAWASILIANO: Mheshimiwa Spika, tayari mthamini yuko pale kwa ajili ya kufanya uthamini tena na kazi hiyo imekamilika, na kesho anakwenda Dar es Salaam kumpelekea *Chief Valuer* thamani aliyoiona pale ili kazi ya ulipaji ianze mara moja.

Mheshimiwa Spika, swali la pili, anauliza je, sasa anaona kwamba huo uwanja wa Bukoba uwezo wake utashindwa baada ya miaka mitatu. Naomba kujibu swali hili kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, uwanja wa Bukoba ulipojengwa *design capacity* yake (uwezo wake) ulikuwa ni kuchukua abiria 300,000 kwa mwaka, hivi sasa tunavyozungumza Uwanja wa Bukoba unachukua abiria 25,000 tu kwa mwaka. Kwa vile tunaamini hapo itakapofikia mahitaji ya uwanja huo wa kuchukua abiria wengi tutakwenda kujenga uwanja mpya huo ambao anaaulizia Mheshimiwa Mbunge.

SPIKA: Ahsante sana Waheshimiwa Wabunge, muda wa maswali umeisha, tumezidi kidogo tu kwa sababu mtakumbuka umeme ulikatika, tulikuwa na taarifa ya Spika na masuala ya Wimbo wa Taifa, kwa pamoja imefanya tuzidi kidogo, tuvumiliane kwa hilo. Tutaendelea na maswali 15 kwa *session* nzima hii kila siku, kwa hiyo tutaendelea.

Niwatambulisha wageni walioko Bungeni, na kabla sijawatambulisha niwaambie Waheshimiwa Wabunge, kwenye Kamati ya Uongozi imetokea hoja ambayo inaungwa mkono na Wajumbe kwamba haya mambo ya kutambulisha wageni kuanzia Bunge lijalo tuiache. (*Makofi*)

Kwa hiyo, kama mna hoja nyingine tumesema tutumie kipindi hiki kama mna hoja nyingine basi muwaambie Wenyeviti wenu wa Kamati tutakapokutana tena kwa ajili ya maandalizi ya kipindi kinachokuja cha Mkutano unaofuata ili turudi kwenye utaratibu wa zamani ambapo wageni wanaotambulishwa ni wale wageni wa kimataifa tu, Watanzania hawatatambulishwa kwa sababu wao wako nyumbani, kama mtakuwa na mawazo tofauti basi wapeni Wenyeviti wenu ili kwenye mjadala huo basi iweze kujulikana lipi ni lipi. (*Makofi*)

Wageni wawili wa Mheshimiwa Elias Kwandikwa (Mbunge), ni watoto wake, Ndugu John Elias Kwandikwa na Ndugu Maige Dotto Pius, wote ni wanafunzi wanasoma *software engineering* kutoka Chuo cha *Asian Pacific University* Malaysia. (*Makofi*)

Wageni wengine wanne wa Mheshimiwa Elias Kwandikwa ni Mheshimiwa Yuda Majonjo, Diwani wa Kata ya Idahina kutoka Ushetu, Wilaya ya Kahama Mkoani Shinyanga, ameambatana pia na ndugu Joseph Jisena, Spora Ngaya

na Vicent Busiga. Wageni wote niliowataja simameni pale mlipo. Karibuni sana wageni wote toka kule Shinyanga ila muwe makini Dodoma kuna magari mengi. (Kicheko)

Mgeni wa Mheshimiwa Bhagwanji Meisuria ambaye ni mwakilishi wa Mradi wa Kilimo cha Umwagiliaji kutoka India ni ndugu Narayan Krishna, *you are welcome.* (Makofi)

Wageni saba wa Mheshimiwa Musa Ntimizi ambao ni wakulima wa tumbaku kutoka Uyui, Mkoani Tabora wakiongozwa na Mheshimiwa Abdallah Koni ambaye ni Diwani wa Kata ya Kakola, karibuni sana Wanyamwezi wote, mmesikia majibu ya Mheshimiwa Naibu Waziri kuhusu tumbaku hapa. (Makofi)

Tangazo la kazi ni moja, Mheshimiwa Dkt. Mary Nagu, Mwenyekiti wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Kilimo, Mifugo na Maji anaomba Wajumbe wa kamati hiyo leo saa 7.00 mchana kutakuwa na kikao cha kamati kwa ajili ya kupitia rasimu ya taarifa kuhusu miswada ya sheria ambayo mnayo, ile Sheria ya Taasisi za Utafiti wa Kilimo na Sheria ya Taasisi ya Utafiti wa Uvuvi. Kikao kitafanyika Ukumbi wa Msekwa C. Kamati ya Mheshimiwa Mama Nagu ya Kilimo, Mifugo na Maji saa 7.00 mchana Msekwa C muende mkapitie miswada iliyoko mbele yenu.

Tunataka kuendelea na shughuli, kama kuna... ahsante mmoja tu, nashukuru, msiongezeke basi, hawa hawa. Haya nitajieni majina.

Mheshimiwa Silinde, Mheshimiwa Selasini, Mheshimiwa Heche na Mwalimu, eeh? CCM hakuna!

Haya, tuanze na Mwalimu!

MWONGOZO WA SPIKA

MHE. KASUKU S. BILAGO: Mheshimiwa Spika, ahsante, nashukuru kwa nafasi hii ya kuomba Mwongozo kwa Kanuni ya 68(7) juu ya uharibifu wa vyombo vya kukagua Wabunge wanapoingia kwenye viwanja hivi na mashine hizi za kusaini kama ilivyoonekana jana.

Sasa nalisema hili, naomba Mwongozo wako kwa sababu limeleta usumbufu leo asubuhi, unakwenda lango moja unapaki gari, unataka uingie ukumbini unaambiwa hapa mashine zimekufa hazifanyi kazi, unaanza kusafiri kwenda lango lingine na hivyo kusababisha Mbunge unachelewa wakati wengine dini yetu hairuhusu kuchelewa Bungeni. Sasa naomba Mwongozi wako, hivi vifaa vitaendelea kuharibika mpaka lini na tatizo kubwa ni nini? Ahsante.

SPIKA: Ahsante sana. Hilo nilitolee tu maelezo moja kwa moja. Nalipokea, sikuwa najua, kama Mwenyekiti wa Tume Wajumbe wa Tume mjiandae ndani ya wiki hii tutakutana ili pamoja na yale ambayo tuliyaongea jana na haya mengine tuweze kuzingatia na kuhakikisha kwamba yanarekebishwa haraka sana, tutaleta majibu ya namna gani tunaboresha hali hii isijitokeze tena.

Mheshimiwa Heche!

MHE. JOHN W. HECHE: Mheshimiwa Spika, nakushukuru.

Mheshimiwa Spika, mimi naomba mwongozo wako kwa mujibu wa kanuni ya 68(7), lakini naisoma pamoja na Kanuni ya 46 ambayo inasema Waziri anayeuliza swali atakuwa na wajibu wa kujibu swali hilo kwa ukamilifu kama lilivyoulizwa, sitaki kuendelea sana, hiyo Kanuni inajieleza.

Mheshimiwa Spika, lakini kwa nini nimesimama hapa; wakati Waziri Mheshimiwa Simbachawene akijibu swali la nyongeza ambalo linatokana na swali namba tatu alilouliza Mheshimiwa Mbowe, ameonyesha kwamba Serikali hii imekuwa ikifanya upendeleo katika kugawa mkoa, kwamba watu wa Kilimanjaro ambao yeye amesema wana *square kilometers* chache, lakini wana mkoa na ametaja Wilaya nyingine ambazo ameonesha ni ndogo sana lakini zimegawanyika kuwa Wilaya.

Sasa mimi nataka kwanza, hilo la kwanza mwongozo hapo, atueleze kwamba je, ni kweli kwamba Serikali imekuwa ikifanya upendeleo katika kugawa Wilaya hizi na Mikoa? Tofauti najinsi ambavyo swali hili lilivyokuwa linajieleza ametoa mifano ya Liwale na *square kilometers* zake, sasa ukienda Liwale zile *square kilometers* zote ukizichukua sehemu kubwa ni Mbuga ya Selous, na yeye amesema wanagawa Wilaya kupeleka huduma karibu na wananchi. Sasa kama eneo kubwa ni Selous alitaka apeleke Wilaya kule kwa wanyama agawe kata kule porini Selous? (Makofi)

Mheshimiwa Spika, lakini vilevile ukiona kwamba maswali yanajibiwa kwa mioyo na chuki bila kujibu kwa uhalisia, Dar es Salaam ina *square kilometers* 1,590 ambao ni mkoa mzima, Kilimanjaro alioisema ina *square kilometers* 13,000. (Makofi)

Sasa mimi naomba utuongoze, maswali haya yanayojibiwa kwa nini hao watu wasiondolewe kama alivyoondolewa Mheshimiwa Kitwanga kwa sababu alishindwa kujibu swali hapa lakini yeye alikuwa sahihi, sasa anajibu swali kisiasa na kuleta porojo kwenye *issue* ambayo inahitaji majibu halisi?

SPIKA: Mheshimiwa Heche, ombi langu linarudi palepale, kwamba tuchukuliane na wanasiasa lazima tuwe na ngozi ngumu na tusipachikiane

maneno. Kwa sababu mimi ndio ninasikiliza pande zote mbili, hakuna mahali Mheshimiwa Simbachawene amesema habari ya upendeleo, lakini takwimu alizozitoa ni takwimu halisi, ni mfano wa ugumu wa namna ambavyo zoezi hili linaweza likafanyika. Unajikuta mahali pengine watu wachache wamepewa kitu fulani au eneo dogo limepewa kitu fulani kwa sababu maalum na kadhalika.

Kwa hiyo, kwenye maelezo aliyoyatoa Mheshimiwa Simbachawene sijaona hasa ugomvi wako uko wapi, kwa hiyo, sitaweza kutoa Mwongozo lakini kama kuna la kusikia basi Serikali imesikia. *(Makofi)*

Mheshimiwa Selasini!

MHE. JOSEPH R. SELASINI: Mheshimiwa Spika, na mimi ningepomba Mwongozo wako kuhusu majibu hayo hayo ya Waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais, TAMISEMI kuhusu swali namba tatu lililoulizwa na Mheshimiwa Freeman Aikaeli Mbowe na Mwongozo wangu ni kwamba...

SPIKA: Nimeshatoa mwongozo kuhusu hilo kwa hiyo haliwezi kujirudia tena...

MHE. JOSEPH R. SELASINI: Mheshimiwa Spika, ni tofauti, ninakuomba...

SPIKA: Haliwezi kujirudia tena, ameshakuwahi mwenzako na nimeshatoa maelekezo. Mheshimiwa Silinde!

MHE. DAVID E. SILINDE: Mheshimiwa Spika, na mimi nilitaka kuuliza swali hilo hilo, kwa hiyo nashukuru kwa Mwongozo wako.

SPIKA: Ahsante sana. Katibu!

(Hapa baadhi ya Wabunge walizungumza bila mpangilio)

SPIKA: No, niliwaandikisha hao hao. Katibu tuendeleo.

MHE. ALLY K. MOHAMED: Watagawa upya hayo majimbo.

SPIKA: Ulisimama? Aah! Hebu Katibu, nani yule kule wa CCM. Mheshimiwa Deo Sanga.

MHE. DEO K. SANGA: Mheshimiwa Spika, limekwisha nilikuwa namwita Mheshimiwa Musukuma.

SPIKA: Ahsante sana. Tuendeleo Katibu.

DKT. THOMAS D. KASHILILLAH – KATIBU WA BUNGE: Miswada ya Sheria ya Serikali Kusomwa Mara ya Pili, Kamati ya Bunge Zima na Kusomwa Mara ya Tatu.

SPIKA: Ahsante, Katibu tena.

NDG. NENELWA WANKANGA – KATIBU MEZANI:

MISWADA YA SHERIA YA SERIKALI

Muswada wa Sheria ya Upatikanaji wa Habari wa mwaka 2016 (The Access to Information Bill, 2016)

(Kusomwa Mara ya Pili)

SPIKA: Ahsante.

Waheshimiwa Wabunge, muda si mrefu atakuja hapa Mheshimiwa Waziri, lakini pamoja na mambo mengine atafanya marekebisho kidogo ataeleza yeye mwenyewe. Jina la Muswada huu kwa Kiingereza linabaki vilevile, *The Access to Information Bill*, lakini la Kiswahili litakuwa ni Muswada wa Sheria ya Upatikanaji wa Taarifa, sio Upatikanaji wa Habari, nafikiri mnaona tofauti ya hayo maneno mawili. Kwa hiyo itakuwa upatikanaji wa taarifa, lakini Mheshimiwa Waziri ataliweka sawasawa.

Ili kuendelea kuanzia hatua hii sasa naomba nimuite Mheshimiwa Andrew Chenge ili aje akalie kiti hiki. Mheshimiwa Chenge. *(Makofi)*

Mwenyekiti (Mhe. Andrew J. Chenge) Alikalia Kiti

MWENYEKITI: Mheshimiwa mtoa hoja, Waziri wa Katiba na Sheria, Mheshimiwa Dkt. Harrison Mwakyembe, una muda wako usiozidi dakika 30 kuwasilisha hoja yako. Karibu!

WAZIRI WA KATIBA NA SHERIA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana. Kwa heshima na taadhima naomba kutoa hoja kwamba Bunge lako Tukufu sasa lijadili na hatimaye kupitisha Muswada wa Sheria ya Upatikanaji wa Taarifa yaani *The Access to Information Act* wa 2016.

Mheshimiwa Mwenyekiti, na mimi nimebaini uwepo katika nyaraka zetu tafsiri tofauti kwa lugha ya Kiswahili za muswada huu badala ya neno taarifa kutumika kumaanisha *information* neno habari linajitokeza. Nitatoa *schedule of amendment* kumaliza utata huu, muswada huu si wa habari ni wa taarifa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya maelezo hayo, naomba kumshukuru Mwenyezi Mungu mwingi wa rehema kwa kutujalia siha njema na kutuwezesha kukutana mahali hapa kujadili masuala muhimu ya Taifa letu. Kwa moyo mkunjufu, napenda kutoa shukrani za dhafi kwa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Katiba na Sheria chini ya Uenyekiti wa Mheshimiwa Mohamed Mchengerwa, Mbunge wa Rufiji, kwa kuujadili kwa kina muswada huu. Naomba nikuhakikishie tu Mheshimiwa Mwenyekiti na Bunge lako Tukufu kuwa Serikali imezingatia michango ya Kamati na ushauri uliotolewa ambao umesaidia sana kuimarisha maudhui ya muswada huu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Muswada wa Sheria ya Upatikanaji wa Taarifa umepitia historia ndefu ya takribani miaka kumi ya majadiliano yenye tija kati ya Serikali na wadau mbalimbali, kati ya Kamati ya Bunge na taasisi na asasi za kiraia na hatimaye kati ya Kamati ya Bunge na Serikali. Kwa njia hii, maeneo mengi yaliyokuwa na utata/mvutano mkubwa awali, yameweza kupatiwa ufumbuzi ambao umechangia kukamilika kwa muswada huu. Hivyo basi, naomba nichukue fursa hii kuwashukuru wadau wote waliojitokeza kuchangia mawazo yao kila tulipowahitaji kuhusiana na maudhui ya muswada huu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, muswada unaowasilishwa leo mbele ya Bunge lako Tukufu ni utekelezaji wa matakwa ya Ibara ya 18(d) ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania inayosema, nanukuu: “Kila mtu anayo haki ya kupewa taarifa wakati wote kuhusu matukio mbalimbali muhimu kwa maisha na shughuli za wananchi na pia kuhusu masuala muhimu kwa jamii.”

Mheshimiwa Mwenyekiti, mfumo wa utoaji taarifa tuliokuwa nao haujaratibiwa na sheria moja, hivyo kukosekana maelekezo ya pamoja kwa wamiliki wa taarifa ili waweze kutekeleza wajibu wao kwa jamii. Hivyo utoaji taarifa kwa sasa unategemea zaidi busara, utayari na uelewa wa mmiliki wa taarifa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sisi wote hapa ni mashahidi wa urasimu uliopo wa kupata taarifa hata zile ambazo katika hali ya kawaida zilipaswa kubandikwa tu katika mbao za matangazo. Hakuna ubishi kuwa watendaji wengi katika sekta ya umma na hata sekta binafsi wamekuwa wagumu na wazito kutoa taarifa ambazo wananchi wamekuwa wakizihitaji. Hiki ni kikwazo chenye mwelekeo wa kukiuka msingi wa Kikatiba wa haki ya kupata taarifa ulioainishwa katika Ibara ya 18(d).

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni azma ya Serikali kuhakikisha kuwa taarifa zinazohusu maisha na shughuli za wananchi zinapatikana bila vikwazo au urasimu usio na tija. Kwani hakuna ubishi kuwa taarifa ni nyenzo muhimu katika kufikia malengo ya kiuchumi, kisiasa na kijamii katika nchi. Aidha, taarifa ndiyo msingi wa kufanya maamuzi yoyote sahihi na yenye tija, maamuzi

yanayofanywa bila taarifa sahihi mara nyingi hayana matokeo mazuri. Ni lengo la muswada huu kuhakikisha kuwa utoaji wa taarifa si suala la hiari au hisani, bali wajibu kwa mujibu wa sheria.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kupitishwa kwa muswada huu kutaboresha sana uwajibikaji nchini kwa kila ngazi hasa katika mfumo tulionao wa ugatuzi wa madaraka. Sheria hii mpya itampa mathalani Diwani, Mwenyekiti au Mtendaji wa Kijiji na mwananchi wa kawaida nguvu ya kisheria kudai BOQ au nyaraka zenye maelezo ya ujenzi wa barabara inayopita kijijini au kwenye kata yake, nyaraka za ujenzi wa zahanati au kituo cha afya kijijini kwake na kadhalika ili kujiridhisha na thamani ya pesa ya kazi inayofanyika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni wajibu, chini ya muswada huu kwa taasisi za Umma na hata taasisi binafsi zinazopata ruzuku ya Serikali au zenye taarifa muhimu kwa umma, kutoa taarifa. Ni imani ya Serikali kwamba utaratibu wa kupata taarifa utakaowekwa na sheria inayopendekezwa utakuwa nyenzo ya kupambana na maovu na hivyo chachu ya maendeleo. Taarifa nyingi zitakuwa wazi kwa wananchi kuona au kukagua na hivyo kuwawezesha kubaini maovu, kuhoji na kudai haki yao ya maendeleo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya maelezo haya ya utangulizi, naomba sasa nieleze maudhui ya muswada huu uliogawanyika katika sehemu kuu nne.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Sehemu ya Kwanza ya Muswada yenye kifungu cha kwanza hadi cha nne inahusu masuala ya utangulizi. Masuala hayo ni jina la sheria; matumizi yake ambapo inapendekezwa kuwa itumike Tanzania Bara tu; tafsiri ya msamiati unaotumika katika sheria inayopendekezwa na madhumuni ya sheria hiyo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Sehemu ya Pili ya Muswada yenye kifungu cha tano na sita inapendekeza masharti yanayotoa haki ya kupata taarifa kwa raia wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Aidha, sehemu hii inapendekeza masharti yanayowataka wamiliki wa taarifa ambao ni taasisi za umma na zile za binafsi zilizotajwa katika sheria kutoa taarifa walizonazo kwa umma au pale wanapombwa kwa mujibu wa sheria inayopendekezwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sanjari na hilo, sehemu hii inaainisha taarifa ambazo hazipaswi kutolewa kwa mtu yeyote. Taarifa hizo ni pamoja na zile zinazohusu usalama wa Taifa letu; zinazokiuka maslahi halali ya kibiashara; zinazoweza kusababisha madhara makubwa kwa Serikali katika usimamizi wa uchumi na zile zinaweza kuhatarisha usalama wa mtu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Sehemu ya Tatu ya Muswada yenye kifungu cha 7 hadi cha 19 inapendekeza masharti kuhusu wajibu wa mmiliki wa taarifa kutoa taarifa na utaratibu wa kuomba taarifa kutoka kwa mmiliki wa taarifa.

Kifungu cha 7 cha Muswada kinapendekeza masharti yanayomtaka mmiliki wa taarifa kuteua Afisa Taarifa atayewajibika kutoa taarifa kwa umma. Aidha, kifungu hicho kinaweka masharti kuwa endapo hakutakuwa na Afisa Taarifa basi Mkuu wa Taasisi hiyo inayomiliki taarifa atalazimika mwenyewe kuwa Afisa Taarifa kwa mujibu wa sheria inayopendekezwa.

Aidha, kifungu cha 8 cha muswada kinapendekeza kuweka wajibu wa kuhifadhi taarifa kwa muda usiopungua miaka 30. Hii ni kwa madhumuni ya kuzuia uharibu wa taarifa ambazo umma unaweza kuzihitaji.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kifungu cha 9 cha muswada kinaweka masharti yanayowataka wamiliki wa taarifa kutoa taarifa zinazowahusu kupitia Gazeti la Serikali, tovuti zao na magazeti mengine wakionesha miundo ya taasisi zao, shughuli zao na aina ya taarifa wanazozimiliki.

Aidha, sehemu hii inapendekeza utataribu wa kufuatwa pale Afisa Taarifa anapokataa kutoa taarifa aliyooombwa bila sababu za msingi. Kwa mujibu wa kifungu hicho, mwombaji wa taarifa anayekataliwa kupewa taarifa na Afisa Taarifa ana haki ya kulalamika kwa Mkuu wa Taasisi husika na asiporidhishwa anaweza kukata rufaa kwa Waziri mwenye dhamana ya masuala ya haki. Na kwa mujibu wa sheria inayopendekezwa, Mahakama Kuu itakuwa na uwezo wa kufanya mapitio ya uamuzi wa Waziri.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Sehemu ya Nne ya Muswada inahusu mambo ya jumla ikiwa ni pamoja na mamlaka ya Waziri kutengeneza Kanuni na ada zinazoweza kutozwa kwa mmiliki wa taarifa ambazo zinatakiwa kuwa zile ambazo zinagharamia uzalishaji wa taarifa inayooombwa na si vinginevyo. Masuala mengine yanayopendekezwa katika sehemu hii ni makosa na adhabu, na kinga ya maafisa wanaotoa taarifa kwa nia njema wakati wa utekelezaji wa majukumu yao.

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya kusema hayo, naomba Bunge lako Tukufu liujadili muswada huu na kuipitisha kwa manufaa ya Taifa letu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kutoa hoja.

WAZIRI WA NISHATI NA MADINI: Mheshimiwa Mwenyekiti, naafiki.

MWENYEKITI: Ahsante.

Hoja imetolewa na imeungwa mkono. Tunakushukuru Mheshimiwa Waziri kwa wasilisho lako zuri.

Sasa tunaendelea, sasa tupokee kwa mujibu wa kanuni ya 86(5) Taarifa ya Kamati ambayo ilipelekewa muswada huu ambayo ni Kamati ya Katiba na Sheria. Mwenyekiti au mwakilishi alieandaliwa!

Mwenyekiti wa Kamati Mheshimiwa Mchengerwa, karibu.

MHE. MOHAMED O. MCHENGERWA – MWENYEKITI WA KAMATI YA KATIBA NA SHERIA: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza kabisa nianze kwa kumshukuru Mwenyezi Mungu mwingi wa rehema aliyenijaalia afya njema kusimama mbele ya Bunge hili Tukufu.

Pili niyakiri marekebisho yaliyowasilishwa na Mheshimiwa Waziri na makubaliano kati yake, Wizara pamoja na Kamati kuhusu marekebisho ya neno “habari” kuwa “taarifa.”

Tatu, nitoe pole kwa viongozi wote waliopata ajali akiwemo Mheshimiwa Jafo pamoja na viongozi wa Wilaya ya Rufiji akiwemo Mheshimiwa Njwayo, Mkuu wa Wilaya kwa ajali iliyotokea siku ya jana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa mujibu wa Kanuni ya 86(5) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016, naomba kuwasilisha Maoni ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Katiba na Sheria kuhusu Muswada wa Sheria ya Upatikanaji wa Taarifa Na. 4 wa mwaka 2016 (*The Access to Information Act (No.4) of 2016*).

Mheshimiwa Mwenyekiti, siyo mara ya kwanza kuwepo kwa pendekezo la Sheria ya Upatikanaji wa Taarifa hapa Bungeni. Kumbukumbu zinaonyesha kuwa katika Bunge la Kumi, Mkutano wa Kumi na Tisa, Serikali iliwasilisha Bungeni Muswada wa Sheria ya Upatikanaji wa Taarifa Na. 1 wa mwaka 2015. Muswada huo ulikuwa umechapishwa katika Gazeti la Serikali, Toleo Na. 8, Juzuu ya 96 la tarehe 26 Februari, 2015 na ulisomwa mara ya kwanza Bungeni tarehe 1 Aprili, 2015.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Bunge la Kumi halikuweza kukamilisha hatua zote za Muswada huo wa Sheria kutokana na mazingira yaliyokuwepo katika kipindi hicho likiwemo suala la wadau wengi kuuchanganya muswada huu na Muswada wa Huduma za Vyombo vya Habari (*Media Services Bill*) hali iliyosababisha kuondolewa Bungeni.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa maelezo hayo, Serikali ya Awamu ya Tano iliwasilisha Bungeni Muswada wa Sheria ya Upatikanaji wa Taarifa, Na. 4 wa

mwaka 2016, uliochapishwa katika Gazeti Rasmi la Serikali, Toleo Na. 24 la tarehe 20 Mei, 2016 na kusomwa mara ya kwanza tarehe 23 Juni, 2016 katika Kikao cha Arobaini na Tisa cha Mkutano wa Tatu wa Bunge la Kumi na Moja.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa mujibu wa Kanuni ya 84(1) ikisomwa pamoja na Nyongeza ya Nane kifungu cha 6(2)(b) na Kifungu cha 7(1)(b) ya Kanuni za Kudumu za Bunge Toleo la Januari, 2016, Muswada huu uliletwa kwenye Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Katiba na Sheria. Kwa kuzingatia masharti ya Kanuni ya 84(2) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016, Kamati iliwaalika wadau mbalimbali ili waweze kufika mbele ya Kamati kutoa maoni yayokuhusu muswada huu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda kuliarifu Bunge lako Tukufu kuwa wadau mbalimbali walifika mbele ya Kamati kwa nyakati tofauti na kuwasilisha maoni yao. Kwa hakika maoni hayo yaliisaidia Kamati katika uchambuzi wa muswada huu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kuthamini mchango wao, naomba kuwataja wadau hao kama ifuatavyo:-

(i) Mahakama ya Tanzania; wakiongozwa na Jaji Musa Kipenka wa Mahakama ya Rufani; Jaji Dkt. Adam Mambi wa Mahakama Kuu Kanda ya Mbeya na Jaji Rehema Mkuye wa Mahakama Kuu Kitengo cha Ardhi. Kwa namna ya kipekee kabisa namshukuru Jaji Mkuu wa Tanzania Mheshimiwa Othman Chande pamoja na Mtendaji Mkuu wa Mahakama Hussein Katanga kwa kushirikiana pamoja na Bunge lako hili Tukufu katika kusaidia kurekebisha Muswada huu.

(ii) Chama cha Wanasheria wa Tanganyika (*Tanganyika Law Society*) wakiongozwa na Dkt. Pindi Chana, Wakili wa Mahakama Kuu ya Tanzania;

(iii) Kituo cha Sheria na Haki za Binadamu (*Legal and Human Rights Centre*) wakiongozwa na Godfrey Mpandikizi, Wakili wa Mahakama Kuu ya Tanzania;

(iv) Sekretarieti ya Msaada wa Sheria ambayo ipo chini ya Wizara ya Katiba na Sheria (*Legal Aid Secretariat*) wakiongozwa na Ndugu Antidius Kaitu, Wakili wa Mahakama Kuu Tanzania na Mhadhiri wa Sheria - Chuo Kikuu cha Dar es Salaam;

(v) Baraza la Habari Tanzania (*MCT*); wakiongozwa na Ndugu Pili Mtambalike, Afisa Mwandamizi wa Baraza la Habari Tanzania;

(vi) Jukwaa la Katiba Tanzania (JUKATA) wakiongozwa na Ndugu Deus Kibamba;

(vii) Muungano wa Taasisi za Kiraia kuhusu Haki ya Kupata Taarifa (CORI) wakiongozwa na Ndugu Deodatus Balile, Mwanahabari Mwandamizi;

(viii) Jukwaa la Wahariri Tanzania (TEF) wakiongozwa na Ndugu Neville Meena;

(ix) Taasisi ya Habari ya Kusini mwa Afrika, Tawi la Tanzania (MISA-TAN) wakiongozwa na Ndugu Gasirigwe Sengiyumba, Afisa Habari na Utafiti; na

(x) Chama cha Wamiliki wa Vyombo vya Habari Tanzania (MOAT) kilichowakilishwa na Ndugu Henry Muhanika, Mratibu wa MOAT.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ili kufanya uchambuzi wenye tija na utakaowezesha mchango mzuri katika utungaji wa Sheria inayopendekezwa, Kamati ilifanya mapitio ya dhana kuu (*conceptual review*) katika sheria hiyo. Matokeo ya mapitio hayo yamedhihirisha kuwa dhana ya upatikanaji wa taarifa ilikuwepo miaka mingi iliyopita ndani na nje ya Bara la Afrika. Msingi mkubwa wa dhana hii ni dhamira ya kuzingatia umuhimu wa uwazi (*transparency*) ili kuwezesha uwajibikaji/umasuuli (*accountability*) katika uendeshaji wa shughuli mbalimbali za Serikali na taasisi za Umma au makampuni au taasisi binafsi ambazo Serikali ina ubia nazo au maslahi ndani yake.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mwaka 2005 takribani nchi 66 zilikuwa zimeshatunga Sheria kuhusu Upatikanaji wa Taarifa (*Freedom of Information Laws*).

Aidha, nchi nyingine zimekuwa katika mchakato wa kutunga sheria hii kama ilivyo kwa Serikali ya Tanzania hivi leo. Kamati imebaini kuwa Barani Afrika nchi ambazo tayari zimetunga Sheria ya Upatikanaji wa Taarifa ni pamoja na Afrika Kusini mwaka 2000), Zimbabwe mwaka 2002, Uganda mwaka 2005 na Rwanda mwaka 2013.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nchi nyingine zilizotunga Sheria ya Upatikanaji wa Taarifa nje ya Bara la Afrika ni pamoja na Uswis kwa kupitia Sheria yao ya *Freedom of Press and the Right of Access to Public Records*. Hii sheria ilitungwa mwaka 1766. Marekani, *Freedom of Information Act, 1966*; New Zealand, *Official Information Act, 1982*; na Uholanzi kwa kupitia sheria hii ya *Government Information or Public Access Act* iliyotungwa mwaka 1991; Uingereza, *Freedom of Information Act, 2000*; na Uturuki, *Law on the Right to Information Act*, iliyotungwa mwaka 2003.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa mujibu wa Waandishi Ackerman na Sandoval (2006) sheria ya kwanza kabisa ya namna hii ilitungwa na nchi ya Sweden mwaka 1766, Sheria ya Uhuru wa Vyombo vya Habari na Haki ya Kupata Rekodi za Umma (*Freedom of Press and the Right of Access to Public Records*).

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa historia hiyo, ni dhahiri Muswada wa Sheria ya Upatikanaji wa Taarifa Na. 4 wa mwaka 2016 uliletwa katika Kamati ya Katiba na Sheria ili kufanyiwa uchambuzi wa kitaalamu kwa lengo la kuuboresha na kutoa maoni yatakatayosaidia Bunge kutunga Sheria ya Upatikanaji wa Taarifa inayokidhi viwango vya kisheria vya ndani ya nchi na Kimataifa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kusudio la pendekezo la Serikali la kutungwa kwa Sheria ya Upatikanaji wa Taarifa, linaonekana katika kichwa kirefu (*long title*) cha sheria inayopendekezwa ambacho, nanukuu: "Sheria ya kupata Taarifa, kuainisha wigo wa Taarifa ambazo Umma unayo haki ya kupewa, kukuza uwezo na uwajibikaji wa wamiliki wa taarifa na kuweka masharti mengine yanayohusiana nayo."

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa nukuu hiyo, dhana ya upatikanaji wa taarifa imejengeka katika kurahisisha upatikanaji wa taarifa ambazo zina maslahi kwa umma. Ni dhana inayotoa jukumu la walio na taarifa muhimu za umma kuweka mazingira rahisi ya upatikanaji wa taarifa hizo pale zinapohitajika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mara nyingi dhana hii inatumika katika kupata taarifa kutoka taasisi au mashirika ya Kiserikali na siyo katika sekta binafsi. Hata hivyo, katika baadhi ya nchi kama Afrika Kusini chini ya Sheria ya Upatikanaji wa Taarifa ya mwaka 2000 (*The Promotion of Access to Information Act, 2000*), inaruhusu taarifa zilizoko kwenye mashirika binafsi ambazo zina maslahi ya umma zitolewe.

Mheshimiwa Mwenyekiti, dhana ya upatikanaji wa taarifa ni ya Kikatiba na yenye misingi ya haki za binadamu. Ni dhana yenye chimbuko katika Mikataba mbalimbali ya Kimataifa na Kikanda kama Mkataba wa Haki za Kisiasa na Kiraia wa mwaka 1966 (*International Covenant on Civil and Political Rights*) na Azimio la Haki za Binadamu la mwaka 1948 (*Universal Declaration of Human Rights*).

Mheshimiwa Mwenyekiti, Kamati ilifanya uchambuzi wa muswada ili kutoa maoni yanayoweza kuzingatiwa na kuboresha sheria inayopendekezwa. Muswada huu umegawanyika katika sehemu kuu nne, ambapo Sehemu ya Kwanza inahusu Masharti ya Utangulizi, Sehemu ya Pili inahusu Haki ya Kupata

Taarifa, Sehemu ya Tatu inahusu Upatikanaji wa Taarifa na Sehemu ya Nne inahusu masharti ya ujumla.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kuzingatia umuhimu wa kuboresha dhana nzima ya uwazi na uwajibikaji Serikalini, Kamati ilipitia ibara zote 24 za Muswada huu na kufanya uchambuzi wa kina ili ipatikane Sheria bora ya Upatikanaji wa Taarifa inayokidhi viwango mbalimbali vya Kikanda na Kimataifa (*Regional and International Minimum Standards*).

Aidha, Kamati ilifanya utafiti wa Sheria za Upatikanaji wa Taarifa zilizotungwa kwenye nchi mbalimbali duniani kwa Mtazamo Linganifu wa Kimataifa (*International Comparative Perspectives*). Lengo ni kujiridhisha na utaratibu mzuri (*best practices*) unaotumika Kimataifa na katika muktadha wa Tanzania ili kuliwezesha Bunge kutunga sheria yenye tija, ufanisi na inayozingatia mambo yote muhimu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, njia iliyotumika ni pamoja na kufanya mapitio ya machapisho (*literature review*) kwa lengo la kuelewa vizuri dhana kuu katika pendekezo la Serikali.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa muda wa siku sita mfululizo, Kamati ilifanya uchambuzi wa muswada huu na kusikiliza maelezo ya hoja za Serikali zilizowasilishwa na Waziri wa Katiba na Sheria kuhusu vifungu mbalimbali vya muswada huu, hoja za wadau mbalimbali na kufanya tathmini ya uchambuzi ili kuliwezesha Bunge kutunga Sheria bora ya Upatikanaji wa Taarifa (*Access to Information*) nchini.

Mheshimiwa Mwenyekiti, matokeo ya uchambuzi wa muswada huu yamebaini mambo yafuatayo:-

(i) Sheria hii itatumika Tanzania Bara na wigo wa matumizi yake unajumuisha taasisi za umma na taasisi binafsi zinazotumia fedha za umma au zenye taarifa muhimu kwa maslahi ya umma;

(ii) Wadau wengi wanapenda kuona sheria hii inapatikana ikiwa imezingatia mambo mengi ya msingi;

(iii) Yapo baadhi ya maneno yanayohitaji tafsiri ili kuondosha uwezekano wa kuwa na mkanganyiko;

(iv) Vipo vifungu vya sheria nyingine vinavyohitaji kuhuishwa ili kuendana na dhamira nzuri ya sheria hii inayopendekezwa;

(v) Zipo ibara za muswada huu zinazohitaji kuboreshwa zaidi; na

(vi) Zipo Ibara zinazokinzana, jambo ambalo linafaa kufanyiwa kazi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kuzingatia matokeo hayo, Kamati ilifanya majadiliano ya kina na Serikali na kukubaliana kuwa mtoa hoja awasilishe Jedwali la Marekebisho (*Schedule of Amendments*) kwa madhumuni ya kuboresha mambo hayo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya maelezo hayo, naomba sasa kutoa maoni na ushauri wa Kamati mbele ya Bunge lako Tukufu. Maoni haya yametokana na mapitio ya historia ya dhana ya upatikanaji wa taarifa pamoja na uchambuzi wa vifungu vya muswada kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika majadiliano ya awali, yapo maoni mbalimbali yaliyojitokeza kuhusiana na Ibara zote 24 za Muswada uliosomwa mara ya kwanza tarehe 23 Juni, 2016.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Kamati iliendelea na uchambuzi na majadiliano zaidi na kubaki na masuala ya msingi katika Ibara 16. Ibara ya 1, Ibara ya 2, Ibara ya 4, Ibara ya 5, Ibara ya 6, Ibara ya 7, Ibara ya 9, Ibara ya 10, Ibara ya 11, Ibara ya 14, Ibara ya 15, Ibara ya 17, Ibara ya 18, Ibara ya 19 na Ibara ya 21.

Mheshimiwa Mwenyekiti, majadiliano ya mwisho na Serikali yaliwezesha makubaliano kuhusu masuala mbalimbali kuhusiana na masharti ya Ibara ya 1, Ibara ya 2, Ibara ya 17, Ibara ya 18 na Ibara ya 21. Yapo mambo ambayo Kamati ilikubaliana na mapendekezo ya Serikali na Serikali ilikubaliana na maoni na mapendekezo ya Kamati, hivyo, kuja na Jedwali la Marekebisho kama lilivyowasilishwa na mtoa hoja.

Hata hivyo, maoni mengine yanayowasilishwa na Kamati ni kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, Ibara ya 1 ya muswada inayohusu kuanza kutumika kwa sheria inayopendekezwa. Kamati imeshauri kuwa ni vyema Waziri mwenye dhamana, akatangaza mapema iwezekanavyo katika Gazeti la Serikali ili kuwezesha sheria hii kuanza kutumika haraka.

Mheshimiwa Mwenyekiti, msingi wa maoni hayo ni kuwa pamoja na dhamira nzuri ya Serikali, mchakato huu umechelewa kukamilika kwa kuchukua zaidi ya miaka kumi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika Ibara ya 4 inayohusu madhumuni ya sheria hii, naomba kuinukuu: "kuwezesha utekelezaji wa haki ya kupata taarifa kwa raia kama ilivyoainishwa na Katiba; kuwataka wamiliki wa taarifa kutoa taarifa zozote zilizopo katika milki yao na kuupatia umma taarifa wanazomiliki

kwa umma kwa mujibu wa sheria hii; kutengeneza mfumo utakaosaidia upatikanaji wa taarifa zilizopo chini ya wamiliki wa taarifa kwa kuzingatia haki nyingine zinazolindwa na Katiba au sheria nyingine yoyote; kuhamasisha utaratibu wa utoaji wa taarifa wa mara kwa mara kwa wamiliki wa taarifa kwa kuzingatia misingi ya uwajibikaji, uwazi na ushirikishwaji wa umma na kuweka kinga kwa watu wanaotoa kwa nia njema taarifa zenye maslahi kwa umma.”

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni maoni ya Kamati kuwa lengo hili ni zuri na linahitaji kuungwa mkono. Hivyo basi, Kamati inaunga mkono hoja ya Serikali pamoja na marekebisho yanayopendekezwa na Kamati katika Jedwali la Marekebisho.

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika Ibara ya 4(a) ya muswada huu, neno “*citizens*” yaani raia limetumika kufafanua madhumuni ya sheria. Kwa kuwa jambo hili lina msingi wa Kikatiba katika Ibara ya 18(b) na (d) ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya mwaka 1977, Kamati inashauri litumike neno “*persons*” yaani watu badala ya neno “*citizens*” yaani raia ili kuendana na haki inayotolewa ya Katiba.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Ibara ya 6(6) ya muswada huu inapendekeza adhabu ya jumla kwa makosa yote yanayotajwa chini yake. Yapo baadhi ya makosa hayo yamewekewa adhabu katika Sheria ya Usalama wa Taifa ya mwaka 1970. Kamati inatambua kwamba siyo makosa yote chini ya Ibara ya 6 ya muswada huu yanaguswa na Sheria ya Usalama wa Taifa. Kwa msingi huu, Kamati inapendekeza kuwa, isipokuwa kwa makosa yanayohusu Usalama wa Taifa na uhujumu uchumi ambayo adhabu yake ni miaka isiyopungua 15 na isiyozidi 20, makosa mengine yote chini ya Ibara hiyo (Ibara ya (6) ya muswada) yawe na adhabu ya kifungo kisichopungua miaka mitatu na kisichozidi miaka mitano.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Ibara ya 7 inayohusu uteuzi wa Maafisa Habari (*appointment of Information Officers*) hayakuzingatia muundo wa taasisi ambazo hazina Maafisa Habari (*Information Officers*). Kamati inapendekeza iongezwe Ibara ndogo mpya ya 3 itakayosomeka:

“If an information holder fails to designate an information officer, the head of the body will be the information officer for the purpose of this Act.”

Kwa tafsiri ya Kiswahili inaweza kuwa; “Iwapo mwenye taarifa atashindwa kuteua Afisa Habari, Mtendaji Mkuu atakuwa Afisa Habari kwa madhumuni ya sheria hii.” Pendekezo hili linaendana na masharti ya kifungu cha 3 cha Sheria ya Mfano ya Afrika ya Haki ya kupata Taarifa (*The African Model Law on the Right to Information*).

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika Ibara ya 10 hadi ya 18 ya muswada huu kuna pendekezo kuhusu utaratibu wa kupata taarifa. Ili kusudio la sheria inayopendekezwa liwe na mantiki, Kamati inaishauri Serikali kupitia Wizara ya Katiba na Sheria kuhakikisha kwamba maoni ya watafuta taarifa yanashughulikiwa mapema iwezekanavyo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Ibara ya 19 inapendekeza “*review of decision by Information holders*” yaani upitiaji wa uamuzi wa wenye taarifa. Inatoa ruhusa kwa mtu aliyeomba taarifa ambaye hajaridhishwa na uamuzi wa mwenye taarifa kuhusu ombi lake kukata rufaa kwa Waziri ambaye uamuzi wake utakuwa ni wa mwisho.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni maoni ya Kamati kuwa, mapendekezo hayo, hayakuzingatia mamlaka ya asili (*Inherent Jurisdiction*) ya Mahakama Kuu kama ilivyoainishwa katika Ibara ya 107A(1) ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya mwaka 1977 kwamba Mahakama ndiyo yenye mamlaka ya mwisho katika utoaji wa haki. Kamati inashauri kuwa Sheria hii iweke utaratibu kwa mtu ambaye hajaridhishwa na uamuzi wa Waziri, kukata Rufaa katika Mahakama Kuu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika Ibara ya 20 kuna pendekezo la kukasimu madaraka kwa Waziri ili atunge Kanuni (*Regulations*). Uzoefu umeonyesha kuwa zipo baadhi ya sheria hapa nchini ambazo zilichelewa kutekelezwa kwa sababu ya kutokutungwa kwa Kanuni zake.

Kamati inashauri kuwa utekelezaji wa sheria inayopendekezwa utakuwa na manufaa na ufanisi iwapo Kanuni zake chini ya Ibara ya 20 ya muswada huu zitatumwa katika muda muafaka. Aidha, Kamati inashauri kuwa mara baada ya kupitishwa kwa muswada huu na kusainiwa kuwa sheria, utungaji wa Kanuni zake ufanyike kwa wakati bila kuchelewa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mbali na maoni kwa Ibara za muswada nilizozitaja, Kamati pia ina maoni na ushauri wa jumla. Kubwa katika hili ni uzoefu kutoka katika nchi nyingine (*other Jurisdictions*) uliojitokeza katika mapitio ya machapisho mbalimbali. Uzoefu umeonyesha kuwa katika nchi nyingi zilizotunga sheria kuhusiana na upatikanaji wa taarifa, utekelezaji wake umewekewa utaratibu wa kuwa na chombo maalumu kilichoundwa kisheria kwa ajili ya kusimamia utekelezaji wa sheria hiyo.

Kwa Mfano, nchini Afrika Kusini na New Zeland chombo kinachosimamia utekelezaji wa sheria inayohusu upatikanaji wa taarifa ni Tume ya Haki za Binadamu ya kila nchi. Katika nchi za Uingereza, Canada, Ujerumani na Uswis kila nchi imekipa jukumu la kusimamia sheria kuhusiana na upatikanaji wa

taarifa, chombo kinachoitwa Tume ya Umma ya Taarifa (*Public Information Commission*).

Mheshimiwa Mwenyekiti, kutokana na muswada huu kutoainisha chombo kitakachosimamia utekelezaji wa sheria hii na kwa mujibu wa maelezo hayo hapo juu kuhusu uzoefu wa nchi nyingine, Kamati inaishauri Serikali kuainisha chombo maalum kitakachosimamia utekelezaji wa sheria hii.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mwisho, kwa mara nyingine tena naomba nikushukuru sana wewe kwa kutoa kibali ili Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Katiba na Sheria iweze kuufanyia uchambuzi muswada huu na hatimaye kuwasilisha maoni yake mbele ya Bunge lako Tukufu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa namna ya pekee kabisa napenda niwashukuru Wajumbe wa Kamati ya Katiba na Sheria kwa weledi na umahiri wao waliouonyesha wakati wa kuchambua muswada huu na hatimaye kutoa mapendekezo ya msingi ya kuuboresha.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba majina yao yaingizwe kwenye kumbukumbu ya Taarifa Rasmi za Bunge yaani *Hansard*. Napenda pia napenda pia kumshukuru Waziri wa Katiba na Sheria Dkt. Harrison Mwakyembe, Mwalimu, kwa maelezo na ufafanuzi aliutoa mbele ya Kamati kuhusu Muswada wa Sheria ya Upatikanaji wa Taarifa. Aidha, nawashukuru wadau mbalimbali ambao walitoa maoni yao katika uchambuzi wa muswada huu. Ushauri wao umechangiakwa kiasi kikubwa katika kuuboresha muswada huu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nawashukuru watumishi wote wa Ofisi ya Bunge hususan Katibu wa Bunge Dkt. Thomas Kasilillah kwa uongozi thabiti ambao umerahisisha utendaji kazi wa Kamati. Aidha, namshukuru Mkurugenzi wa Idara ya Kamati za Bunge Ndugu Athuman Hussein, Mkurugenzi Msaidizi Ndugu Angelina Sanga na Makatibu wa Kamati wote kwa kuiwezesha Kamati kutekeleza majukumu yake ipasavyo na kuhakikisha maoni ya Kamati yanakamilika kwa wakati.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kuwasilisha. (*Makofi*)

**MAONI NA USHAURI WA KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA KATIBA NA SHERIA
KUHUSU MUSWADA WA SHERIA YA UPATIKANAJI WA TAARIFA, NO.4 WA
MWAKA 2016 (THE ACCESS TO INFORMATION ACT, 2016) KAMA
ILIVYOWASILISHWA MEZANI**

1.0 UTANGULIZI

1.1 Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kanuni ya 86 (5) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016, naomba kuwasilisha Maoni ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Katiba na Sheria, kuhusu Muswada wa Sheria ya Upatikanaji wa Taarifa, Na. 4 wa Mwaka 2016 [The Access to Information Act(No.4) of 2016).

1.2 Mheshimiwa Spika, Si mara ya kwanza kuwepo kwa pendekezo la Sheria ya Upatikanaji wa Taarifa hapa Bungeni. Kumbukumbu zinaonyesha kuwa katika Bunge la Kumi, Mkutano wa Kumi na Tisa, Serikali iliwasilisha Bungeni Muswada wa Sheria ya Upatikanaji wa Taarifa Na. 1 wa Mwaka 2015. Muswada huo ulikuwa umechapishwa katika Gazeti Rasmi la Serikali, Toleo Na. 8, Juzuu ya 96 la tarehe 26 Februari, 2015 na ulisomwa mara ya kwanza Bungeni tarehe 1 Aprili, 2015.

1.3 Mheshimiwa Spika, Bunge la Kumi halikuweza kukamilishahatua zote za Muswada huo wa Sheria kutokana na mazingira yaliyokuwepo katika kipindi hicho likiwemo suala la Wadau wengi kuuchanganya Muswada huu na Muswada wa Huduma za Vyombo vya Habari (Media Services Bill) hali iliyosababisha kuondolewa Bungeni.

1.4 Mheshimiwa Spika, kwa maelezo hayo Serikali ya Awamu ya Tano iliwasilisha Bungeni Muswada wa Sheria ya Upatikanaji wa Taarifa, Na. 4 wa Mwaka 2016, uliochapishwa katika Gazeti Rasmi la Serikali, Toleo Na.24 la tarehe 20 Mei, 2016 na kusomwa mara ya kwanza tarehe 23 Juni, 2016 katika kikao cha 49 cha Mkutano wa Tatu wa Bunge la Kumi na moja.

1.5 Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kanuni ya 84(1) ikisomwa pamojiana Nyongeza ya Nane Kifungu cha 6 (2) (b) na Kifungu cha 7(1) (b), ya Kanuni za Kudumu za Bunge Toleo la Januari, 2016, Muswada huu uliletwa kwenye Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Katiba na Sheria. Kwa kuzingatia masharti ya Kanuni ya 84(2) ya Kanuniza Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016, Kamati iliwaalika Wadaumbalimbali ili waweze kufika mbele ya Kamati kutoa maoni yaokuhusu Muswada huu. Napenda kuliarifu Bunge lako Tukufu kuwa Wadau mbalimbali walifika mbele ya Kamati kwa nyakati tofauti na kuwasilisha maoni yao. Kwa hakika maoni hayo yaliisaidia Kamati katika uchambuzi wa Muswada huu.

1.6 Mheshimiwa Spika, kwa kuthamini mchango wao naomba kuwataja Wadau hao kama ifuatavyo:-

i) Mahakama (Judiciary); wakiongozwa na Jaji Kipenka Musa wa Mahakama ya Rufani, Jaji Dkt. Adam Mambi wa Mahakama Kuu Kanda ya Mbeya na Jaji Rehema Mkuye wa Mahakama Kuu Kitengo cha Ardhi;

ii) Chama cha Wanasheria wa Tanganyika (Tanganyika Law Society) wakiongozwa na Dkt.Pindi Chana, Wakili wa Mahakama Kuu ya Tanzania;

iii) Kituo cha Sheria na Haki za Binadamu (Legal and Human Rights Centre) wakiongozwa na Godfrey Mpandikizi, Wakili wa Mahakama Kuuya Tanzania;

iv) Sekretarieti ya Msaada wa Sheria, Wizara ya Katiba na Sheria (Legal Aid Secretariat) wakiongozwa na Ndugu Antidius Kaitu, Wakili wa Mahakama Kuu Tanzania na Mhadhiri wa Sheria Chuo Kikuu cha Dar es Salaam;

v) Baraza la Habari Tanzania (MCT); wakiongozwa na Ndugu Pili Mtambalike, Afisa Mwandamizi wa Baraza la Habari Tanzania;

vi) Jukwaa la Katiba Tanzania (JUKATA) wakiongozwa na Ndugu Deus Kibamba;

vii) Muungano wa Taasisi za Kiraia Kuhusu Haki ya Kupata Taarifa (CORI) wakiongozwa na Ndugu Deodatus Balile, Mwanahabari Mwandamizi;

viii) Jukwaa la Wahariri Tanzania (TEF) wakiongozwa na Ndugu Neville Meena;

ix) Taasisi ya Habari ya Kusini mwa Afrika, Tawi la Tanzania (MISA-TAN) wakiongozwa na Ndugu Gasirigwa Sengiyumva, Afisa Habari na Utafiti; na

x) Chama cha Wamiliki wa Vyombo Vya Habari Tanzania (MOAT) kilichowakilishwa na Ndugu Henry Muhanika, Mratibu wa MOAT.

1.7 Mheshimiwa Spika, ili kufanya uchambuzi wenye tija na utakaowezesha mchango mzuri katika utungaji wa Sheria inayopendekezwa, Kamati ilifanya mapitio ya Dhana Kuu (Conceptual Review) katika Sheria hiyo. Matokeo ya mapitio hayo yamedhirisha kuwa dhana ya Upatikanaji wa Taarifa ilikuwepo miaka mingi iliyopita ndani na nje ya Bara la Afrika. Msingi mkubwa wa Dhana hii ni dhamira ya kuzingatia umuhimu wa uwazi (Transparency) ili kuwezesha Uwajibikaji/Umasuulia (Accountability) katika uendeshaji wa shughuli mbalimbali za Serikali na Taasisi za Umma au Makampuni au Taasisi Binafsi ambazo Serikali ina ubia nazo au maslahi ndani yake.

1.8 Mheshimiwa Spika, mpaka Mwaka 2005 takribani nchi 66 zilikuwa zimeshatunga Sheria kuhusu Upatikanaji wa Taarifa (*Freedom of Information*

Laws). Aidha, nchi nyingine zimekua katika mchakato wa kutunga Sheria hii kama ilivyo kwa Serikali ya Tanzania leo. Kamati imebaini kuwa Barani Afrika nchi ambazo tayari zimetunga Sheria ya Upatikanaji wa Taarifa ni pamoja na Afrika Kusini (2000), Zimbabwe (2002), Uganda (2005), na Rwanda (2013).

1.9 Mheshimiwa Spika, nchizingine zilizotunga Sheria ya Upatikanaji wa Taarifa nje ya Bara la Afrika ni pamoja na Uswisi (Freedom of Press and the Right of Access to Public Records 1766); Marekani (Freedom of Information Act, 1966); New Zealand (Official Information Act, 1982); Uholanzi (Government Information or Public Access Act, 1991); Uingereza (Freedom of Information Act, 2000); na Uturuki (Law on the Right to Information Act, 2003).

1.10 Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Waandishi Ackerman na Sandoval (2006) Sheria ya Kwanza kabisa ya namna hii ilitungwa na nchi ya Sweden Mwaka 1766 (Sheria ya Uhuru wa Vyombo vya Habari na Haki ya Kupata Rekodi za Umma/Taarifa za Umma (*Freedom of Press and the Right of Access to Public Records*)).

1.11 Mheshimiwa Spika, Kwa historia hiyo, ni dhahiri Muswada wa Sheria ya Upatikanaji wa Taarifa, Na. 4 wa Mwaka 2016 uliletwa katika Kamati ya Katiba na Sheria ili kufanyiwa uchambuzi wa kitaalamu kwa lengo la kuuboresha na kutoa maoni yatakatayosaidia Bunge kutunga Sheria ya Upatikanaji wa Taarifa inayokidhi viwango vya Kisheria vya ndani ya nchi na Kimataifa.

1.12 Mheshimiwa Spika, kusudio la pendekezo la Serikali la kutungwa kwa Sheria ya Upatikanaji wa Taarifa, linaonekana katika Kichwa Kirefu (*Long Title*) cha Sheria inayopendekezwa ambacho ni:

Nukuu: "Sheria ya kupata Taarifa, kuainisha wigo wa Taarifa ambazo Umma unayo haki ya kupewa, kukuza uwazi na uwajibikaji wa wamiliki wa Taarifa na kuweka masharti mengine yanayohusiana nayo". **Mwisho wa nukuu.**

1.13 Mheshimiwa Spika, kwa nukuu hiyo, dhana ya Upatikanaji wa Taarifa imejengeka katika kurahisisha upatikanaji wa Taarifa ambazo zina maslahi kwa Umma. Ni dhana inayotoa jukumu la walio na Taarifa muhimu za Umma kuweka mazingira rahisi ya upatikanaji wa Taarifa hizo pale zinapohitajika.

1.14 Mheshimiwa Spika, Mara nyingi dhana hii inatumika katika kupata Taarifa kutoka Taasisi au Mashirika ya Kiserikali na siyo katika Sekta Binafsi. Hata hivyo katika baadhi ya nchi kama Afrika Kusini Sheria ya Upatikanaji wa Taarifa ya Mwaka 2000 (*The Promotion of Access to Information Act, 2000*), inaruhusu Taarifa zilizoko kwenye Mashirika Binafsi ambazo zina maslahi ya Umma zitolewe.

1.15 Mheshimiwa Spika, Dhana ya Upatikanaji wa Taarifa ni ya Kikatiba na yenye misingi ya Haki za Binadamu. Ni dhana yenye chimbuko katika Mikataba mbalimbali ya Kimataifa na Kikanda kama Mkataba wa Haki za Kisiasa na Kiraia wa Mwaka 1966 (*International Covenant on Civil and Political Rights*) na Azimio la Haki za Binadamu la Mwaka 1948 (*Universal Declaration of Human Rights*).

2.0 UCHAMBUZI WA MUSWADA

2.1 Mheshimiwa Spika, Kamati ilifanya uchambuzi wa Muswada ili kutoa maoni yanayoweza kuzingatiwa na kuboresha Sheria inayopendekezwa. Muswada huu umegawanyika katika Sehemu Nne, ambapo Sehemu ya Kwanza inahusu masharti ya Utangulizi, Sehemu ya Pili ambayo inahusu Haki ya Kupata Taarifa, Sehemu ya Tatu ambayo inahusu Upatikanaji wa Taarifa na Sehemu ya Nne ambayo inahusu masharti ya ujumla.

2.2 Mheshimiwa Spika, kwa kuzingatia umuhimu wa kuboresha dhana nzima ya uwazi na uwajibikaji Serikalini, Kamati ilipitia ibara zote 24 za Muswada huu na kufanya uchambuzi wa kina ili ipatikane Sheria bora ya Upatikanaji wa Taarifa inayokidhi viwango mbalimbali vya Kikanda na Kimataifa (Regional and International Minimum Standards). Aidha, Kamati ilifanya utafiti wa Sheria za Upatikanaji wa Taarifa zilizotungwa kwenye nchi mbalimbali duniani kwa Mtazamo Linganifu wa Kimataifa (*International Comparative Perspective*). Lengo ni kujiridhisha na utaratibu mzuri (*Best practices*) unaotumika Kimataifa na katika muktadha wa Tanzania ili kuliwezesha Bunge kutunga Sheria yenye tija, ufanisi na inayozingatia mambo yote muhimu. Njia iliyotumika ni pamoja na kufanya mapitio ya machapisho (*Literature Review*) kwa lengo la kuelewa vizuri dhana kuu katika pendekezo la Serikali.

2.3 Mheshimiwa Spika, kwa muda wa siku 6 mfululizo Kamati ilifanya uchambuzi wa Muswada huu na kusikiliza maelezo na hoja za Serikali zilizowasilishwa na Waziri wa Katiba na Sheria kuhusu vifungu mbalimbali vya Muswada huu, hoja za Wadau mbalimbali na kufanya tathmini ya uchambuzi ili kuliwezesha Bunge kutunga Sheria bora ya Upatikanaji wa Taarifa (Access to Information) nchini.

2.4 Mheshimiwa Spika, matokeo ya uchambuzi wa Muswada huu yamebainimambo yafuatayo:-

i) Sheria hii itatumika Tanzania Bara na wigo wa Matumizi yake unajumuisha Taasisi za Umma na Taasisi Binafsi zinazotumia fedha za Umma au zenye taarifa muhimu kwa maslahi ya Umma;

ii) Wadau wengi wanapenda kuona Sheria hii inapatikana ikiwa imezingatia mambo mengi ya msingi;

iii) Yapo baadhi ya maneno yanahitaji tafsiri ili kuondosha uwezekano wa kuwa na mkanganyiko;

iv) Vipo vifungu vya Sheria nyingine vinavyohitaji kuhuishwa ili kuendana na dhamira nzuri ya Sheria hii inayopendekezwa;

v) Zipo Ibara za Muswada huu zinazohitaji kuboreshwa zaidi; na

vi) Zipo Ibara zinazokinzana, jambo ambalo linafaa kufanyiwa kazi.

2.5 Mheshimiwa Spika, kwa kuzingatia matokeo hayo, Kamati ilifanya majadiliano ya kina na Serikali na kukubaliana kuwa, mtoa hoja awasilishe Jedwali la Marekebisho (Schedule of Amendments) kwa madhumuni ya kuboresha mambo hayo.

3.0 MAONI, USHAURI NA MAPENDEKEZO YA KAMATI

Mheshimiwa Spika, Baada ya maelezo hayo, naomba sasa kutoa maonina ushauri wa Kamati mbele ya Bunge lako Tukufu. Maoni haya yametokanana mapitio ya historia ya dhana ya Upatikanaji wa Taarifa pamoja na uchambuzi wa Vifungu vya Muswada kama ifuatavyo:-

3.1 Mheshimiwa Spika, katika majadiliano ya awali yapo maoni mbalimbali yaliyojitokeza kuhusiana na Ibara zote Ishirini na Nne za Muswada uliosomwa mara ya kwanza tarehe 23 Juni, 2016, Kamati iliendelea na uchambuzi na majadiliano zaidi na kubaki na masuala ya msingi katika Ibara Kumi na Sita; Ibara ya 1, Ibara ya 2, Ibara ya 4, Ibara ya 5, Ibara ya 6, Ibara ya 7, Ibara ya 9, Ibara ya 10, Ibara ya 11, Ibara ya 14, Ibara ya 15, Ibara ya 17, Ibara ya 18, Ibara ya 19 na Ibara ya 21,

3.2 Mheshimiwa Spika, majadiliano ya mwisho na Serikali yaliwezesha makubaliano kuhusu masuala mbalimbali kuhusiana na masharti ya Ibara ya 1, Ibara ya 2, Ibara ya 9, Ibara ya 10, Ibara ya 11, Ibara ya 14, Ibara ya 15, Ibara ya 17, Ibara ya 18, Ibara ya 21. Yapo mambo ambayo Kamati ilikubaliana na mapendekezo ya Serikali na Serikali ilikubaliana na maoni na mapendekezo ya Kamati, hivyo, kuja na Jedwali la marekebisho kama lilivyowasilishwa namtoa hoja.

Hata hivyo; maoni mengine yanayowasilishwa na Kamati ni kama ifuatavyo:-

3.3 Mheshimiwa Spika, Ibara ya 1 ya Muswada inayohusu kuanza kutumika kwa Sheria inayopendekezwa, Kamati inashauri kuwa ni vema Waziri mwenye dhamana, akatangaza mapema iwezekanavyo katika Gazeti la Serikali, ili kuwezesha Sheria hii kuanza kutumika haraka. Msingi wa maoni hayo ni kuwa

pamoja na dhamira nzuri ya Serikali, mchakato huu umechelewa kukamilika kwa kuchukua zaidi ya miaka kumi (10).

3.4 Mheshimiwa Spika, Katika Ibara ya 4 inayohusu madhumuni ya Sheria hii inaeleza:

Nukuu: “kuwezesha utekelezaji wa haki ya kupata Taarifa kwa raia kama ilivyoainishwa na Katiba; kuwataka wamiliki wa Taarifa kutoa Taarifa zozote zilizopo katika milki yao na kuupatia Umma Taarifa wanazomiliki kwa Umma kwa mujibu wa Sheria hii; kutengeneza mfumo utakaosaidia Upatikanaji wa Taarifa zilizopo chini ya wamiliki wa Taarifa kwa kuzingatia haki nyingine zinazolindwa na Katiba au Sheria nyingine yoyote; kuhamasisha utaratibu wa utoaji wa Taarifa wa mara kwa mara wa wamiliki wa Taarifa kwa kuzingatia misingi ya uwajibikaji, uwazi na ushirikishwaji wa umma; na kuweka kinga kwa watu wanaotoa kwa nia njema Taarifa zenye maslahi kwa Umma”.**Mwisho wa kunukuu.**

Ni maoni ya Kamati kuwa lengo hili ni zuri na linahitaji kuungwa mkono. Hivyobasi Kamati inaunga mkono hoja ya Serikali pamoja na marekebisho yanayopendekezwa na Kamati katika jedwali la Marekebisho.

3.5 Mheshimiwa Spika, katika Ibara ya 4 (a) ya Muswada huu, neno “*citizens*” (raia) limetumika kufafanua madhumuni ya Sheria. Kwa kuwa jambo hili lina msingi wa Kikatiba katika Ibara ya 18(b) na (d) ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, ya Mwaka 1977, Kamati inashauri litumike neno “*persons*” (watu) badala ya neno “*citizens*” (raia) ili kuendana na haki inayotolewa na Katiba.

3.6 Mheshimiwa Spika, Ibara ya 6 (6) ya Muswada huu inapendekeza adhabu ya jumla kwa makosa yote yanayotajwa chini yake. Yapo baadhi ya makosa hayo yamewekewa adhabu katika Sheria ya Usalama wa Taifa ya Mwaka 1970. Kamati inatambua kwamba si makosa yote chini ya Ibara ya 6 ya Muswada huu yanaguswa na Sheria ya Usalama wa Taifa. Kwa msingi huu, Kamati inapendekeza kuwa, isipokuwa kwa makosa yanayohusu Usalama wa Taifa na uhujumu uchumi ambayo adhabu yake ni miaka isiyopungua Kumi na Tano (15) na isiyozidi Ishirini (20), makosa mengine yote chini ya Ibara hiyo, (Ibara ya 6 ya Muswada) yawe na adhabu ya kifungo kisichopungua miaka 3 na kisichozidi miaka 5.

3.7 Mheshimiwa Spika, Ibara ya 7 inayohusu uteuzi wa Maafisa Habari (*Appointment of Information Officers*) haikuzingatia Muundo wa Taasisi ambazo hazina Maafisa Habari (*Information Officers*). Kamati inapendekeza iongezwe Ibara ndogo mpya ya 3 itakayosomeka:

“If an information holder fails to designate an information officer, the head of the body will be the information officer for the purpose of this Act”

Kwa tafsiri ya Kiswahili inaweza kuwa “Iwapo mwenye Taarifa atashindwa kuteua Afisa Habari, Mtendaji Mkuu atakuwa Afisa Habari kwa madhumuni ya Sheria hii”. Pendekezo hili linaendana na masharti ya Kifungu cha 3 cha Sheria ya Mfano ya Afrika ya Haki ya kupata Taarifa (*The African Model Law on the Right to Information*).

3.8 Mheshimiwa Spika, katika Ibara ya 10 hadi ya 18 ya Muswada huu, kuna pendekezo kuhusu utaratibu wa kupata Taarifa. Ili kusudio la Sheria inayopendekezwa liwe na mantiki, Kamati inashauri Serikali kupitia Wizara ya Katiba na Sheria kuhakikisha kwamba maoni ya watafuta Taarifa yanashughulikiwa mapema iwezekanavyo.

3.9 Mheshimiwa Spika, Ibara ya 19 inapendekeza “*Review of decision by Information holders*” yaani upitiaji wa uamuzi wa wenye Taarifa inatoa ruhusa kwa mtu aliyeomba Taarifa ambaye hajaridhishwa na uamuzi wa mwenye Taarifa kuhusu ombi lake kukata rufaa kwa Waziri ambaye uamuzi wake utakuwa ni wa mwisho. Ni maoni ya Kamati kuwa, mapendekezo hayo, hayakuzingatia Mamlaka ya Asili (**Inherent Jurisdiction**) ya Mahakama Kama ilivyoainishwa katika Ibara ya 107 A(1) ya Katiba ya Jamuhuri ya Muungano wa Tanzania ya Mwaka 1977. Kamati inashauri kuwa Sheria hii iweke utaratibu kwa mtu ambaye hajaridhishwa na uamuzi wa Waziri, kukata Rufaa katika Mahakama kuu.

3.10 Mheshimiwa Spika, katika Ibara ya 20 kuna pendekezo la kukasimu madaraka kwa Waziri ili atunge Kanuni (*Regulations*). Uzoefu umeonyesha kuwa zipo baadhi ya Sheria hapa nchini ambazo zilichelewa kutekelezwa kwa sababu ya kutokutungwa kwa Kanuni zake. Kamati inashauri kuwa utekelezaji wa Sheria inayopendekezwa utakuwa na manufaa na ufanisi iwapo Kanuni zake chini ya Ibara ya 20 ya Muswada huu zitatungwa katika muda muafaka. Aidha, Kamati inashauri kuwa mara baada ya kupitishwa kwa Muswada huu na kusainiwa kuwa Sheria, utungaji wa Kanuni zake ufanyike kwa wakati bila kuchelewa.

3.11 Mheshimiwa Spika, mbali na maoni kwa Ibara za Muswada nilizozitaja, Kamati pia inamaoni na ushauri wa jumla. Kubwa katika hili ni uzoefu kutoka katika nchi nyingine (*Other Jurisdictions*) uliojitokeza katika mapitio ya machapisho mbalimbali. Uzoefu umeonyesha kuwa katika nchi nyingi zilizotunga Sheria kuhusiana na Upatikanaji wa Taarifa, utekelezaji wake umewekewa utaratibu wa kuwa na chombo maalumu kilichoundwa kisheria kwa ajili ya kusimamia utekelezaji wa Sheria hiyo. Kwa Mfano, nchini Afrika Kusini na New Zeland chombo kinachosimamia utekelezaji wa Sheria inayohusu

upatikanaji wa Taarifa ni Tume ya Haki za Binadamu ya kila nchi. Katika nchi za Uingereza, Canada, Ujerumani na Uswisi, kila nchi imekipa jukumu la kusimamia Sheria kuhusiana na Upatikanaji wa Taarifa, chombo kinachoitwa Tume ya Umma ya Taarifa (*Public Information Commission*).

Mheshimiwa Spika, kutokana na Muswada huu kutoainisha chombo kitakachosimamia utekelezaji wa Sheria hii na kwa mujibu wa maelezo hayo hapo juu kuhusu uzoefu wa nchi zingine. Kamati inaishauri Serikali kuainisha chombo maalum kitakachosimamia utekelezaji wa Sheria hii.

4.0 HITIMISHO

4.1 Mheshimiwa Spika, kwa mara nyingine tena naomba nikushukuru sana wewe kwa kutoa kibali ili Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Katiba na Sheria iweze kuufanyia uchambuzi Muswada huu na hatimaye kuwasilisha maoni yake mbele ya Bunge lako Tukufu.

4.2 Mheshimiwa Spika, Kwa namna ya pekee kabisa napenda niwashukuru Wajumbe wa Kamati ya Katiba na Sheria kwa weledi na umahiri wao waliouonyesha wakati wa kuchambua Muswada huu na hatimaye kutoa mapendekezo ya msingi ya kuuboresha.

Naomba Majina yao yaingizwe kwenye Kumbukumbu ya Taarifa Rasmi za Bunge (HANSARD).

1. Mhe. Mohamed Omary Mchengerwa, Mb –Mwenyekiti
2. Mhe. Najma Murtaza Giga, Mb- M/Mwenyekiti
3. Mhe. Selemani Jumanne Zedi, Mb- Mjumbe
4. Mhe. Makame Mashaka Fom, Mb- Mjumbe
5. Mhe. Seif Ungando Ally, Mb- Mjumbe
6. Mhe. Nassor Suleiman Omar, Mb-Mjumbe
7. Mhe. Saumu Heri Sakala, Mb-Mjumbe
8. Mhe. Twahir Awesu Mohamed, Mb-Mjumbe
9. Mhe. Omary Ahmad Badwel, Mb-Mjumbe
10. Mhe. Joseph Kizito Mhagama, Mb-Mjumbe
11. Mhe. Riziki Shahari Mngwali, Mb-Mjumbe
12. Mhe. Joram Ismael Hongoli, Mb-Mjumbe
13. Mhe. Anna Joram Gidarya, Mb-Mjumbe
14. Mhe. Rashid Abdallah Shangazi, Mb-Mjumbe
15. Mhe. Ussi Salum Pondeza, Mb-Mjumbe
16. Mhe. Wanu Hafidh Amer, Mb-Mjumbe

4.3 Mheshimiwa Spika, napenda pia kumshukuru Waziri wa Katiba na Sheria Dkt. Harrison Mwakyembe Mb, kwa maelezo na ufafanuzi aliutoa mbele ya

Kamati kuhusu Muswada wa Sheria ya Upatikanaji wa Taarifa. Aidha, nawashukuru Wadau mbalimbali ambao walitoa maoni yao katika uchambuzi wa Muswada huu. Ushauri wao umechangiakwa kiasi kikubwa katika kuuboresha Muswada huu.

4.4 Mheshimiwa Spika, nawashukuru Watumishi wote wa Ofisi ya Bunge hususan Katibu wa Bunge Dkt. Thomas D. Kashiillah kwa Uongozi thabiti ambao umerahisisha utendaji kazi wa Kamati. Aidha, namshukuru Mkurugenzi wa Idara ya Kamati za Bunge Ndg. Athuman Hussein, Mkurugenzi Msaidizi Ndg. Angelina L. Sanga na Makatibu wa Kamati hii, Ndg. Dunford Mpelumbe, Ndg. Stella Bwimbona msaidizi wa Kamati Ndg. Rahel Masima kwakuwezesha Kamati kutekeleza majukumu yake ipasavyona kuhakikisha maoni ya Kamati yanakamilika kwa wakati.

4.5 Mheshimiwa Spika, naomba kuwasilisha.

Mohamed Omary Mchengerwa, Mb

MWENYEKITI

KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA KATIBA NA SHERIA

06 Septemba 2016

MWENYEKITI: Ahsante sana Mwenyekiti kwa wasilisho lako hilo zuri. Tunaendelea. Sasa ni zamu ya kupata maoni ya Kambi ya Upinzani kuhusu muswada huu. Mheshimiwa Abdallah Mtolea, karibu! *(Makofi)*

MHE. ABDALLAH A. MTOLEA - NAIBU MSEMaji MKUU WA KAMBI RASMI YA UPINZANI KWA WIZARA YA KATIBA NA SHERIA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru lakini naomba nami niyapokee mabadiliko ambayo yamefanywa na Mheshimiwa Waziri wa Katiba na Sheria kwenye ile *title* ya Kiswahili, badala ya neno habari pasomeke kuwa taarifa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, chini ya Kanuni ya 86(6) cha Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la mwaka 2016, naomba kuwasilisha maoni ya Msemaji Mkuu wa Kambi Rasmi ya Upinzani ya Bunge kwa Wizara ya Katiba na Sheria, Mheshimiwa Tundu Lissu, Mbunge, kuhusu Muswada wa Upatikanaji wa Taarifa wa mwaka 2016 yaani *(The Access To Information Act, 2016)*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimesimama hapa mbele ya Bunge lako Tukufu kwa nguvu na karama za *Allah Subhanahu-wa-ta'ala* kuwasilisha maoni ya Kambi Rasmi ya Upinzani kwa Wizara ya Katiba na Sheria kwa niaba ya Msemaji Mkuu wa Kambi Rasmi Mheshimiwa Tundu Lissu, Mbunge wa Jimbo la Singida Mashariki. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kutumia nafasi hii pia kuendelea kuwashukuru sana wananchi wa Jimbo la Temeke bila kujali tofauti za itikadi zetu za kisiasa kwa ushirikiano mkubwa wanaonipa katika kutimiza majukumu yangu nje ya Bunge. Niwaambie tu kuwa nitazidi kuwa mtiifu na nitafanya kazi yangu kwa kuzingatia maelekezo na ushauri wao wanaonipa. Tuendeleo kushirikiana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa muendelezo huo huo, nakishukuru chama changu, Chama cha Wananchi - CUF hasa viongozi wote ngazi ya Taifa na Wilaya kwa kutoyumba na changamoto za wasaliti wachache wanaotaka kukiyumbisha chama chetu hasa baada ya Mkutano Mkuu wa chama kuridhia kujiuzulu kwa aliyekuwa Mwenyekiti wa chama hiki, Taifa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kuwa muswada huu unahusu utoaji wa taarifa sahihi, hivyo basi ninawaambie Watanzania wote wapenda mageuzi kwamba CUF ni taasisi iliyo imara na itaendelea kuwa imara. Hivyo wananchama na wapenzi wasiwe na wasiwasi na wala wasiyumbishwe na wale wafuasi na wanachama wachache wanaomjali zaidi mtu badala ya chama. CUF itaendelea kutimiza malengo na majukumu ya kuanzishwa wake kwa mujibu wa Katiba yake na sheria za nchi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa umuhimu mkubwa nitoe shukrani kwa Kiongozi wa Upinzani Bungeni kwa ujasiri wake mkubwa katika kutuongoza na kuiweka pamoja Kambi Rasmi ya Upinzani na kuendelea kutoa changamoto nje na ndani ya Bunge.

Aidha, ni kwa Sekretarieti ya Kambi Rasmi ya Upinzani kwa kazi kubwa wanayoifanya ya kuhakikisha maoni ya Kambi yanapatikana kwa wakati na kuwasilishwa Bungeni. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunaenda kujadili Muswada wa Upatikanaji wa Taarifa wakati Taifa likishuhudia kufutwa na kufungiwa kwa vyombo vya habari kama vile magazeti ya Mawio, Mseto, kufungiwa kwa muda usiojulikana kwa Radio Five ya Arusha na Magic FM za Dar es Salaam bila sababu za msingi. Hii ni mara ya kwanza kushuhudia vitendo vya aina hii katika Taifa letu tangu mfumo wa demokrasia ya vyama vingi uanzishwe. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunajadili muswada wa haki ya kupata taarifa wakati Taifa likiwa limefungwa mdomo kwa Watanzania kuzuiwa kinyume kabisa na Katiba na sheria kukusanyika na hata kukutana katika vikao rasmi kwa mujibu wa Katiba na sheria za nchi yetu, wakati huo Serikali...; samahani. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunajadili muswada wa haki ya kupata taarifa wakati Serikali hii ya Awamu ya Tano ikiwa imezifungia NGO nyingi kuliko wakati mwingine wowote katika historia ya nchi hii. NGO ambazo zilikuwa ni muhimili mkubwa katika kutoa na kusambaza habari kwa wananchi wa vijijini na mijini. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunajadili Muswada wa Haki ya Kupata taarifa wakati ambako viongozi wa vyama vya siasa wakiwa wamenyimwa haki ya kuzungumza na kutoa habari kwa wanachama na wananchi ili kuwapa habari; haki ya kutoa habari na kupokea habari ikiwa imewekwa mikononi mwa chama kimoja cha siasa na tena habari ambazo zinatolewa ni za kuwagawa Watanzania. Mfano, habari ambazo zimetolewa hivi karibuni Visiwani Zanzibar zimewagawa wananchi wa Zanzibar vipande vipande. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunazungumzia haki ya kupata habari wakati ambako sheria na Katiba ya nchi ikiwa inasiginwa na hakuna wanaochukua hatua na Taifa likishuhudia ukiukwaji mkubwa wa haki za binadamu. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya kutoa utangulizi huo na salama zangu kwa chama na Kambi Rasmi ya Upinzani, sasa naomba kurudi kwenye hoja iliyo mbele yetu. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, taarifa ni kiungo muhimu sana katika shughuli za kila siku za binadamu na thamani yake katika mchakato mzima wa maendeleo imekuwa ni mada pana katika majadiliano mbalimbali duniani.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kukosekana kwa taarifa kumepelekea kuwa na mapokeo hasi katika mchakato mzima wa maendeleo kwenye jamii. Hii inatokana na ukweli kwamba habari zinachujwa ili kukidhi mataakwa ya mtoa taarifa na siyo kwa maslahi mapana ya jamii husika. Mifano ni mingi sana ya uchujaji wa habari na matokeo yake, badala ya habari kuwa rasilimali muhimu, inakuwa ni chanzo cha kuichanganya jamii.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa mujibu wa wanazuoni mbalimbali wanasema kwamba taarifa ni uwasilishaji wa ukweli kuhusiana na matukio ambayo yametokea katika maeneo mbalimbali na hivyo basi, taarifa huwafanya watu kupata ufafanuzi kuhusiana na mazingira yanayowazunguka watu na matukio ambayo yametokea na kwa maana hiyo basi, taarifa zinabadilika kulingana na wakati. Aidha, wanasema kwamba habari ni ukweli ambao haubadiliki kulingana na wakati.

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika chapisho la *"The Nature of Information and The Effective Use of Information In Rural Development,"* Mwandishi Hester Meyer wa Department of Information Science University of South Africa, Pretoria,

South Africa anasema kwamba Serikali na taasisi zake zimeshindwa kukubali au kwa kutofahamu ama kwa makusudi umuhimu wa habari au taarifa kama rasilimali muhimu katika mchakato mzima wa maendeleo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa muktadha huo, ni dhahiri kwamba taarifa na habari ni maneno mawili yanayotumika sambamba. Kwa kuwa umuhimu wa taarifa na habari kwenye jamii ni jambo ambalo halina ulinganisho, hivyo basi, kwa mazingira yoyote yale kuinyima jamii taarifa au habari au habari kuwekewa zuio la aina yoyote ile ni jambo lenye matokeo hasi kwenye jamii. Aidha, kufichwa au kuzuiwa kwa taarifa na taasisi za Serikali, maana yake ni kwamba Serikali sasa inafanya hujuma dhidi ya umma.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ili kuwa na jamii inayoelewa (*knowledgeable society*) ni lazima kuwepo na upatikanaji wa taarifa na taarifa hizo ziifikie jamii nzima.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kutokana na wachambuzi mabingwa wa masuala ya maktaba *McCreadie and Rice* kama walivyonukuliwa na Shannon M. Oltmann wa *School of Library & Information Science, Indiana University, Bloomington* katika andiko lake la *Information Access* alilolitoa mwaka 2009 kwenye ukurasa wa 16 walisema kwamba unaposema sema *access*, kwa maana nyingine lazima pia kuwepo na *control* au udhibiti. Kama kuna udhibiti ni dhahiri kwamba unaondoa haki ya upatikanaji wa hiyo habari.

Katika muktadha huo alitofautisha maneno “*availability and accessibility*.” Hivyo basi, ni muhimu sana kwa kuwa tunaelewa kwamba Tanzania inatekeleza mpango wa uendeshaji shughuli za Serikali kwa uwazi (*Open Government Partnership*), kwa hiyo, udhibiti wa taarifa zake kwa wananchi ni kupingana na dhana nzima ya *Open Government Partnership*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, habari au taarifa ni bidhaa kama bidhaa nyingine kwa wananchi, hivyo kwa kuweka ukiritimba katika upatikanaji wa taarifa mbalimbali toka mamlaka mbalimbali za Serikali, madhara yake ni makubwa kwa jamii.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Kambi Rasmi ya Upinzani inasema Tanzania tumejikuta tuko kwenye wimbi kubwa la kashfa kubwa kubwa za mikataba mbalimbali ambayo nchi yetu ilijifunga kutokana na kuficha taarifa ambazo kama taaarifa zingewafikia watalaam na wakazitafsiri mapema kisha wakaishauri Serikali madhara yake yasingekuwa makubwa kiasi hicho. (*Makofi*)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kuwa sheria huwa haibagui katika matumizi yake na katika nchi yetu wahitaji wa taarifa au habari toka katika taasisi za Serikali sio tu raia wa Tanzania bali hata wale wasio raia, kwani kuna wageni

wengi wamewekeza na wanafanya biashara au wanatoa huduma kwa Watanzania. Hivyo basi, kifungu cha 5(3) kinachotoa maana ya neno “mtu” kuwa awe ni raia wa Jamhuri ya Muungano ya Tanzania na kifungu hiki cha 5 kinahusu haki ya kupata taarifa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hoja hiyo hiyo, Kambi Rasmi ya Upinzani inaona kifungu hicho cha 5(3) kifutwe, kwani kinapingana na dhana nzima ya haki ya kupata taarifa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni maoni na mapendekezo ya Kambi Rasmi ya Upinzani kuwa kifungu cha 6 chote cha muswada huu kikipitishwa na Bunge lako Tukufu kitakuwa kaburi la kudumu la kuzika haki ya kupata taarifa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Kifungu hicho kinaweka mahususi taarifa ambazo zinazuliwa kutolewa na mwenye taarifa ikiwa ni pamoja na kuingilia upelelezi unaofanywa na vyombo vya uchunguzi; kifungu cha 6(2)(c).

Mheshimiwa Mwenyekiti, sote ni mashahidi kuhusu udhaifu uliopo katika vyombo vya uchunguzi kama Jeshi la Polisi ambalo limekuwa katika tuhuma mbalimbali ya kubambikia wananchi kesi. Kama siyo juhudi za vyombo vya habari kutafuta taarifa mbalimbali kuhusiana na masuala mbalimbali ikiwemo migogoro kadhaa ya ardhi, kazi, mamlaka za kodi, viongozi wa Serikali na wananchi na kadhalika ni dhahiri kuwa haki ya wananchi katika maeneo mbalimbali nchini isingepatikana kama isingekuwa kazi kubwa iliyofanywa na vyombo vya habari. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, hata katika Mahakama zetu nchini, kauli za upelelezi unaendelea zimekuwa kichaka cha dola kusababisha kuminya haki za mahabusu katika magereza mbalimbali. Hata baada ya Mahakama kufuta shauri la jinai kwa kukosekana kwa ushahidi, mahabusu wengine wamekuwa wakikamatwa nje tu ya milango ya Mahakama na Jeshi la Polisi. Kama kichaka hiki cha upelelezi unaendelea kinawekwa katika Sheria ya Upatikanaji wa Habari na kuzuia taarifa hizo, hapa hakuna haki ya upatikanaji wa habari. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, aidha, kifungu hiki kinatoa masharti ya kutotoa taarifa inayoingilia faragha ya mtu binafsi kifungu cha 6(2)(e). Ni dhahiri kuwa aya hii itatumika kama kichaka cha kuficha madhaifu ya viongozi wasio waadilifu kufanya mambo ya aibu katika jamii na kuchafua taswira ya nchi. Tukumbuke kwamba ukishakuwa kiongozi wa Kitaifa maana yake ni kwamba taarifa zako ni lazima ziwe wazi kwa kila mtu. Hakuna kitu kama taarifa binafsi.

Pia kifungu cha 6 kimeweka kifungu chenye maana jumuishi ambapo kinazuia taarifa kwa sababu itasababisha madhara makubwa katika kusimamia

uchumi. Kifungu cha 6(2)(g), kitatumika hata kufungia vyombo vya habari kwa sababu jumuishi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kifungu cha 6(3) cha Muswada kimetoa ufafanuzi kuhusu taarifa zinazohusishwa na usalama wa Taifa ikiwemo taarifa za nchi au Serikali ya kigeni inayohusiana na usalama wa Taifa, uhusiano wa mambo ya nje au shughuli za mambo ya nje ikiwemo masuala ya kisayansi na teknolojia yanayohusiana na usalama wa Taifa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sote ni mashahidi kuwa zipo taarifa nyeti ambazo zilitolewa na mamlaka za Serikali za kigeni ambazo zilinufaisha nchi yetu kutokana na taarifa za ndani ya nchi kufichwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mtakumbuka suala la ufiadini wa rada, mijadala mbalimbali ya nje ya nchi ya kuhusiana na miamala ya Akaunti ya *Tegeta Escrow*, taarifa kuhusu udhaifu wa TAKUKURU ambazo zilitolewa na *WikiLeaks* pamoja na taarifa mbalimbali zilizotolewa katika nchi nyingine kuhusiana na namna nchi inavyonyonywa hasa katika sekta ya nishati na madini.

Mheshimiwa Mwenyekiti, taarifa hizi ambazo kimsingi zimekuwa na maslahi kwa Taifa kwa muswada huu hazitakaa zitolewe tena kwa sababu zimezuiliwa na sheria hii.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni dhahiri kuwa ukiunganisha na Sheria ya Magazeti ya mwaka 1976 ambayo imekuwa ni kichaka cha Serikali kufungia magazeti na pia kuwa kichaka cha Serikali kubambikiza wanasiasa, hasa wa Kambi ya Upinzani, kesi za uchochezi, ni ishara kuwa sheria hii itakuwa kimbilio la kuwafunga midomo wanahabari kutoa taarifa kwa umma kwa kuhofia matokeo ya adhabu inayotolewa na sheria hii. Kifungu cha 6(6) kinatoa adhabu kwa atakayetoa taarifa iliyozuiliwa kwa miaka 15 mpaka 20 jela bila faini.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kifungu cha 6(3) ambacho kinatoa tafsiri ya kifungu cha 6(2)(a) kinachosema: “taarifa iliyozuiliwa kama utolewaji wake unaweza kupelekea kudhoofisha usalama wa Jamhuri ya Muungano na taarifa zinazohusiana na Usalama wa Taifa ni pamoja na; “6(3)(d) *foreign relations or foreign activities.*”

Kambi Rasmi ya Upinzani inahitaji maelezo ya ziada, kwani tunaamini kwamba masuala ya nje yanatekelezwa kwa mujibu wa Sera ya Nchi ya Mambo ya Nje na pia kuna mambo mengine ambayo kama hayakuhojiwa, uwezekano wa kutokea kwa udanganyifu kwa matumizi ya rasilimali zetu unakuwa ni mkubwa. Mfano mzuri ni kesi ya aliyewahi kuwa Balozi wetu nchini Italy, Profesa Ricky Costa Mahalu. Kifungu hicho kidogo kipatiwe tafsiri ambayo

haitakuwa na mkanganyiko na maana halisi inayojulikana kwa kila mmoja wetu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kifungu hicho hicho kimetumia neno *National Security*. Kwa kuwa neno hili lina tafsiri pana, tena pana sana, kwa mfano, upungufu wa chakula nalo ni suala la usalama wa Taifa; mapigano ya wakulima na wafugaji, nalo ni suala la usalama wa Taifa; mabadiliko ya tabianchi, nalo ni suala la usalama wa Taifa na kadhalika. Hivyo ni vyema neno hilo likaelezwa kwa muktadha wa sheria hii, huo usalama wa Taifa utakuwa unatumika sehemu ipi? Kambi Rasmi ya Upinzani inasema kwamba haiwezekani neno hilo likatumika bila ya kuwekewa ukomo, kwani kila kitu kina uhusiano mkubwa na wa moja kwa moja na usalama wa Taifa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kujificha kwenye kichaka cha usalama wa Taifa utakuwa ni mwendelezo wa kuzuia haki ya upatikanaji wa habari na hivyo kukiuka haki ya msingi ya Kikatiba kama ilivyoainishwa kwenye Ibara ya 18 ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Ibara ndogo ya (1) na Ibara ndogo ya (2).

Mheshimiwa Mwenyekiti, aidha, Ibara ya 19 ya *Universal Declaration of Human Rights and The International Covenant on Civil and Political Rights*, inasema: "Everyone has the right to freedom of opinion and expression; this right includes freedom to hold opinions without interference and to seek, receive and impart information and ideas through any media and regardless of frontiers."

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa mujibu wa andiko la *General Principles of Access to Information*, linasema kuwa uhuru na haki ya taarifa mara nyingi Serikali inaibana haki hiyo kwa kutunga Sheria ya Upatikanaji wa Habari na kanuni zake.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Kambi Rasmi ya Upinzani inaitaka Serikali kufuta kifungu cha 6 chote kwa sababu za msingi kwamba kinaondoa dhana nzima ya uwepo wa sheria hii. Tunawataka waandishi wote wa habari nchini pamoja na wananchi kwa ujumla wao kupaza sauti zao kupinga sheria hii kandamizi. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kifungu cha 11(1) kinasema kwamba: "Endapo mtu anaomba kupata taarifa, mmiliki wa taarifa ambaye ombi limefanywa kwake atatakiwa, ndani ya siku thelathini baada ya kupokea ombi, (a) kutoa taarifa ya kimaandishi kwa mtu aliyetuma ombi, iwapo kama taarifa ipo, na kama ipo, iwapo anaweza kupata taarifa au sehemu ya taarifa hiyo."

Mheshimiwa Mwenyekiti, kifungu hiki kinadhihirisha wazi kwamba dhana nzima ya Serikali kuleta muswada huu ni kudhibiti upatikanaji wa habari.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kifungu cha 18 kinachohusiana na matumizi ya taarifa na kifungu kidogo cha (1) kinahusiana na mtu aliyepokea taarifa toka kwa mmiliki hatatakiwa kupotosha taarifa hiyo. Aidha, kifungu kidogo cha (2) kinatoa adhabu kwa mtu atakayepotosha taarifa toka kwa mmiliki. Kambi Rasmi ya Upinzani inataka kuelewa iwapo mmiliki wa taarifa atatoa taarifa iliyopotoshwa tayari kwa mwombaji atachukuliwa hatua gani?

Mheshimiwa Mwenyekiti, Kambi Rasmi ya Upinzani inatoa hoja hiyo, kutokana na ukweli kwamba taasisi nyingi zina kawaida ya kuchuja (*sensor*) taarifa na kutoa zile ambazo taasisi zinadhani au zinataka ndizo zijulikane kwa jamii. Mifano ya jambo hili ni mingi sana lakini mfano mmoja mkubwa ni majadiliano yanayofanyika hapa ndani ya Bunge kutorushwa *live*. (*Makofi*)

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya kusema hayo machache, kwa niaba ya Kambi Rasmi ya Upinzani, naomba kuwasilisha. (*Makofi*)

MAONI YA MSEMaji MKUU WA KAMBI RASMI YA UPINZANI BUNGENI, WIZARA YA KATIBA NA SHERIA MHESHIMIWA TUNDU A. M. LISSU (MB), KUHUSU MUSWADA WA UPATIKANAJI WA HABARI WA MWAKA 2016 (The Access to Information Act,2016) KAMA YALIVYOWASILISHWA MEZANI

(Yanatolewa chini ya Kanuni ya 86(6) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, 2016)

A. UTANGULIZI

Mheshimiwa Spika, Nimesimama hapa mbele ya Bunge lako tukufu kwa nguvu na karama za Allah, Subhanahu wa Ta'ala kuwasilisha maoni ya Kambi Rasmi ya Upinzani kwa wizara hii ya Katiba na Sheria kwa niaba ya Msemaji Mkuu wa Kambi Wizara ya Katiba na Sheria Mheshimiwa Tundu Lissu (Mb) wa Jimbo la Singida Mashariki.

Mheshimiwa Spika, Naomba kutumia nafasi hii pia kuendelea kuwashukuru sana wananchi wa Jimbo la Temeke bila kujali tofauti za itikadi zetu za kisiasa tulizonazo kwa ushirikiano wanaonipa katika kutimiza majukumu yangu nje ya Bunge. Ninawaahidi kuwa nitazidi kuwa mtiifu kwenu, nitafanyakazi zangu kwa maelekezo na ushauri wenu, naomba tuzidi kushirikiana zaidi.

Mheshimiwa Spika, Kwa muendelezo huo nikishukuru na kukipongeza Chama cha Wananchi-CUF hasa viongozi wote ngazi ya Taifa na wilaya kwa kutoyumbishwa na changamoto za wasaliti wachache wanaotaka kukiyumbisha chama hasa baada ya Mkutano Mkuu wa chama kuridhia kujiuzulu kwa aliyekuwa Mwenyekiti wa chama chetu Taifa.

Mheshimiwa Spika, Kwa kuwa muswada huu unahusu utoaji wa taarifa sahihi, hivyo basi ninawaambia watanzania wote wapenda mageuzi kwamba CUF ni taasisi iliyo imara na itaendelea kuwa imara hivyo wananchama na wapenzi wasiwe na wasiwasi na wale wafuasi na wanachama wachache wanaomjali mtu badala ya chama. CUF itaendelea kutimiza malengo na majukumu ya uanzishwaji wake kwa mujibu wa Katiba yake na sheria za nchi.

Mheshimiwa Spika, Kwa umuhimu mkubwa nitoe shukrani kwa Kiongozi wa Upinzani Bungeni kwa ujasiri wake mkubwa katika kutuongoza na kuiweka pamoja Kambi Rasmi ya Upinzani na kuendelea kutoa changamoto nje na ndani ya Bunge. Aidha ni kwa Sekretarieti ya Kambi kwa kazi kubwa wanayoifanya ya kuhakikisha maoni ya Kambi yanakamilika kwa muda uliotakiwa na hivyo kuwasilishwa Bungeni.

Mheshimiwa Spika, Leo tunaenda kujadili muswada wa upatikanaji wa habari wakati taifa likishuhudia kufutwa na kufungiwa kwa vyombo vya habari kama vile magazeti ya Mawio, Mseto, kufungiwa kwa muda usiojulikana kwa redio 5 ya Arusha na Magic FM ya Dar Es Salaam bila kujulikana kwa sababu za msingi na hii ni mara ya kwanza kushuhudia vitendo vya aina hii katika taifa letu tangu mfumo wa demokrasia ya vyama vingi ianze.

Mheshimiwa Spika, Tunajadili mswada wa haki ya kupata habari wakati taifa likiwa limefungwa mdomo kwa watanzania kuzuia kinyume kabisa na Katiba na sheria kukusanyika na hata kukutana katika vikao rasmi kwa mujibu wa katiba na sheria za nchi yetu, wakati huo serikali inataka tujadili muswada wa haki ya kupata habari.

Mheshimiwa Spika, Tunajadili mswada wa haki ya kupata habari wakati ambako serikali hii ya awamu ya tano ikiwa imefungia NGO nyingi kuliko wakati mwingine wowowote katika historia ya Taifa letu, NGO ambazo zimekuwa mhimili mkubwa katika kutoa na kusambaza habari kwa wananchi wetu vijijini na mijini.

Mheshimiwa Spika, Tunajadili muswada wa haki ya kupata habari wakati ambako viongozi wa vyama vya siasa wakiwa wamenyimwa haki ya kuzungumza na kutoa habari kwa wanachama na wananchi ili kuwapa habari, haki ya kutoa habari na kupokea habari ikiwa imewekwa mikononi mwa Chama kimoja cha siasa, na tena habari ambazo zinatolewa ni za kuwagawa watanzania katika makundi kama ambavyo tumeshuhudia huko Visiwani Zanzibar wananchi wakigawanywa vipandevipande.

Mheshimiwa Spika, Tunazungumzia haki ya kupata habari wakati ambako sheria na katiba ya nchi ikiwa inasiginwa na hakuna wanaochukua hatua na taifa likishuhudia ukiukwaji mkubwa wa haki za binadamu.

Mheshimiwa Spika, Baada ya kutoa utangulizi huo na salama zangu kwa chama na Kambi Rasmi ya Upinzani, sasa naomba kurudi kwenye hoja iliyo mbele yetu.

Mheshimiwa Spika, Taarifa ni kiungo muhimu sana katika shughuli za kila siku za binadamu, na thamani yake katika mchakato mzima wa maendeleo imekuwa ni mada pana katika majadiliano mbalimbali Duniani. Kukosekana kwa taarifa kumepelekea kuwa na mapokeo hasi katika mchakato mzima wa maendeleo kwenye jamii. Hii inatokana na ukweli kwamba habari zinachujwa ili kukidhi matakwa ya mtoa taarifa na sio kwa maslahi ya jamii husika. Mifano ni mingi sana ya uchujaji wa habari na matokeo yake badala ya habari kuwa rasilimali muhimu inakuwa ni chanzo cha kuichanganya jamii.

Mheshimiwa Spika, Kwa mujibu wa wanazuoni mbalimbali wanasema kwamba taarifa ni uwasilishaji wa ukweli kuhusiana na matukio ambayo yametokea katika maeneo mbalimbali, na hivyo basi, taarifa uwafanya watu kupata ufahamu kuhusiana na mazingira yanayowazunguka watu na matukio ambayo yametokea na kwa maana hiyo taarifa zinabadilika kulingana na wakati. Aidha, wanasema kwamba habari ni ukweli ambao haubadiliki kulingana na wakati.

Mheshimiwa Spika, Katika chapisho la **“The nature of information, and the effective use of information in rural Development”**, Mwandishi Hester W.J. Meyer Wa “Department of Information Science University of South Africa, Pretoria, South Africa”, anasema kwamba Serikali na taasisi zake zimeshindwa kukubali au kwa kutofahamu ama kwa makusudi umuhimu wa habari/taarifa kama rasilimali muhimu katika mchakato mzima wa maendeleo.

Mheshimiwa Spika, Kwa muktadha huo ni dhahiri kwamba taarifa na habari ni maneno mawili ambayo yanatumika sambamba. Na kwa kuwa umuhimu wa taarifa na habari kwenye jamii ni jambo ambalo halina ulinganisho, hivyo basi kwa mazingira yoyote yale kuinyima jamii taarifa au habari au habari kuwekewa zui la aina yoyote ni jambo lenye matokeo hasi kwenye jamii ambayo taarifa au habari hiyo inatakiwa kuwekwa wazi. Aidha, kufichwa au kuzuliwa kwa taarifa na taasisi za Serikali maana yake ni kwamba Serikali inafanya hujuma dhidi ya Umma.

Mheshimiwa Spika, Ili kuwa na jamii inayoelewa (knowledgeable society) ni lazima kuwepo na upatikanaji wa taarifa na taarifa hizo ziifikie jamii nzima, kutokana na wachambuzi mabingwa wa masuala ya maktaba **McCreadie and Rice** kama walivyonukuliwa na **“Shannon M. Oltmann wa School of Library & Information Science, Indiana University, Bloomington, Katika andiko lake la Information Access alilolitoa mwaka 2009 kwenye uk.16”**, walisema kwamba, unaposema sema **“Access,”** kwa maana nyingine lazima kuwepo na **“control”**

au udhibiti. Na kama kuna udhibiti ni dhahiri kwamba unaondoa haki ya upatikanaji wa hiyo habari. Katika muktadha huo huo alitofautisha maneno “**availability and accessibility**”. Hivyo basi ni muhimu sana kwa kuwa tunaelewa kwamba Tanzania inatekeleza mpango wa uendeshaji shughuli za serikali kwa uwazi (**OPEN GOVERNMENT PARTNERSHIP – OGP**, kwa hiyo, udhibiti wa taarifa zake kwa wananchi ni kupingana na dhana nzima ya OGP.

Mheshimiwa Spika, Habari au taarifa ni bidhaa kama bidhaa zingine kwa wananchi, hivyo kwa kuweka ukiritimba katika upatikanaji wa taarifa mbalimbali toka mamlaka mbalimbali za Serikali madhara yake ni makubwa kwa jamii, Kambi Rasmi ya Upinzani inasema Tanzania tumejikuta tuko kwenye wimbi kubwa la kashfa kubwa kubwa za mikataba mbalimbali ambayo nchi yetu ilijifunga kutokana na kuficha taarifa ambazo kama zingejulikana mapema kwa watu ambao wanauwezo wa kuzitolewa tafsiri na mwisho wangeweza kutoa ushauri madhara yasingekuwa makubwa kama ilivyo sasa.

B. MAPITIO YA MUSWADA

Mheshimiwa Spika, Kwa kuwa sheria huwa haibagui katika matumizi yake, na katika nchi yetu, wahitaji wa taarifa au habari toka katika taasisi za serikali sio tu raia wa Tanzania bali hata wale wasio raia kwani kuna wageni wengi wamewekeza na wanafanya biashara au wanatoa huduma kwa watanzania. Hivyo basi Kifungu cha 5(3) kinachotoa maana ya neno “**mtu**” kuwa awe ni raia wa Jamhuri ya Muungano ya Tanzania, na kifungu hiki cha 5 kinahusu Haki ya kupata taarifa.

Mheshimiwa Spika, Kwa hoja hiyo hiyo, Kambi Rasmi ya Upinzani inaona kifungu hicho cha 5(3) kifutwe, kwani kinapingana na dhana nzima ya Haki ya Kupata taarifa.

Mheshimiwa Spika, Ni maoni na mapendekezo ya Kambi Rasmi ya Upinzani kuwa kifungu cha 6chote cha muswada huu kikipitishwa na Bunge lako tukufu kitakuwa kaburi la kudumu la kuzika haki ya kupata taarifa.

Mheshimiwa Spika, Kifungu hicho kinaweka mahususi taarifa ambazo zinazuiliwa kutolewa na mwenye taarifa ikiwa ni pamoja na kuingilia upelelezi unaofanywa na vyombo vya uchunguzi kifungu cha 6(2)(c). Sote ni mashahidi kuhusu udhaifu uliopo katika vyombo vya uchunguzi kama jeshi la Polisi ambalo limekuwa katika tuhuma mbalimbali ya kubambikia wananchi kesi. Kama sio juhudi za vyombo vya habari kutafuta taarifa mbalimbali kuhusiana na masuala mbalimbali ikiwemo migogoro kadhaa ya ardhi, kazi, mamlaka za kodi, viongozi wa serikali na wananchi n.k ni dhahiri kuwa haki ya wananchi katika maeneo mbalimbali nchini isingepatikana kama isingelikuwa kazi kubwa iliyofanywa na vyombo vya habari.

Mheshimiwa Spika, Hata katika Mahakama zetu nchini kauli za “upelelezi unaendelea” zimekuwa kichaka cha dola kusababisha kuminya haki za mahabusu katika magereza mbalimbali. Hata baada ya Mahakama kufuta shauri la jinai kwa kukosekana kwa ushahidi, mahabusu wengi wamekuwa wakikamatwa nje ya mlango wa Mahakama na Jeshi la Polisi. Kama kichaka hiki cha upelelezi unaendelea kinawekwa katika sheria ya upatikanaji wa habari na kuzuia taarifa hizo, hapa hakuna haki ya upatikanaji wa habari.

Mheshimiwa Spika, Aidha kifungu hiki kinatoa masharti ya kutotoa taarifa inayoingilia faragha ya mtu binafsi kifungu cha 6(2)(e). Ni dhahiri kuwa aya hii itatumika kama kichaka cha kuficha madhaifu ya viongozi wasiowaadilifu kufanya mambo ya aibu katika jamii na kuchafua taswira ya nchi. Tukumbuke kwamba, ukishakuwa kiongozi wa kitaifa maana yake ni kwamba taarifa zako ni lazima ziwe wazi kwa kila mtu, hakuna kitu kama taarifa binafsi. Pia, kifungu cha sita kimeweka kifungu chenye maana jumuishi ambapo kinazuia taarifa kwa sababu itasababisha madhara makubwa katika kusimamia uchumi, kifungu cha 6(2) (g), kitatumika hata kufungia vyombo vya habari kwa sababu jumuishi kama hii.

Mheshimiwa Spika, Kifungu kidogo cha 3 katika kifungu cha 6 cha muswada kimetoa ufafanuzi kuhusu taarifa zinazohusiana na usalama wa taifa ikiwemo taarifa ya nchi au serikali ya kigeni inayohusiana na usalama wa Taifa, uhusiano wa mambo ya nje au shughuli za mambo ya nje ikiwemo masuala ya kisayansi na kiteknolojia yanayohusiana na usalama wa taifa. Sote ni mashahidi kuwa zipo taarifa nyeti ambazo zilitolewa na mamlaka za Serikali za kigeni ambazo zilinufaisha nchi yetu kutokana na taarifa za ndani ya nchi kufichwa ikiwemo suala la ufisadi wa rada, mijadala mbalimbali ya nje ya nchi ya kuhusiana na miamala ya Akaunti ya Tegeta (Tegeta Escrow Account), taarifa kuhusu udhaifu wa TAKUKURU ambazo zilitolewa na WikiLeaks pamoja na taarifa mbalimbali zilizotolewa katika nchi zingine kuhusiana na namna nchi inavyonyonywa hasa katika sekta ya nishati na madini.

Mheshimiwa Spika, Taarifa hizi ambazo kimsingi zimekuwa na maslahi kwa taifa, kwa muswada huu hazitokaa zitolewe tena kwa sababu zimezuiliwa na sheria hii.

Mheshimiwa Spika, Ni dhahiri kuwa ukiunganisha na Sheria ya Magazeti ya mwaka 1976 ambayo imekuwa ni kichaka cha serikali kufungia magazeti na pia kuwa kichaka cha serikali kubambika wanasiasa hasa wa Kambi ya Upinzani kesi za uchochezi, ni ishara kuwa sheria hii itakuwa kimbilio la kuwafunga midomo wanahabari kutoa taarifa kwa umma kwa kuhofia matokeo ya adhabu inayotolewa na sheria hii. Kifungu cha 6 kifungu kidogo cha 6 kinatoa adhabu kwa atakayetoa taarifa iliyozuiwa ya miaka 15 mpaka 20 jela bila faini.

Mheshimiwa Spika, Kifungu cha 6(3) ambacho kinatoa tafsiri ya kifungu cha 6(2)(a) kinachosema taarifa iliyozuliwa kama utolewaji wake unaweza kupelekea kudhoofisha usalama wa Jamhuri ya Muungano; na taarifa zinazohusiana na Usalama wa Taifa ni pamoja na, **“6(3) (d) foreign relations or foreign activities”**. Kambi Rasmi ya Upinzani inahitaji maelezo ya ziada kwani tunaamini kwamba masuala ya nje yanatekelezwa kwa mujibu wa Sera ya nchi ya mambo ya nje na pia kuna mambo mengine ambayo kama hayakuhojiwa uwezekano wa kutokea kwa udanganyifu kwa matumizi ya rasilimali zetu unakuwa ni mkubwa, mfano mzuri ni kesi iliyokuwa inamkabiri aliyekuwa Balozi wetu nchini Italy Prof. Ricky Costa Mahalu. Au kifungu hicho kidogo kipatiwe tafsiri ambayo haitakuwa na mkanganyiko na maana halisi inayojulikana kwa kila mmoja wetu.

Mheshimiwa Spika, Kifungu hicho hicho kimetumia neno **“National Security”** na kwa kuwa neno hilo linatafsiri pana sana, kwa mfano; upungufu wa chakula nalo ni suala la Usalama wa Taifa, mapigano ya wakulima na wafugaji nalo ni suala la Usalama wa Taifa, Mabadiliko ya Tabianchi nalo ni suala la Usalama wa Taifa n.k. Hivyo ni vyema Neno hilo lielezwe kwa muktadha wa sheria hii huo usalama wa Taifa utakuwa unatumika sehemu ipi. Kambi Rasmi ya Upinzani inasema kwamba haiwezekani Neno hilo likatumika bila ya kuwekewa ukomo, kwani kila kitu kinahusiano wa moja kwa moja na usalama wa Taifa.

Mheshimiwa Spika, Kujificha kwenye kichaka cha **usalama wa Taifa** utakuwa ni mwendelezo wa kuzuia haki ya upatikanaji wa habari na hivyo kukiuka haki ya msingi ya kikatiba Ibara ya 18 ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania inayosema kwamba;

“18.-(1) Bila ya kuathiri sheria za nchi, kila mtu yuko huru kuwa na maoni yoyote na kutoa nje mawazo yake, na kutafuta, kupokea na kutoa habari na dhana zozote kupitia chombo chochote bila ya kujali mipaka ya nchi, na pia ana uhuru wa mawasiliano yake kutoingiliwa kati.

(2) Kila raia anayo haki ya kupewa taarifa wakati wote kuhusu matukio mbalimbali nchini na duniani kote ambayo ni muhimu kwa maisha na shughuli za wananchi, na pia juu ya masuala muhimu kwa jamii.”

Mheshimiwa Spika, Aidha Ibara ya 19 ya Universal Declaration of Human Rights and The International Covenant on Civil and Political Rights, inasema kwamba, **“Everyone has the right to freedom of opinion and expression; this right includes freedom to hold opinions without interference and to seek, receive and impart information and ideas through any media and regardless of frontiers.”**

Mheshimiwa Spika, Kwa mujibu wa andiko la **“General Principles of Access to Information”** linasema kuwa uhuru na haki ya taarifa mara nyingi Serikali inaibana haki hiyo kwa kutunga sheria ya upatikanji wa habari pamoja na kanuni zake. Hivyo basi, jambo hili la uhuru wa habari kutungiwa sheria ni mkakati wa makusudi wa kuhakikisha wananchi hawapati kwa wakati taarifa husika.

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani inaitaka serikali kufuta kifungu cha 6 chote kwa sababu za msingi kwamba kinaondoa dhana nzima ya uwepo wa sheria hii. Tunawataka waandishi wote wa habari nchini pamoja na wananchi kwa ujumla kupaza sauti zao kupinga sheria hii kandamizi.

Mheshimiwa Spika, Kifungu cha 11(1) kinachosema kwamba; *“Endapo mtu anaomba kupata taarifa, mmiliki wa taaifa ambaye ombi limefanywa kwake atatakiwa, ndani ya siku thelathini baada ya kupokea ombi- (a) kutoa taarifa ya kimaandishi kwa mtu aliyetuma ombi, iwapo kama taarifa ipo, na kama ipo, iwapo anaweza kupata taarifa au sehemu ya taarifa hiyo:”*

Mheshimiwa Spika, Kifungu hiki kinadhihirisha wazi kwamba dhana nzima ya Serikali kuleta muswada huu ni kuthibiti upatikanaji wa habari. Sambamba na hilo ni kwamba sasa hivi tupo katika kipindi cha digitali na kipindi hiki muda katika utendaji ni muhimu sana, na ili sekta binafsi iweze kukua inategemea utendaji kazi Serikalini. Hivyo basi kitendo cha kutunga sheria inayoweka ukiritimba maana yake ni kwamba, ni sisi wenyewe kujirudisha nyuma badala ya kukimbia kimaendeleo tunajilazimisha kutambaa wakati tunauwezo wa kukimbia sawa na wenzetu wengine.

Kambi Rasmi ya Upinzani inasisitiza kwamba, kwa kuwa taarifa ambazo tayari zimeishawekewa zuio kwa mujibu wa kifungu cha 6 zinaeleweka, hivyo hakuna sababu ya kuweka ukiritimba kwa taarifa ambazo si sehemu ya zile zilizowekewa zuio.

Mheshimiwa Spika, Kifungu cha 18 kinachohusu matumizi ya taarifa na kifungu kidogo cha (1) kinahusu mtu aliyepokea taarifa toka kwa mmiliki hatotakiwa kupotosha taarifa hiyo, aidha kifungu kidogo cha (2) kinatoa adhabu kwa mtu atakaye potosha taarifa toka kwa mmiliki. Kambi Rasmi ya Upinzani inataka kuelewa iwapo mmiliki wa taarifa atatoa taarifa iliyopotoshwa tayari kwa muombaji taarifa, ni hatua gani zinatakiwa kuchukuliwa?

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani inatoa hoja hiyo, kutokana na ukweli kwamba taasisi nyingi zinakawaida ya kuchuja (**sensor**) taarifa na kutoa zile ambazo taasisi zinadhani au zinataka ndizo zijulikane kwa jamii. Mifano ya jambo hili ni mingi mojawapo ni kitendo cha kuzuia Majadiliano yanayofanywa Bungeni kutokuoneshwa mubashara (**live**) na kinachotokea ni

kuchujwa kwa taarifa na kuzirusha. Sasa kwa hili adhabu kwa taasisi zinazohusika na hili ni ipi?

Mheshimiwa Spika, Baada ya kusema hayo machache kwa niaba ya Kambi Rasmi ya Upinzani, naomba kuwasilisha.

.....
ABDALLAH A. MTOLEA (MB)
K.n.y MSEMAJI MKUU WA KAMBI RASMI-WIZARA
YA KATIBA NA SHERIA
6.09.2016

MWENYEKITI: Ahsante sana Mheshimiwa Mtolea kwa wasilisho lako kwa niaba ya Kambi ya Upinzani.

Waheshimiwa Wabunge, kabla sijaitoa kwenu hoja hii kwa majadiliano nina tangazo moja la kazi, nilitoe kwanza hilo. Tangazo hili limetoka kwa Mwenyekiti wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Huduma na Maendeleo ya Jamii, Mheshimiwa Peter Joseph Serukamba, anaomba Wajumbe wote wa Kamati hii wakutane leo mara baada ya shughuli za Bunge kusitishwa saa 7.00 mchana na watakutana katika ukumbi namba 227 kwenye Jengo la Utawala, mnahimizwa muwahi, ni shughuli muhimu ya kikazi.

Tangazo la pili, Waheshimiwa Wabunge tunafanya kazi ya muhimu sana ya kutunga sheria za nchi. Tumeanza vizuri na neno hilo jina la muswada, ni vyema tuka-*stick* kama alivyosema mtoa hoja, naye amekubali kulisahihisha hilo. Huu ni Muswada wa Sheria ya Haki ya Kupata Taarifa wa mwaka 2016, siyo ya kupata habari, ni mambo mawili tofauti kabisa. (*Makofi*)

La tatu, tunaendelea kujifunza tu kupitia kanuni zetu za Bunge. Katika hatua itakayofuata ambayo inatawaliwa na Kanuni ya 86, tumeanza mapema, tumeingia kwenye eneo hili, lakini mimi nataka kuweka mkazo kwenye fasili ya (7) ya kanuni hiyo ambayo inasema mjadala wakati wa muswada wa sheria kusomwa mara ya pili utahusu ubora na misingi ya muswada huo, ndiyo maana ya kutunga sheria.

Muswada umeletwa mbele yetu, Kamati iliyopelekewa Muswada imetoa maoni, Kambi ya Upinzani tumesika sasa hivi, sasa tujielekeze katika kuboresha muswada na kuboresha maana yake ni kwamba uje na marekebisho. Unaweza ukamwomba mtoa hoja afanye marekebisho kama Kamati ilivyoomba. Ingependeza wakati tunaanza mjadala humu kama Serikali imesha-*concede* katika maeneo fulani, lile jedwali la mabadiliko (*the schedule of amendment*), ingewasaidia Waheshimiwa Wabunge wanapochangia, kwamba hili

limeshanyooshwa tayari, lakini kama ni bado, kwa sababu muswada huu bado tunaujadili nadhani leo na kesho, tutaweza kuyafanya vizuri tu haya. Nimeona niliseme hilo ili litusaidie.

La nne, mtatuwia radhi kidogo kwa sababu wakati mtoa maoni ya Kambi ya Upinzani alipokuwa anawasilisha maoni ya Kambi hamkupata fursa ya kupata taarifa hiyo kama ilivyo kawaida ya matakwa ya kanuni, lakini naambiwa na meza kwamba inachapishwa, lakini hotuba ya Kambi ya Upinzani iliyowasilishwa iko mezani hapa, tuvumiliane tu kwa hilo. (Makofi)

La tano, nina orodha ya wachangiaji iliyoletwa mbele yangu hapa ili tukae vizuri tu tukijua tutajipangaje, nitawataja tu, hii haimaanishi kwamba ndiyo imefungwa, hapana, kwa kutegemea muda wetu, wale wanaopenda kuchangia lakini kwa utaratibu ambao nanyi mnaufahamu, usije moja kwa moja kuomba huku. Ni muswada huu lakini tutoe maoni.

Waheshimiwa Wabunge ambao wako hapa sasa, ninaye Mheshimiwa Anatropia Theonest, Mheshimiwa Rashid Shangazi, Mheshimiwa Joseph Selasini, Mheshimiwa Kangi Lugola, Mheshimiwa Ruth Mollel, Mheshimiwa Mohamed Mchengera na Mheshimiwa Devotha Minja. Pia ninaye Mheshimiwa Selemani Zedi, Mheshimiwa Godbless Lema, Mheshimiwa Joram Hongoli, Mheshimiwa Mchungaji Peter Msigwa, Mheshimiwa Joseph Mhagama, Mheshimiwa David Silinde, Mheshimiwa Stanlaus Nyongo na Mheshimiwa Pauline Gekul, hawa ndiyo nilionao kwa sasa.

Tangazo la sita, kama mtiririko wangu uko sawa, kwa mujibu wa Kanuni ya 62, mchangiaji atapewa fursa ya kuchangia kwa muda usiozidi dakika 15. Usiozidi, siyo lazima uende dakika 15. Kwa hiyo, ndiyo hayo nimeona niyaseme ili tunapoanza tuanze vizuri.

Baada ya kusema hayo sasa, nianze kazi pevu. Sasa naitoa hii hoja kwenu muiamue, kwanza katika kuichangia, muichambue na baadaye maamuzi yatafuata mbele ya safari.

Tunaanza na Mheshimiwa Kangi Lugola, atafuatiwa na Mheshimiwa Rashid Shangazi na Mheshimiwa Joseph Selasini ajiandae.

MHE. KANGI A. N. LUGOLA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nianze kwa kukushukuru sana kunipa fursa ya kwanza kabisa kuchangia mjadala huu wa Watanzania kuwa na haki ya kupata taarifa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Katiba yetu ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Sheria mama, ndiyo ambayo msingi wa Mtanzania yeyote bila kujali cheo chake, hadhi yake, bila kujali kazi anayoifanya, anayo haki ya Kikatiba ya

kupata taarifa. Pia upo msemu wa Kiingereza unaosema *information is power*. Ili Mtanzania aweze kuwa *powerful* katika sekta ya kilimo, katika kuzalisha, katika sekta ya uvuvi, katika sekta ya biashara, katika sekta ya utafiti, sekta ya elimu na sekta nyingine zote, lazima awe *informed*; lazima awe na taarifa mbalimbali zitakazomsaidia yeye katika shughuli ambazo anazifanya hasa shughuli za kimaisha.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nianze kuzungumzia uhusiano wa wakulima wangu kule Mwibara na wakulima wote nchini na namna ambavyo taarifa zinazohusu kilimo chao, uvuvi wao, ufugaji wao zinavyoweza kuwanufaisha katika maisha yao. Tunayo Taasisi ya Takwimu ya Taifa (*Tanzania Bureau of Statistics*), Idara hii kwa muda mrefu wamekuwa hawafanyi tafiti zinazohusiana na masuala ya kilimo, uvuvi, ufugaji ili kuweza kukusanya taarifa ambazo zinaweza zikawasaidia wakulima kule vijijini waweze kunufaika na kilimo, uvuvi na ufugaji.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa nashauri kwamba badala ya kusema tu kwamba leo tunatunga sheria inayompa haki mwananchi ya kupata taarifa anayoitaka, pengine inahusu masoko au kilimo au ufugaji, sheria hii pia ingeweka wajibu kwenye hizi taasisi za umma zote ambazo zinapata fedha ili wawe na wajibu ikiwezekana *on a monthly or quarterly basis* wawe wanatoa taarifa muhimu kupitia vyombo mbalimbali vya habari, magazeti, radio, televisheni, ili wananchi waweze kuwa *informed* juu ya taarifa mbalimbali ambazo zinaweza zikawasaidia katika kilimo chao kuwa cha tija zaidi. (*Makofi*)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, tukisema tu kwamba mwananchi leo ndio tunamtungia sheria ya yeye kupata habari, lakini taasisi hizi za umma ambazo zinapata fedha lakini hatuziwajibishi kuhakikisha kwamba wanajitokeza kwa wananchi na kuwapa taarifa mbalimbali, sheria hii na yenyewe inaweza isimsaidie mwananchi. (*Makofi*)

Mheshimiwa Mwenyekiti, niende kwenye eneo lingine ambalo pengine kwenye taarifa ya Kamati walijaribu kuligusia na kwenye sheria yenyewe ya ule muda ambao mhusika wa kutoa taarifa kwa mwananchi anayohitaji, muda wa siku 30.

Mheshimiwa Mwenyekiti, siku hizi naona ni nyingi, kwa sababu inategemea na taarifa ambayo huyu Mtanzania anahitaji. Kunaweza kukawa na taarifa ambayo ni *very urgent* ambayo ingeweza kumsaidia, sasa kama huyu Afisa atajiona kwamba muda alionao ni mwingi anaweza akakaa tu matokeo yake kuja kumpa ile taarifa huyu mwananchi inakuwa imeshapitwa na wakati, anakuwa haihitaji tena. Kwa hiyo, inakuwa ni kama alikuwa anapoteza muda wake.

Kwa hiyo, naomba kwenye sheria hii tungeweka kipengele ambacho pia kinajaribu kuainisha *categories* za taarifa, ni taarifa gani ambayo inaweza ikachukua muda wa siku 30 au ni taarifa gani ambayo ni *very urgent* ambayo mwananchi huyu anahitaji? (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa mfano, kuna siku moja nilikuwa nahitaji mkopo benki kwa ajili ya kumlipia ada mwanangu na vinginevyo hataweza kusoma, lakini kwa sababu benki wanasema wana siku 15 za ku-process mkopo, na mimi mkopo nilikuwa nahitaji kwa muda usiozidi siku tano, lakini baada ya wao kuwa wamechukua muda mrefu, nikaenda kukopa kwa mtu binafsi akanipa hela. Baada ya siku 15 ndiyo wakaniambia mkopo wako uko tayari. Nikawaambia mkopo wenu umeshapitwa na wakati. Kipindi ambacho nilikuwa nahitaji, sasa hivi hauna tija yoyote.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, namuomba Mheshimiwa Waziri anayehusika ajaribu kuhakikisha kwamba tunaingiza aina za taarifa na tukazitengenezea *schedule* kwamba taarifa fulani ikiwa kwenye *first schedule* hii inaweza ikachukua siku fulani, taarifa ambayo ipo kwenye *second schedule* inaweza ikachukua siku fulani mpaka pengine na kwenye *third schedule*. Vinginevyo mwananchi atakuwa ametungiwa sheria ya kupata tu haki lakini katika zile siku ambazo mtumishi anajisikia ile taarifa isiweze kumsaidia sana mwananchi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, niende kwenye eneo lingine ambalo linahusu vyanzo vya taarifa. Ukumbuke hata sisi wanasiasa pia ni vyanzo vya taarifa. Sisi wanasiasa kama Wabunge, ni vyanzo pia vya taarifa. Kama Wabunge pia tunatumia fedha za umma kama taasisi, yaani Mbunge kama taasisi. Wananchi wanaweza kuwa wanahitaji taarifa kutoka kwa Mbunge ama kwenye Ofisi ya Mbunge au kwa Mbunge mwenyewe kupitia mkutano, wanahitaji taarifa ambayo wanaweza wakajua nini kinaendelea.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna wakati sisi Wabunge kama wanasiasa ambao ni vyanzo vya taarifa, utaratibu huu wa sisi Wabunge kuwekewa siku kumi za Jimboni kufanya mikutano, sisi kama wanasiasa ambao ni vyanzo vizuri vya taarifa, siku hizi zinakuwa ni kidogo sana kwa Mbunge kuweza kuzunguka Jimbo zima kwa muda wa siku kumi kwa ajili ya kuwapa taarifa wananchi. Kwa sababu haitakuwa rahisi; wananchi wanamwandikia Mbunge na wenyewe wana-*request*, Mbunge naye anaambiwa baada ya siku fulani kwa sababu ni taasisi ya umma na anatumia fedha.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, nashauri eneo hili pia tuliangalie vizuri. Mbunge kama chanzo cha taarifa; je, anaweza aka-*deliver* taarifa muhimu kwa wananchi kabla ya kusubiri wananchi wenyewe ndio wa-*request* kutoka kwa Mbunge. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, niende kwenye eneo la vyombo vya habari ambavyo ni taasisi binafsi, vingine ni vya Serikali na vyombo vya habari vingine vya Serikali vinapata fedha za umma, magazeti ya Serikali, *Daily News*, Habari Leo na magazeti mengine ya Uhuru; na sisi kama chama tunapata ruzuku ya Serikali; magazeti mengine ya Tanzania Daima ambayo nayo ni ya chama kingine wanapata ruzuku kuendesha magazeti haya...

(Hapa baadhi ya Wabunge walizungumza bila mpangilio)

MWENYEKITI: Mheshimiwa endelea.

MHE. KANGI A. N. LUGOLA: Mheshimiwa Msigwa, tuheshimiane sana Mchungaji.

MWENYEKITI: Mjadala uelekeze kwa kiti.

MHE. KANGI A. N. LUGOLA: Ndiyo Mheshimiwa Mwenyekiti, Mheshimiwa Mchungaji Msigwa anadhani anafukuza mapepo kwa mtu aliyepandwa na mapepo. Hatuko Kanisani hapa. *(Kicheko)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nilikuwa nazungumzia vyombo vya habari na nikawa najaribu tu kuvitolea mfano.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hivi vyombo vya habari ambavyo vinapata fedha, najaribu kumshauri Mheshimiwa Waziri anayehusika kwamba vyombo hivi pia kuna haja ya kuviwekea wajibu, kwa kuwa ni vyombo vinavyopata fedha zikiwemo na televisheni za Serikali kama *TBC* ambazo zinapata fedha; kwamba wafike mahali wawajibike kutoa taarifa kwa wananchi, wawe ni wakulima, wawe ni wavuvi, kuhusu vipindi mbalimbali; kwa mfano zamani kulikuwa na kilimo cha kisasa, masuala ya masoko yako wapi, badala ya kuviacha vyombo hivi vikawa vinaweka Mabango ya Chereko, maharusi sijui vitu gani na vinatumia fedha za umma badala ya kurusha taarifa ambazo zinawahusu wananchi? *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, hata magazeti pia yasiachwe yakawa yanaandika habari nyingi ambazo zinahusu mambo ambayo hayawasaidii sana wananchi wanaposoma kuwa *informed* ili waweze kutumia taarifa hizi katika shughuli zao za uzalishaji. Wanakuwa na mambo mengi mno, hasa hasa ya siasa ndiyo wanaweka *front page*; leo akitokea mwanasiasa tu pale kaenda pale mfano Mheshimiwa Mrema, au kaenda pale sijui Mheshimiwa Mbowe, akisema tu jambo, utakuta magazeti haya ambayo ndiyo yanapata fedha za umma, *front page* yanaruka na vichwa vya habari juu ya hao watu; badala ya kuruka na taarifa zinazozungumzia kwamba mwananchi fulani kule Mwibara

ameibiwa nyavu zake, majambazi wamepora mashine ili wananchi hawa taarifa hizi ziweze kufika kwa wanaohusika ili wazifuatilie na kuzifanyia kazi.

Sasa tukiacha hali hii ikaendelea bila sheria hii kuvibana vyombo hivi, matokeo yake vitakuwa ni vyombo vinavyotoa taarifa kwa wananchi ambazo hazivasaidii sana, ni vyombo vya kifedha zaidi kwamba wakiweka hii kwenye *front page* ndiyo wanaweza wakauza magazeti.

Mheshimiwa Mwenyekiti, la mwisho, vyombo vya habari kama redio na magazeti ni vyombo muhimu sana kwa wananchi na kuna redio nyingi siku hizi zinaanzishwa kule vijijini, Wilayani; sasa redio kama hizi inabidi Serikali izisaidie sana kwa sababu unakuta Redio ya Taifa au redio hizi nyingine binafsi ambazo wanarusha matangazo, matangazo haya hayafiki kule kwa wananchi.

Kwa hiyo, redio hizi ambazo wanawekeza kule Wilayani au vijijini, redio hizi wazisaidie.

Mheshimiwa Mwenyekiti, juzi juzi hapa niliona mlolongo wa orodha ya redio nyingi zimefungwa, zimeondolewa kwa kisingizo kwamba wengine hawalipi kodi, kwa kisingizio kwamba wengine wameenda kinyume na *ethics* za utangazaji. Sasa kitendo hiki kinawafanya wananchi wetu vijijini wanaotegemea vyombo hivi kutopata habari na matokeo yake watu wa mjini ndio ambao wanaweza waka-access kwenye hizi taarifa ambazo wao huzipata kupitia vyombo vya habari.

Mheshimiwa Mwenyekiti, namshauri sana Mheshimiwa Nape. Mimi nilikuwa shabiki sana wa redio hii inaitwa *Magic FM* ya akina Salum Mkambala sijui na watu gani wale wana sauti nzuri za *bass* zile. Sasa ghafla juzi juzi hapa nikaona umeweka *gate valve* pale. Mheshimiwa Waziri hebu vyombo hivi uvitazame vizuri, vyombo hivi vinatusaidia sana na wanapokuwa wanachambua taarifa zao wanasaidia sana Watanzania kuelewa, ni wachambuzi, wanachambua sana. Kwa hiyo, kama kunakuwa na hizi kasoro nyingine ndogo ndogo Mheshimiwa Nape, ni wa kuwapa maonyo. Siamini kama kuna maonyo ambayo Mheshimiwa Waziri ulishawapa hawa *Magic FM*, lakini ukawawekea tu *gate valve*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kupitia Bunge hili, badala ya kuwafungia; ni wachambuzi wazuri sana kama kuna mahali waliteleza, Mheshimiwa Waziri ajaribu kuwafungulia pengine na kuwapa adhabu ya onyo badala ya kuwafungia.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naishukuru sana Serikali kwa kuja na muswada huu ambao ni mzuri sana ambao nafikiri kwamba haya mapendekezo

yaliyotolewa na Kamati yetu pamoja na michango ya Wabunge itaweza kuuboresha zaidi na hatimaye tuwe na sheria nzuri sana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwenye lile eneo ambalo pengine wanazungumzia taarifa za kiusalama, nitoe mfano kwenye Jeshi la Polisi. Mwananchi anaweza kuwa amekamtwa yuko ndani, lakini ndugu zake wanakwenda kituoni kufuatilia kujua tu angalau huyu mtu kwa nini amewekwa ndani na sababu ni ipi? Hata hiyo yenyewe wanaweza wakasema kwamba ni nani wewe tukupe taarifa ya huyu ndugu yako kuwa humu ndani? Kwa hiyo, tuangalie taarifa hizi mnazosema za kiusalama, msije mkadhani kwa kuwa Jeshi la Polisi ni suala la usalama, basi hata mtu kupata taarifa ya kwa nini ndugu yake yuko ndani na yenyewe...

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa Mzungumzaji)

MWENYEKITI: Ahsante.

MHE. KANGI A. N. LUGOLA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana.
(Makofi)

MWENYEKITI: Tunakushukuru kwa mchango wako Mheshimiwa. Anafuata Mheshimiwa Rashid Shangazi na Mheshimiwa Joseph Selasini ajiandae.

MHE. RASHID A. SHANGAZI: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana. Na mimi nashukuru kwa kupata nafasi hii ya kuchangia katika muswada huu. Niseme tu kwamba muswada huu nimeushiriki kwa maana umepita katika Kamati ya Katiba na Sheria ambayo nami nimo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Muswada huu wa Sheria ya haki ya kupata taarifa, kuainisha wigo wa taarifa ambazo umma unayo haki ya kupewa, kukuza uwazi na uwajibikaji na wamiliki wa taarifa na kuweka masharti mengine yanayohusika nayo; niseme kwamba ni muswada ambao umekuwa wakati muafaka kwa sababu sasa hivi tuna ugatuzi ambapo majukumu mengi yanafanyika katika Mabaraza yetu ya Halmashauri, kwa maana huko Waheshimiwa Madiwani, Wenyeviti wa Vijiji, Vitongoji na kadhalika ndio ambao wako karibu zaidi na wananchi na kuna taarifa ambazo wanapaswa wazipate.

Mheshimiwa Mwenyekiti, labda kwa Kiswahili sahihi tu ni kwamba hapa tunazungumzia haki ya kupata taarifa. Kwa hiyo, Waheshimiwa Wabunge, tusichanganye; tusijipige chenga wenyewe; kuna suala la taarifa na suala la habari. Ninavyofahamu mimi ni kwamba hata habari inatengenezwa kupitia taarifa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, hapa tunazungumzia haki ya kupata taarifa na hasa hizi taarifa ambazo kimsingi zinatokana na maamuzi katika Idara za Serikali, Wizara za Serikali, Mashirika ya Umma lakini pia katika Ofizi za binafsi zile ambazo zina maslahi mapana ya umma.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, niseme kwamba kuna maeneo ambayo nimeyaona yanahitaji yafanyiwe maboresho. Suala la kwanza ni suala zima la siku 30 za kupata taarifa. Tumezungumza na Mheshimiwa Waziri mwenye dhamana, ameonyesha nia kwamba nia yao ni njema, lakini pamoja na nia yake njema hii tusichukulie zaidi kwa maana inazungumzwa na mtu na hizi Wizara unaweza ukakuta kesho akawekwa mtu mwingine ambaye hana dhamira hiyo kama yeye ambayo ametuaminisha, ni vizuri hizi siku zikatazamwa upya, kwa sababu jambo lenyewe hili siyo suala ambalo kwamba linaoneka ni geni. Ni jambo ambalo sasa hivi ukitazama kwenye *website* nyingi za Wizara na Idara za Serikali unaona tayari kuna taarifa ambazo zinapatikana. Kwa hiyo, inapotokea kwamba kuna taarifa mahsusi ambayo labda haiko kwenye *website* ya Wizara ama ya Idara, basi mwananchi angalau apunguziwe siku za kupata hizi taarifa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia kama tunakusudia kwamba taarifa hii aipate mwananchi yule wa kijijini, sasa inawezekana wakati huo ndiyo greda linapita, linatengeneza barabara na mwananchi huyu anataka ajiridhishe kwamba barabara hii inayotengenezwa inatengenezwa kwa kiwango gani? Atakapohitaji taarifa akaambiwa ni baada ya mwezi mmoja wakati greda limeshapita, ina maana dhana nzima ya kupata taarifa kwa wakati itakuwa haikuzingatiwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, niseme pamoja na kwamba sheria hii inakwenda kutengeneza kanuni, lakini basi hizi kanuni ziainishe ni taarifa zipi ambazo siyo lazima mwananchi aziombe? Ziwe tu tayari kwamba Halmashauri zetu zinapofanya maamuzi, zinapoazimia maamuzi fulani, basi ziwekwe kwenye mbao za matangazo, ziwekwe kwenye *website*, watu wawe tu wanaweza ku-access wakati wowote. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, sambamba na hilo, pia ni suala zima la gharama hizi ambapo tunapohitaji taarifa hizi lazima kutakuwa na gharama. Tumejaribu kuainisha kwamba zipo baadhi ya *documents* ambazo labda ni ya *page* mbili haina gharama kubwa, lakini inawezekana kuna wengine wanatafuta taarifa hizi kwa ajili ya kufanya tafiti.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tulikuwa na wenzetu wa Shirika la SIKIKA ambao walitoa mfano kwamba pale TAMISEMI wakiwa wanahitaji taarifa yoyote ndani ya TAMISEMI wanaipata kwa muda usiozidi siku saba. Kuna taarifa ambazo wamezipata ndani ya siku moja; kuna taarifa ambazo wamezipata ndani ya

siku mbili, lakini pia ziko taarifa ambazo zinapatikana kwa *maximum* ndani ya siku saba. Kwa hiyo, tumeona kwamba hili ni jambo zuri, lakini kwa kuwa wao taarifa hizi nyingi wanazichukua kwa ajili ya kwenda kufanya tafiti, basi ni vyema sana tukaangalia hizi siku 30 angalau Mheshimiwa Waziri pamoja na kanuni za kwenda kutengeneza lakini liangaliwe kwa jicho la upana zaidi. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo lingine ni suala zima la uwazi na uwajibikaji. Kama tunavyoainisha kwenye suala zima la ugatuzi, maana yake ni kwamba tunaenda kuongeza uwazi na uwajibikaji kwenye Halmashauri zetu lakini kwenye taasisi zetu za umma. Kwa hiyo, hili ni jambo ambalo linapaswa tuliunge mkono na sina tatizo nalo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala lingine ni suala la muda wa kutoa taarifa kwa yule ambaye taarifa hizo hazipatikani. Kuna eneo ambalo linazungumzia kwamba mwomba taarifa akishamwandikia mtoa taarifa atamjibu ndani ya siku hizo kwamba taarifa hiyo inapatikana au ataipata mahali pengine. Siku hizi nazo bado zinaonekana ni nyingi, tungependa sana kwamba kama taarifa haziko kwa mmiliki wa taarifa aliyooombwa, basi afanye hima kwa haraka amtaarifu mhusika kwamba taarifa hizo anaweza akazipata katika eneo gani lingine.

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala lingine ambalo limekuwa na wasiwasi kwa wenzangu nami pia nina wasiwasi nalo ni suala zima la sheria hii kwamba inatokana na Ibara ya 18(d) ya Katiba ambayo inasema kila mtu anayo haki ya kupata taarifa. Sasa kuna maeneo ambayo ametumika kama raia, lakini tukasema kwamba pamoja na kwamba ni mapendekezo ya Kamati pia kwamba ionekane kila mtu anayo haki ya kupata taarifa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa sababu kwa wenzetu wa nchi ambazo zimeendelea, hata hapa nilipo sasa hivi naweza nika-access *information* za Marekani na nikapata baadhi ya taarifa. Niseme tu kwamba napingana na wenzangu wanaozungumzia suala la kuweka wazi hizi sheria ambazo zimekatazwa hasa za Usalama wa Taifa, ni vyema tusiziweke taarifa hizi zikawa wazi; ziwe vilevile kwa mujibu wa sheria ile ziendeleo kulindwa kwa sababu hatuwezi tukaliweka Taifa letu hadharani kwa kiasi hicho. Mambo ya usalama haya ni lazima tuyazingatie japo tunaamini kwamba yapo maeneo mengine kuna baadhi ya watumishi wanaweza wakatumia kama kichaka cha kuweza kuficha taarifa. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa hili ni lazima wakati tunapambana na uanzishwaji wa sheria hii, lakini vilevie kubadilisha mitazamo na *mind set* za Watanzania, kwa sababu kuna watu ni wakiritimba tu wa kutoa taarifa hata kama taarifa hizo ni kutaka tu kujua kwamba idadi ya waathirika labda wa

ugonjwa fulani katika eneo fulani ni wangapi, lakini bado mtu atakuzungusha pasipo sababu za msingi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, nilikuwa nataka tusichanganye haya mambo kwamba zipo baadhi ya Idara za Serikali wana ukiritimba tu wa kutoa taarifa, lakini pia ni lazima sana tulinde haki yetu hii ya Sheria za Usalama wa Taifa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala lingine ni eneo hili la taarifa za Jeshi letu la Polisi. Hapa ndipo ambapo napaona kidogo kuna tatizo japokuwa zipo sheria za uanzishwaji wa Jeshi la Polisi lakini tuangalie hii sheria itafanya kazi vipi kwenye zile taarifa ambazo zinatolewa na polisi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, yapo maeneo ambayo labda kumetokea ajali, kumetokea mapigano kati ya wahalifu na polisi, lakini unakuta kila polisi anayeulizwa, Afisa husika anasema mimi siyo mtoa taarifa wa Jeshi la Polisi. Kwa hiyo, kunakuwa na ukiritimba kwamba lazima habari zitoke Makao Makuu labda ya Jeshi la Polisi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, inawezekana ndiyo ilivyo kwenye kanuni zao, lakini nataka sasa hili tuliangalie kwa upana zaidi, kwa sababu sasa hivi kutokana na uwepo wa mitandao hii ya kijamii, tayari ni kwamba Jeshi linaposhindwa kutoa taarifa hizi kwa wakati, watu mmoja mmoja wanaanza kuzisambaza na baadaye zinaonekana sasa kama ni sababu za uchochezi ama ni sababu ambazo hazina msaada kama ambavyo zingetolewa kwa wakati.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sambamba na hilo, taarifa hizi pia katika baadhi ya Idara za Serikali, Idara ya Serikali unaikuta iko Wilayani ama Mkoani, lakini bado wanakwambia kwamba taarifa hizi zinapatikana Wizarani.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, tunapozungumza dhana nzima ya ugatuzi ni lazima sasa tusigatue tu mambo ya utawala na fedha lakini pia na hizi taarifa, hao watu walioko huko chini, wamiliki wa taarifa kama ambavyo tumependekeza kwenye Kamati wawe wahakikishe kabisa kwamba kunakuwa na Maafisa wanaotoa taarifa wakati wote na pia kama ambavyo nimependekeza kwamba taarifa zile ambazo ni *edible*, ambazo zinahitajika tu kwa Umma, zitolewe kupitia hata kwenye *website* bila kuleta haja ya kuziomba.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sitakuwa na mengi, yangu ni hayo machache. Ahsante sana, nakushukuru sana. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante sana kwa mchango wako na kwa kutuokolea muda. Anayefuata ni Mheshimiwa Joseph Selasini, hayupo. Mheshimiwa Ruth Mollel na Mheshimiwa Mohamed Mchengera ajiandae.

MHE. RUTH H. MOLLEL: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante kwa kunipa nafasi hii nami niweze kuchangia hoja iliyopo hapa mezani.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kama walivyozungumza Waheshimiwa Wabunge wenzangu kwamba kila mwananchi na kila mtu ana haki ya kupata taarifa. Hii ni haki ya msingi ambayo tumepewa na Mwenyezi Mungu na Serikali pia inatupa hiyo nafasi ya kupata taarifa wakati wowote.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimepitia hii sheria ambayo ipo mezani na nina mawazo ambayo napenda kuleta mbele ya meza yako. Kwanza, namshukuru mwenzangu wa Kambi ya Upinzani kwa hotuba nzuri sana ambayo ameitoa na ninamuunga mkono kwa ile *article 6* ambayo imeainisha *information* ambayo inakuwa *exempt*. Sasa najjuliza, kama hii *information* yote ni *exempt*, hiyo haki ya sisi kupata taarifa iko wapi?

Mheshimiwa Mwenyekiti, ukingalia hapo kipengele (e) ambayo inakataza *private individual information*, mimi nasema kwamba *private information* iko ndani ya kuta zako nne nyumbani, lakini inapokuja kwenye *public*, *we have no private life in public*. Kwa sababu kama kiongozi au kama mtu mwingine yeyote, unapotoka nje, wewe ni barua, ni mtu unayesomwa na jumuiya au na wananchi au na watu wa Jimbo lako. Kwa hiyo, hakuna *private life* kwenye *public*. *Private life* tunazo nyumbani kwetu wenyewe. Kwa hiyo, sioni kama hiki kifungu kinahitajika kuwepo hapa kwa sababu kinachochea kukosekana kwa maadili kati yetu. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, nikaangalia pia pale ambapo kuna *informations* ambazo hazitolewi mpaka baada ya miaka 30. Utakubaliana na mimi kwamba hata duniani kote, *information* zinakuwa *categorized*. Kuna *information* ambao unapata *immediately*, kuna *information* unaweza ukapata baada ya mwezi, kuna *information* miaka mitano, kuna *information* miaka 15 na kuna *information* miaka 30. Kwa hiyo, kama ni hivyo basi, tuainishe tujue *information* zipi zinapatikana *immediately* na *information* zipi ambazo haziwezi kupatikana mpaka baada ya miaka 30. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunakuja pia kwenye suala la *National Security*. Nakubaliana kwamba *National Security* ni jambo muhimu, lakini kwa kweli ingependeza kama hii *National Security* tunge-interpret maana yake sijaiona. Nimeangalia kwenye *interpretation* haipo kwa sababu tunataka tujue kusudi isiwe ni kichaka cha kuzuia *information* zisitafutwe na kuibuliwa. Tukubaliane kwamba *information* inapoibuliwa ndiyo inaleta maendeleo, ndiyo inaongeza

speed ya maendeleo katika Taifa lolote kwa sababu kama hakuna *information* na inatokea, watu wanashindwa kuibua hata *ideas*, wanashindwa kuibua vitu vya maendeleo. Kwa hiyo, *National Security* naomba ifanyiwe *interpretation* tujue *what we mean by national security*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna *issue* nyingine ambazo tunajua ni *security*, kwa mfano, mambo ya vita, mambo ya *intelligence* ni *national security*. Kwa sababu tumeona hata juzi unaambiwa uchochezi ni *national security*. Uchochezi wenyewe hata hauieleweki ni uchochezi gani. Kwa hiyo, tui-define hiyo *national security*. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimeangalia kwenye *access of information*, nimeangalia kwenye sheria inasema siku 30; siku 30 ni nyingi sana. Wakati mwingine unahitaji *information immediately* kwa sababu unaitumia; kwa sababu *information delayed is no longer information* na haifai. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, siku 30 ni nyingi sana, tunaomba itazamwe upya. Maana yake nikiangalia siku hizi tuna *ICT*, tuna *IT unless* kama bado tunaendelea na utaratibu wa kizamani ule wa kuweka ma-record na kuyafunga kwenye *box*. Siku hizi tuna mambo ya *ICT*, kwa hiyo, hakuna sababu yoyote ya mtu anataka *information* aipate mpaka baada ya siku 30; maana naona nyingine ukitaka tena zaidi siku 14. Tunataka *information immediately*, kama mtu anaitaka *information* aipate aweze kuitumia. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika Taifa letu hili tunahitaji sheria ambayo ina-*facilitate* watu kutafuta taarifa na kuzifanyia kazi na kuleta maendeleo chanya katika Taifa letu. Kama tutaendelea na utaratibu wa kuzibwa midomo na kuzuiliwa kuzungumza, hatuwezi kufika popote. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, huo ndiyo mchango wangu kwa ufupi sana. Ahsante. (Makofi)

MWENYEKITI: Ahsante. Tunaendelea na Mheshimiwa Mohamed Mchengerwa, atafuatiwa na Mheshimiwa Selemani Zedi na kama tutakuwa na muda tutamsikia Mheshimiwa Devotha Minja.

MHE. MOHAMED O. MCHENGERWA: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa niaba ya Wandengereko wote duniani pamoja na Warufiji wanaoishi kule Rufiji, naomba nichangie mambo machache. Nikiwa kama Mwenyekiti, tayari nilishawasilisha baadhi ya mambo ya msingi, lakini naona nitakuwa siwatendei haki Warufiji iwapo sitazungumza mambo kutokana na muswada huu na ni namna gani Muswada huu utawasaidia Wandengereko wa Rufiji pamoja na makabila mengine wakiwepo Wamakonde.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza nianze kutoa pole kwa viongozi wa Serikali ambao wamepata ajali siku ya jana katika Jimbo langu la Rufiji akiwemo Mkuu wetu wa Wilaya Mheshimiwa Juma Njwayo pamoja na DAS wetu ambaye leo hii yupo pale Muhimbili anapata matibabu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Muswada huu wa upatikanaji wa taarifa kama ambavyo umeelezewa na wenzangu, muswada huu ni muhimu sana kwa nchi yetu, ukizingatia kwamba ni muda mrefu sasa Serikali imekuwa ikijaribu kupitia hili na lile ili muswada huu uweze kuwasilishwa kuwasaidia Watanzania.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ikumbukwe kwamba muswada huu uliwahi kuwasilishwa katika Bunge lililopita na tatizo kubwa la muswada huu wakati ule ni kwa kuwa Waheshimiwa Wabunge na watu mbalimbali walidhani kwamba ni Muswada wa Habari badala ya Muswada wa Upatikanaji wa Taarifa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, labda niseme kwamba muswada huu unaleta sheria hii ya upatikanaji wa taarifa kwa lengo la kuwezesha upatikanaji wa taarifa zilizopo chini ya himaya ya Wizara pamoja na taasisi zilizo chini yake. Niseme tu kwamba muswada huu unatambua haki ya Watanzania ya kupata taarifa kutoka katika mamlaka mbalimbali, nikinukuu Ibara ya 8(1)(a) ya Katiba yetu ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, inatambua kwamba nchi hii ni ya wananchi na kwamba mamlaka ya nchi yapo chini ya wananchi; na kupitishwa kwa muswada huu kunatoa fursa kubwa kwa wananchi wetu kuweza kupata taarifa kuhusu miradi pamoja na mambo mbalimbali ya msingi katika maeneo yao.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba pia nirejee Ibara ya 18 ya Katiba yetu ya Jamhuri ya Muungano ambayo inatoa fursa kwa kila Mtanzania kuwa na haki ya kutafuta, kupokea na kusambaza taarifa. Naomba pia ninukuu maneno ya Mheshimiwa Dkt. Dale McKinley kutoka kule Afrika ya Kusini. Katika chapisho lake aliwahi kusema kwamba; *“the state of access to information in South Africa;”* katika page ya pili alisisitiza kwamba *“if there is one right contained in the constitution that symbolically connects all other rights, it is their right to access to information. The control of information and enforced secretly was at the heart of anti-democratic character of the apartheid system.”*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimeona ninukuu maneno hayo ili Waheshimiwa Wabunge wafahamu kwamba muswada huu umuhimu wake siyo tu katika Bunge hili, bali kwa wananchi wote wa Tanzania kwa ujumla. Upatikanaji wa taarifa utatusaidia.

Mheshimiwa Mwenyekiti, labda niseme kwamba Serikali hii ya kipindi hiki ya Mheshimiwa Dkt. John Pombe Magufuli, imedhamiria kwa dhati kabisa

kuhakikisha kwamba wale wasimamizi, viongozi wa taasisi za umma na pamoja na Serikali wanatoa taarifa sahihi kwa wananchi wetu wanapozihitaji. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, demokrasia hii ni ya hali ya juu ukizingatia kwamba Tanzania katika Afrika itakuwa ni nchi ya tano kupitisha sheria ya namna hii. Ukiangalia idadi ya nchi tulizonazo Afrika lakini siyo tu Afrika, dunia nzima, Tanzania itakuwa miongoni mwa nchi ya 67 kupitisha sheria ya namna hii. Japokuwa tunasema kwamba katika dunia nchi ya kwanza kupitisha sheria hii ilikuwa New Zealand miaka ile ya 1766 lakini Tanzania tunaingia katika record ya dunia kwamba miongoni mwa nchi ambazo zinaweka uwajibikaji mbele kwa watendaji wetu wa Serikali pamoja na taasisi mbalimbali za umma. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba hapa nijikite sana katika Jimbo langu la Rufiji. Upatikanaji wa taarifa utawasaidia Wandengereko wa Rufiji, Kibiti pamoja na wananchi mbalimbali waliopo kule maeneo ya Kilwa, Kibiti pamoja na Rufiji. Nimeona niseme hili kwa sababu kwa mfano, pale kwangu Rufiji kuna tatizo la umeme kwa takribani huu ni mwezi wa 11, lakini wananchi hawana taarifa sahihi ni kwa nini umeme haupatikani kipindi hiki chote? Upitishwaji wa sheria hii utamruhusu Mrufiji popote pale alipo kuweza kuhoji na kupata taarifa kutoka kwa viongozi wetu ambao watakuwa wameidhinishwa yaani *information officer* wa maeneo husika ili waweze kujua hasa tatizo kubwa la umeme ni nini katika Jimbo letu hili la Rufiji pamoja na Kibiti kwa Mwenyekiti wa Wandengereko pale Bwana Ally Seif Ungando. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, siyo kuhoji tu ni kwa nini kuna shida ya umeme, tunafahamu Serikali yetu hii ya Awamu ya Tano ni Serikali ya viwanda na Rufiji tunategemea kuwa na viwanda kwa mujibu wa Waziri wetu ambaye ametuahidi, tutakuwa na kiwanda cha kwanza pale Chumbi. Kiwanda cha Sukari tutakuwa nacho pale Chumbi, lakini ukiangalia tatizo la umeme linalotukabili ambalo Serikali haijatoa taarifa ni kwa nini tuna tatizo la umeme, sheria hii itawawezesha wananchi kupata taarifa, lakini pia Serikali itaweza kuboresha tatizo tulilolalo pale katika Jimbo letu la Rufiji. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba nikiri kwamba sheria hii itawasaidia wananchi kutoka maeneo mbalimbali ya Jimbo langu katika Kata ya Utete pamoja na maeneo mengine kuhoji miradi mbalimbali ambayo imekuwa ni kero kubwa. Upatikanaji wa taarifa kuhoji miradi kwa mfano; Mradi wa Nyamweke, Segeni pamoja na miradi mingine mikuwa ambayo iko ndani ya Jimbo langu la Rufiji, wananchi wangu wapiganaji wa kule maeneo mbalimbali wataweza kupata taarifa kujua miradi hii imeidhinishwa fedha kiasi gani na ni kwa nini mradi huu haujakamilika. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, nitumie fursa hii pia kuzungumzia, yupo mkandarasi mmoja aliwahi kukabidhiwa moja ya barabara pale Rufiji

kuikarabati. Mkandarasi huyu wakati wa ukarabati wake alikuja na kitoroli pamoja na chepeo kukarabati barabara ambayo ni ndefu. Sasa wananchi wanahoji lakini hawawezi kupata taarifa ni kiasi gani kiliidhinishwa katika mradi ule.

Mheshimiwa Mwenyekiti sheria hii itawasaidia wananchi wangu wa Jimbo la Rufiji kuweza kuhoji mambo ya msingi ambayo yameidhinishwa fedha katika vikao vyetu vya Madiwani lakini pia yameidhinishwa fedha na Serikali yetu hii. Kama nilivyosema hapo awali, demokrasia hii ni kubwa kabisa kutokea katika nchi yetu na ni historia kubwa ambayo tutaifanya katika Bunge lako hili Tukufu. Waheshimiwa Wabunge wetu wataingia katika historia kwa kupitisha sheria hii ambayo itaifanya Serikali kuwajibika na kuwepo kwa uwazi (*transparency*) ili wananchi waweze kupata taarifa za msingi kuhusiana na jambo lolote lile isipokuwa tu yale ambayo yanagusa usalama wa Taifa. (*Makofi*)

Mheshimiwa Mwenyekiti, yangu yalikuwa ni hayo, naomba niwasilishe kwa niaba ya wananchi wangu wa Jimbo la Rufiji. Ahsante sana. (*Makofi*)

MWENYEKITI: Nakushukuru sana Mheshimiwa Mchengerwa kwa mchango wako mzuri na kwa kuokoa muda. Mheshimiwa Selemani Zedi atafuatiwa na Mheshimiwa Devotha Minja. Tujaribu kwanza na hao wawili.

MHE. SELEMANI J. ZEDI: Mheshimiwa Mwenyekiti, awali ya yote namshukuru Mwenyezi Mungu kwa kunijaalia kuwa na afya njema ili nami nipate nafasi ya kuchangia Muswada huu muhimu sana wa Sheria ya Upatikanaji wa Taarifa (*The Access to Information Act*) ya 2016.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kama ambavyo imeshasemwa Ibara ya 18(d) ya Katiba yetu inatoa haki ya wananchi wote wa Tanzania kupata taarifa. Haki hii imekuwa haitekelezeki au haipatikani vizuri kwa sababu tumekuwa hatuna sheria ambayo kimsingi ndiyo inapaswa sasa kuwalazimisha watoa taarifa kuweza kutoa taarifa hizo kwa wananchi. Jamii yetu tumedhamiria kutengeneza jamii na nchi ambayo inaheshimu misingi ya uwazi na uwajibikaji.

Mheshimiwa mwenyekiti, huwezi kuwa na jamii inayoheshimu misingi ya uwazi na uwajibikaji kama ndani ya jamii hiyo upatikanaji wa taarifa unakuwa haupo. Kwa hiyo, muswada huu wa sheria ni muafaka kabisa, umekuja kwa wakati unaohitajika kabisa ili sasa upatikanaji wa taarifa uwe ni jambo ambalo ni la lazima. Kwa hiyo, itatupelekea sasa kutimiza azma yetu ya kujenga jamii na nchi ambayo inaheshimu misingi ya uwazi na uwajibikaji. Ukiangalia muswada huu katika kifungu cha 9(1)(b) ndiyo kifungu ambacho sasa kinatoa namna ambavyo sasa sheria hii itanza kutekelezwa. Kifungu hiki kimetoa utaratibu ambao unamtaka mmiliki wa taarifa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, unafahamu kwamba tuna taasisi za umma nyingi; kuna Wizara, Mashirika, Halmashauri na hata taasisi binafsi ambazo zina maslahi ya umma. Tunafahamu kwamba majukumu ya taasisi hizi yamepishana na kwa hiyo, taarifa zitazopatikana kutoka kwenye taasisi moja na taasisi nyingine kwa vyovyote vile lazima zitatofautiana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, kifungu hiki cha muswada huu wa sheria kinamtaka mmiliki wa taarifa ambaye ni Mkuu wa Taasisi au Wizara au Shirika au Taasisi yoyote ndani ya miezi 36 baada ya kupitishwa kwa sheria hii kuandaa orodha ya taarifa ambazo zinaweza kupatikana ndani ya Taasisi zake.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mfano zuri ni TAMISEMI - Makao Makuu ambao wameandaa *Client Service Charter* ambayo inaonyesha taarifa zote ambazo unaweza ukazipata ukienda kuziomba kutoka TAMISEMI - Makao Makuu na wamekwenda zaidi mpaka kutoa muda ambao taarifa fulani unaweza kuipata ndani ya wiki mbili, taarifa fulani ndani ya wiki moja, taarifa fulani ndani siku mbili na taarifa fulani ndani ya siku moja. Kwa hiyo, kifungu cha 9 cha muswada huu ndicho hasa kimetoa wajibu kwa wamiliki wa taarifa wote ndani ya miezi 36 tangu sheria kupitishwa kuandaa orodha ya taarifa zote zinazoweza kupatikana ndani ya taasisi zao ili mwomba taarifa sasa anapokwenda kwenye taasisi aweze *clearly* kabisa kusema nataka taarifa hii na hivyo atajua kwamba ataweza kuipata kwa muda gani.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ukiangalia kifungu cha 6, kimeorodhesha taarifa ambazo haziruhusiwi kutolewa. Mimi naungana kabisa na kifungu hiki kwa sababu haiwezekani tukaruhusu taarifa zote za aina yoyote ziweze kutolewa, litakuwa ni jambo ambalo ni hatarishi na hatuwezi kulikubalia. Kifungu hiki kimetoa orodha ya taarifa ambazo zinazuilika na zina mantiki. Kwa mfano, taarifa zote ambazo zikitoka zinapelekea kuhatarisha Usalama wa Taifa, hatuwezi kukubali taarifa hizi zitolewe.

Vilevile kuna taarifa ambazo kama zitatolewa, basi zitapelekea uchumi wa nchi yetu kuhujumiwa. Taarifa hizi zimezuiliwa na hatuwezi kukubali taarifa zinazohujumu uchumi ziweze kuruhusiwa kutolewa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, vilevile kifungu hiki kimezuia taarifa ambazo zina mgongano wa kimaslahi wa kibiashara. Kwa hiyo, tunajua madhara yanayoweza kupatikana kama taarifa zenye mgongano mkubwa wa kibiashara kuruhusiwa kutoka. Kwa hiyo, kifungu hiki pia kimezuia.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, ukiangalia kifungu hiki cha muswada utaona orodha ndefu ya taarifa ambazo zimezuiliwa zisitoke. Mwisho kifungu hiki cha 6(6) kimetoa adhabu ya mtoa taarifa kama atabainika ametoa taarifa ambayo imezuiliwa kutoka na nakubaliana na kifungu hiki lakini napendekeza

marekebisho kidogo kwa sababu kifungu hiki kimetoa adhabu moja ya jumla kwa makosa yote yaliyoorodheshwa, wakati ukiangalia makosa haya yanapishana uzito. Kwa mfano, makosa ya mtu aliyetoa taarifa inayopelekea kuhatarisha usalama wa Taifa na makosa ambayo yanatoa adhabu kwa mtu ambaye ametoa taarifa inayopelekea kuhujumu uchumi wa nchi, ni tofauti kabisa na makosa ya mtu ambaye ametoa taarifa ambayo pengine imeleta tu mgongano wa kibiashara kwa washindani wawili wa kibiashara. Kwa hiyo, Kifungu cha 6(6) kimetoa adhabu moja tu, kwamba wote hawa wakipatikana wataadhibiwa kwenda jela kipindi kisichopungua miaka 15 na kisichozidi miaka 20.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa naona hapa tufanye marekebisho kwamba yale makosa ya mtoa taarifa ambaye anatoa taarifa zinazohatarisha usalama wa Taifa na yule anayetoa taarifa zinazohujumu uchumi, hao wapewe adhabu hiyo ya miaka 15 mpaka 20; lakini wale wengine wanaotoa taarifa zinazopelekea matatizo madogo tu kama mgongano wa kibiashara, kwamba mtu ametoa taarifa ambayo imefanya mshindani wake ajue labda yeye *raw material* ananunua wapi au analipaje wafanyakazi, kwa hiyo, ameleta mgongano wa kibiashara, kwa hiyo, watu kama hawa adhabu yao napendekeza angalau iwe kifungu kisichopungua miaka mitatu na kisichozidi miaka mitano. Naona siyo sahihi sana hawa nao kuwafunga miaka 20 sawasawa na mtu ambaye ametoa taarifa za kuhujumu uchumi. Kwa hiyo, pendekezo langu hapa ni kwamba adhabu zitofautiane kutokana na uzito wa kosa na siyo kwamba makosa yote yawe na adhabu moja, jambo ambalo naliona kama haliko sahihi.

Kifungu cha 18 cha muswada kinakataza upotoshaji na kimetoa adhabu kwa mtu yeyote atakayepata taarifa halafu akazitumia taarifa hizo kupotosha, basi akibainika afungwe kifungu kisichopungua miaka mitano. Mimi nakubaliana na pendekezo la Muswada huu kwa sababu tukiacha hivi hivi kuna baadhi ya watu ambao watatumia hii kama *loophole*, hasa baadhi ya waandishi wa habari ambao wanataka kuuza kwenye vyombo vyao, wanaweza wakaenda mahali fulani kuchukua taarifa ambayo ina mlengo fulani lakini wao wakaipotosha ili tu kuuza gazeti au kufanya biashara yoyote. Kwa hiyo, pendekezo la kifungu hiki la kutoa adhabu ya kifungu kisichopungua miaka mitano kwa mtu anayepotosha taarifa, nakiunga mkono kwamba kiendeleo kama hivi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kifungu cha 19 kinatoa fursa kwa mtu aliyeomba taarifa kama amekataliwa kupewa taarifa na haridhiki na sababu za kukataliwa anaruhusiwa kukata rufaa kwa Mkuu wa ile Taasisi ambayo amekwenda kuomba taarifa na pale ambapo bado haridhiki na sababu za huyo Mkuu wa Taasisi kumkatalia kumpa taarifa, basi kifungu hiki kimesema anaweza akakata rufaa kwa Waziri na uamuzi wa Waziri utakuwa wa mwisho.

Napenda hapa tufanye mabadiliko kwamba baada ya huyu mtu kukataliwa kupewa taarifa na Afisa Habari akakata rufaa kwa Mkuu wa Taasisi bado akakataliwa, basi aruhusiwe kwenda mahakamani kupata haki yake ya kupata taarifa kwa sababu tukisema uamuzi wa Waziri utakuwa wa mwisho, inawezekana pengine Waziri akawa na msimamo mmoja na Mkuu wa Taasisi, kwa hiyo, ukakuta mwomba taarifa akakosa haki ya kupata taarifa ambazo anazihitaji.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, napendekeza kifungu hiki kitoe ruhusa, kisiishie kwamba Waziri ndio ana mamlaka ya mwisho kumkatalia mtu kupata taarifa. Kifungu hiki kitoe ruhusa kwa mtu ambaye amekataliwa na watu wote hao watatu aweze kwenda mahakamani ili kupata haki yake ya kupata taarifa ambayo yeye anaona ni muhimu na anastahili kuipata. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, hayo ndiyo yalikuwa mapendekezo yangu, naunga mkono sana muswada huu, umekuja kwa wakati muafaka na utasaidia sana katika kujenga jamii na nchi ambayo inathamini misingi ya uwazi na uwajibikaji. Ahsante sana. (Makofi)

MWENYEKITI: Nashukuru sana Mheshimiwa Zedi. Mheshimiwa Devotha Minja, unadhani dakika 11 hizo zinatoshwa?

MHE. DEVOTHA M. MINJA: Nitachangia jioni.

MWENYEKITI: Haya. Nichukue tu nafasi hii, kutaja wachangiaji wa jioni. Orodha bado tunayo hapa, ni ndefu lakini tujandae tu kwa mchana. Kuna wengine wameomba kesho, hiyo ni hiari ya Kiti na ambao wamo kwenye orodha wajiandae mchana huu, nilimtaja Mheshimiwa Joseph Selasini, Mheshimiwa Joram Hongoli, Mheshimiwa Joseph Mhagama, Mheshimiwa Stanslaus Nyongo, Mheshimiwa Devotha Minja, Mheshimiwa Godbless Lema, Mheshimiwa Mchungaji Peter Msigwa, Mheshimiwa David Silinde, Mheshimiwa Gekul, Mheshimiwa Riziki Said Lulida, Mheshimiwa Kasuku Bilago, Mheshimiwa Dkt. Elly Macha, Mheshimiwa Waitara Mwikabe, Mheshimiwa Zubeda Hassan Sakuru na Mheshimiwa Anatropia Theonest. Hiyo ndiyo orodha ambayo iko hapa.

Naelewa hii ni kazi ya kutunga sheria, inahitaji uchambuzi mzuri. Nashukuru kwa yale mliyoyafanya mpaka sasa hivi, tunaenda vizuri. Ni muswada muhimu sana huu, tuendeleo kuuchangia na kuuchambua, bado ombi langu ni hilo nililosema mapema iwapo Serikali itakuwa tayari na *schedule of amendment* itasaidia sana katika kuongoza mjadala huu vizuri zaidi.

Baada ya kusema hayo, sina matangazo ya ziada, kwa hiyo, nasitisha shughuli za Bunge hadi saa 11.00 jioni.

(Saa 6.59 mchana Bunge lilisitishwa hadi Saa 11.00 jioni)

(Saa 11.00 Jioni Bunge lilirudia)

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, tukae.

Tunaendelea na mjadala. Niliwasomea orodha ya walioomba kuchangia nitaanza hivyo na sina huruma sasa hivi kama jina lako halipo, halipo! Mheshimiwa Joram Hongoli

MHE. JORAM I. HONGOLI: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana kwa kunipa nafasi hii ili nami niweze kuchangia kidogo juu ya Muswada wa Sheria ya Upatikanaji wa Taarifa wa mwaka 2016 (*The Access to Information Act, 2016*).

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza kabisa nianze kumpongeza Mheshimiwa Waziri wa Wizara ya Katiba na Sheria na Serikali kwa ujumla kwa kuuleta huu Muswada wakati huu. Muswada huu umekuja kwa wakati muafaka kabisa ambapo Watanzania wengi wanahitaji kupata taarifa. Pia Muswada huu unaendana kabisa na kauli mbiu ya Serikali ya 'Hapa Kazi Tu' kwa maana ya dhana ya uwajibikaji na uwazi. Kwa hiyo, kwa kuwa na Muswada huu kutasaidia kuhakikisha kwamba kunakuwa na uwazi kwenye Serikali zetu hasa kwenye Halmashauri zetu ambako huko ndiko kuna matatizo mengi hasa ya utoaji wa taarifa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kama nilivyosema kwamba inasaidia Viongozi wetu kwa maana ya Watendaji wetu wa Halmashauri na Taasisi mbalimbali za Serikali kuweza kutoa taarifa mbalimbali zinazohusu mikakati ya maendeleo, mapato na matumizi, mipango yao na miradi yao ya kimaendeleo katika maeneo yao. Hizi ni taarifa muhimu sana kwa wananchi kuzipata ili waweze kujua nini Serikali imepanga na Halmashauri zao zimejipanga namna gani kwa ajili ya maendeleo yao.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia kwa kupata taarifa hizi zinawasaidia wananchi au Serikali kuhakikisha kwamba kero mbalimbali za wananchi zinapunguzwa. Hivyo sasa hivi ukipita katika maeneo mengi hasa vijijini, utakuta wananchi wanalalamika hawapewi taarifa ya miradi, hawapewi taarifa za mapato na matumizi kwenye vijiji vyao. Kwa hiyo kwa kuweka sheria hii kwa kupitia Muswada huu utawawezesha hawa viongozi wetu walioko huko chini waweze kutoa taarifa mapema na hivyo wananchi kuwa na uelewa wa mambo ambayo yanaendelea kwenye maeneo yao.

Mheshimiwa Mwenyekiti, niishauri Serikali kwamba ni muhimu sasa Serikali itengeneze utaratibu mzuri kuwe na *client service charter* kwa kila taasisi ili kupitia hizo wananchi au watafuta taarifa au walaji wa taarifa wajue watazipataje hizo taarifa na hizo taarifa zinapatikana kwa muda gani. Kama tulivyoona wengi huwa wanalalamika kwamba taarifa zinachelewa, mtu anakwenda ofisini anaambiwa uje kesho, uje keshokutwa au uje mwezi ujao.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kukiwa kuna *clients service charter* hii na wananchi wakijua, kwa sababu ile inaonesha ni taarifa ipi itapatikana kwa muda gani. Kuna taarifa nyingine za saa moja au siku moja, kuna nyingine za wiki moja, wiki mbili na nyingine za wiki tatu, wakishajua utaratibu huu ukiwepo kwenye Taasisi zote za Serikali inakuwa rahisi kujua yule mtu anayetafuta taarifa kujua hii taarifa nitaipata kwa muda gani, kuliko ilivyo sasa hivi. Kwa hiyo, niombe Serikali iweke utaratibu kuhakikisha kwamba kila Ofisi ya Serikali, kila ofisi zinazohusika na Sheria hii au na Muswada ambapo itakuwa Sheria basi iwe na *clients service charter* kwa ajili ya kuwawezesha watu kujua ni lini watapata taarifa zao. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, niseme jambo moja juu ya utunzaji wa taarifa. Imetajwa kwamba angalau taarifa zikae kwa muda wa miaka 30. Kwangu naona ni muhimu kwamba tuwe na utunzaji wa taarifa kwa kuwa taarifa zikitunzwa vizuri zinatusaidia baadaye. Watu wengine wanatumia hizi taarifa, ripoti mbalimbali na taarifa mbalimbali kwa ajili ya kufanya tafiti mbalimbali, pia taarifa hizi zinatumiwa pengine kwa ajili ya kupata historia ya jambo fulani lililotokea mwaka fulani au maamuzi yaliyowahi kufanyika muda fulani na watu fulani au taasisi fulani au Serikali. Hivyo, ni muhimu kuwa na utunzaji wa taarifa wa muda mrefu ili zitumike kwenye mambo ya historia, lakini pia ziweze kutumiwa kwa ajili ya tafiti mbalimbali.

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo lingine niliseme kidogo ni juu ya hizi taarifa. Tumesema kwamba zitatumika kwa Serikali au kwa Taasisi za Serikali zinazonufaika na Serikali au zilizo chini ya Serikali, haijasema kwamba je, taasisi nyingine ambazo siyo za Serikali ambazo ni taasisi za binafsi au tunaita taasisi zisizo za Serikali kama vile makampuni mbalimbali. Kuna makampuni mengi hapa nchini ya uwekezaji kwa aina mbalimbali, Muswada havelezi vizuri jinsi gani hawa walaji wa taarifa wataweza kupata taarifa kwenye Taasisi hizo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tukiiacha ikaelea elea hivi itakuwa shida sana kupata taarifa kwenye makampuni kwa sababu wanasema hii sio taasisi inayosimamiwa na Serikali, ni taasisi binafsi, ambayo inajitegemea. Kwa hiyo ni muhimu hii Sheria ifafanue vizuri. Tutamwomba Waziri atakapokuja kufanya majumuisho basi afafanue vizuri ni sehemu gani zina-cut across hii Sheria.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nafikiri ni muhimu sana kwenye taasisi hizi zisizo za Serikali nazo pia ziweze kutoa taarifa, kwa sababu wananchi wanahitaji kujua haya mashirika pengine yasiyo ya Kiserikali yanafanya nini na baadhi ya taarifa ni muhimu sana kwao. Kwa hiyo, ni muhimu kukawa na utaratibu au Sheria ikawagusa ili nao waweze kutoa taarifa na wananchi waweze kunufaika na hizi taarifa ambazo watakuwa wanazitafuta.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia kuna jambo la adhabu, imeelezwa hapa kwamba adhabu kwa atakayekuwa ametoa taarifa zile zinazohusu mambo ya usalama, basi kifungo itakuwa ni miaka 15 na isiyoziidi miaka 20. Naunga mkono hiyo, pia kwa wale ambao watakuwa wametoa taarifa nyingine kwa mfano wamepotosha taarifa na tunajua sasa hivi ilivyo, magazeti mengi yanapotosha taarifa, vyombo vya habari vingi vinapotosha taarifa, ni muhimu kumbe wawe na hii adhabu kwamba angalau basi anayekuwa amepotosha taarifa ataenda kifungo cha miaka mitatu na kisichozidi miaka mitano. Kwa hiyo, naomba hii pia tuiwekee utaratibu mzuri na makosa yaainishwe vizuri ili mtu anapohukumikiwa asilalamike kwamba adhabu pengine imezidi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, huu Muswada ni mzuri na umekuja kwa muda muafaka na unaofaa sasa hivi kwa jinsi hali ilivyo na mahitaji ya jamii yetu yalivyo. Kwa hiyo, naunga mkono hoja, naunga mkono Muswada huu uweze kupitishwa vizuri na uanze kufanya kazi haraka sana. Ahsante sana. (Makofi)

MWENYEKITI: Ahsante sana Mheshimiwa Hongoli kwa mchango wako mzuri. Sasa nimtambue kwa kumwita Mheshimiwa Dkt. Elly Marco Macha na atafuatwa na Mheshimiwa Riziki Said Lulida.

MHE. DKT. ELLY M. MACHA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana kwa kunipatia nafasi ya kuchangia huu Muswada wa *The Access to Information Bill*. Kwanza kabisa namwomba Waziri anayehusika pamoja na *team* yake kuongezea *title* ya hiyo *Bill* iwe *The Access to Information in Accessible Format*. Nasema *in accessible format* kwa sababu kama tunavyojua nchi yetu asilimia 10 mpaka asilimia 15 ni watu wenye ulemavu. Kuna watu wenye ulemavu mbalimbali ambao hawawezi ku-access katika *normal print* au katika maandishi ya kawaida yaliyozoeleka. Kwa hiyo hii *Bill* inatakiwa iwe *access to information in accessible format*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nikitoa mfano, mimi hapa nilipo, kwanza hiyo *Bill* yenyewe sijaweza kuipata, kwa hiyo sijai-access, hivyo kuchangia kwangu pia hakutakuwa na *impact* sana kwa sababu sijaisoma, naona labda kwa vile mimi ni *minority in this Bunge*, kwa hiyo *access to information* bado ni *problem*. Kwa hiyo, naomba kwamba kama hii *Bill* itawazingatia watu wenye ulemavu ihakikishe kwamba tusiishie kusema *access to information* bali tuseme *access to information in accessible format*. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna watu wenye ulemavu ambao ni viziwi ambao wanahitaji *sign language interpretation*. Kama watu wenye ulemavu wasioona kama mimi hapa vile ambaye nahitaji *access to information in accessible format* katika *braille*, kuna watu ambao ni *dyslexia*, kuna watu ambao ni *downs syndrome* na kadhalika. Kwa hiyo namwomba Waziri aboreshe hiyo *title* ya hii *Bill* iwe *access to information in accessible format* ili kila Mtanzania mwenye ulemavu awe na haki ya ku-*access information* katika mfumo ambao anaweza kuupata. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kama tunavyojua *access to information* ni tatizo hasa kwa watu wenye ulemavu, kwa sababu siyo mambo ya maandishi tu hata ile *verbal communication*. Kuna watu wengine hawawezi ku-*communicate* kwa *verbal information* – wanahitaji *accessible format* kama *sign language interpretation*. Kwa vile sijaisoma hiyo *Bill* ningepomba lizingatiwe kwamba *access to information* ianzie hapa Bungeni halafu tuboreshe hii *Bill* iwe *access to information in accessible format*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante. (Makofi)

MWENYEKITI: Ahsante sana Mheshimiwa Dkt. Macha kwa mchango wako mzuri na kwa kutumia muda wako vizuri. Mheshimiwa Riziki Said Lulida, atafuatiwa na Mheshimiwa Kasuku Bilago.

MHE. RIZIKI S. LULIDA: Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda kumshukuru Mwenyezi Mungu kwa kunijaalia afya njema na mimi leo kuchangia katika hoja iliyowekwa mezani.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hakuna barabara isiyokuwa na kona, hivyo hata katika masuala ya siasa kona hazikosekani, lakini Mwenyezi Mungu mwisho wake atairekebisha na hali itakuwa nzuri. Nikitakie kheri Chama changu cha Wananchi (CUF) kitakwenda vizuri na Mwenyezi Mungu atatujalia kufika salama. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda nami nichangie katika hoja iliyokuwa mezani. Kwa muda mrefu tulikuwa tunataka huu Muswada ufike ili uweze kutusaidia na hasa katika maslahi ya nchi yetu ya Tanzania. Nataka nitoe mfano wa kwanza ambao mimi kwangu umekuwa ni mashaka makubwa, mfano ni *TBC!* *TBC*ni Shirika la Utangazaji la Taifa, lakini kutokana na mazingira magumu ambayo yamekwazika katika *TBC*, leo ukienda Lindi na Mtwara hatuwezi kusikia *TBC* mpaka tunafika Vikindu. Hii yote kutokana na muda mrefu vilio vya Wabunge vya kutaka kusikilizwa na kupata taarifa, haikupatikana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, *TBC* iliingia mkataba na *Star Media*, mkataba huu ulikuwa usaidie kusambaza na kupata taarifa mbalimbali za habari

Tanzania nzima, jambo la kushangaza hawa *Star Media* wameingia mkataba na *Star Times* bila kuishirikisha *TBC*. Wameingia mkataba na *Star Communication* bila kuishirikisha *TBC*. Hawa *TBC* hawana meno hata hawaombi taarifa kwa nini kumeingia mikataba ya hivyo, waweze kujua mapato yanayopatikana, taarifa hizo *TBC* hawana!

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunalizungumzia Shirika ambalo sasa hivi linakufa kwa sababu taratibu nyingi ambazo hazikufuatwa na wao wenyewe wanakiri kuwa hata wakiwaomba hawa *Star Media* waliingiaje mkataba mkubwa na *Star Times* ili angalau na wao waweze kujijua kimeingiwa nini, hapa kuna sintofahamu. Sasa tujjulize kama Wabunge kwa muda mrefu walikuwa wanataka kujua vinavyoendelea, leo tunaikuta *TBC* inakufa wakati imeingia katika uwekezaji mkubwa na *Star Media*. Napenda nipate majibu ni nini kinatokea *TBC* hajui kinachoendelea ndani ya *Star Times*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, wameingia katika suala la kuleta ving'amuzi – Tanzania nzima tumepelekwa katika ving'amuzi, wanasema wameendesha kwa hasara! Ningetaka kujua kwa nini wanawafanya wenzao wawe na mikataba ambayo haiwashirikishi na hata taarifa hawazijui, hii ni hatari kwa usalama wa nchi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunakuja Tanzania *Airport Authority*, hili ni Shirika la Ndege linalosimamia viwanja vya ndege, nao wamekuja pale hawajui kinachoendelea! Tanzania tuna viwanja 600 katika viwanja 600, viwanja 58 tu ambavyo wao wanakuwa na *authority* navyo, matokeo yake hata wakiomba taarifa kwa viwanja vilivyobakia angalau usalama wa nchi uweze kujua, *revenue collection* zijulikane, mapato ya *landing* yajulikane, ni sintofahamu. Je tujjulize, kwa nini tumekaa kwa muda mrefu tukiacha vitu hivi vikiingia katika kikwazo kikubwa na kuifanya nchi iingie katika uchumi uliodorora.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hizo *Airport* ambazo zipo tunaona kabisa unasikia Kenya leo wanauza *Tanzanite*, ndiyo wanarusha vitu kama hivyo. Tunaona leo kuna *Airport* ndani ya mbuga za Selous, ndiyo wanatoa pembe na wanaokota pembe katika maeneo hayo! Kutokana na taratibu hazikuwekwa za kupata taarifa hata katika Kamati za Bunge ukiomba ilikuwa hupati. Hii ni hatari katika nchi ambayo tunataka kwenda katika uchumi endelevu. (*Makofi*)

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunakuja katika Halmashauri. Wabunge wote wanafahamu kama ni Madiwani, lakini baadhi ya Wakurugenzi hawataki kutoa taarifa za miradi mbalimbali matokeo yake unakuta shule zimeharibika, madarasa yako chini ya viwango, ukienda katika upande wa afya, hospitali hazina madawa, hela zinapelekwa lakini unapoomba taarifa inakuwa ngumu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nataka nitoe mfano katika kijiji cha kinyope, kile kijiji kimekaa kwa muda wa miaka 50 hawana hospitali, tukatafuta njia ya kusaidia na misaada mbalimbali tukapeleka pale mpaka leo nyumba ya Daktari haijajengwa. Watu wanahangaika kwenda sehemu mbalimbali kwa ajili ya kwenda kupata matibabu. Wanawake wanahangaika kutafuta kujifungua lakini sintofahamu! Ukiuliza au wanakijiji wakisema tunataka kujua kwa nini, anakuja DC anasema mimi ndiyo Rais wa Wilaya hii, umeleta maneno ya uchochezi na uwongo nakutia ndani. Sasa je, kama DC anawatisha wananchi kwa kutafuta haki zao na utaratibu wa habari, yeye anasema mimi ndiyo Rais, nchi hii itakuwa na Marais wangapi? Lazima sheria iseme, haya mambo ya kila DC Rais, basi hata mimi nitakuwa Rais ndani ya Bunge.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tufike mahali tusimamie haki, hawa watu wanaojenga kiburi kuwa mimi ndiyo Rais hawafanyi haki kwa wananchi, akiomba mtu taarifa basi taarifa hiyo atakayepeleka anatiwa ndani.

Mheshimiwa Mwenyekiti, leo tunaona misitu inakwisha, wanyamapori wanakwisha, lakini mwananchi atakayekuwa na taarifa akipeleka Polisi basi yule mwananchi wanamtia ndani! Tufike mahali Serikali isimamie sheria hii kwa makini maana inaweza kuja sheria lakini isisimamiwe. Watu wamesimama na *corruption*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimeshukuru sana hii hoja imeletwa. Sasa ushauri wangu sheria hii hata kama imekuja kama hakuna usimamizi, basi itakuwa hakuna chochote ambacho kimeletwa hapa, tunaomba makucha yafanye kazi. Ahsante sana. (*Makofi*)

MWENYEKITI: Ahsante sana kwa mchango wako Mheshimiwa Lulida. Tunaendelea na Mheshimiwa Kasuku Samson Bilago Mwalimu, atafuatiwa na Mheshimiwa Stanslaus Nyongo.

MHE. KASUKU S. BILAGO: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana kwa nafasi hii.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza nataka ninukuu kifungu cha Katiba Ibara ya 18(d) inayosema kila mtu anayo haki ya kupewa taarifa wakati wote. Naomba mpigie mstari hayo maneno 'wakati wote kuhusu matukio mbalimbali muhimu kwa maisha na shughuli za wananchi na pia kuhusu masuala muhimu kwa jamii'.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kama tuna Katiba ambayo ni Sheria Mama, ambayo inazungumzia habari, suala la kupata habari wakati wote, lakini kwenye Muswada unakuja unaelezea unaweza taarifa nyingine ukaipata ndani ya siku 30! Hivi siku 30 ni wakati wote? maana yake ni nini? Inaweza

ikatokea *move* ya baadhi ya taarifa kufichwa ili mtaka taarifa asifanikiwe kwa sababu ya kuweka *number of days unnecessarily* tu, labda una shida ya kesi una taarifa unazihitaji zikusaidie kwenye kesi yako, una taarifa unazihitaji zikusaidie kwenye biashara yako, lakini kwa sababu tu kuna *limitation* ya *information* kutolewa katika muda fulani, tena siku 30 sielewi katika sayansi na teknolojia ya sasa kupewa taarifa ndani ya siku 30, hizo taarifa zinaenda kuchukuliwa nchi gani kama siyo hapa hapa nchini, lakini unaambiwa subiri ndani ya siku 30 ndivyo sheria inasema.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Wabunge niwashawishi tusikubali kupitisha sheria hii bila kuona hivyo vidude gani vinatakiwa kutolewa ndani ya siku 30, ni taarifa ipi na kwa sababu zipi itatolewa ndani ya siku 30. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna suala la taarifa linatupa shida sana, taarifa za Kiintelijensia, Polisi wamekuwa wakitumia habari hizi kwamba wana taarifa za kintelijensia kuzuia mikutano ya Vyama vya Upinzani. Ukiuliza hiyo taarifa ya intelijensia ina nini ndani wanakwambia wanaifahamu wao wenyewe. Sasa hiyo taarifa ambayo wanaifahamu wao wenyewe maana yake yaweza kuwa kwa hila mbaya, roho mbaya, mtu akawa na taarifa ya kiintelijensia halafu anakuzuia usifanye mkutano.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa nini taarifa isitolewe kwa upande unaohitaji kufanya mkutano ukajulikana hiyo intelijensia iliyoko humo ni nini? Na wewe uridhike kwamba kwa kweli kwa intelijensi hii sistahili kufanya huu mkutano, lakini ukiambiwa nenda tu intelijensia tuliyonayo tumezuia mkutano kwa sababu za kiintelijensia. Wakati fulani pale ambapo tumelazimishwa kufanya mikutano, wakati tumeambiwa kuna intelijensia tumekuwa tukifanikiwa mikutano hiyo haina vurugu. Pale walipong'ang'ania wao pana intelijensia na wakazuia sana, ndiyo panatokea vurugu, sasa tujue tuambiwe hii intelijensia ina nini ndani ili tujiridhishe wote, inawezekana tukasaidia kuzuia hiyo intelijensia wenyewe. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala lingine ni taarifa ambazo ni za kisayansi zaidi, ambazo zinatolewa labda na watu wa idara ya hali ya hewa. Kumekuwa kukitokea taarifa *weather forecast*, taarifa inatolewa ya tahadhari ya mvua nyingi, *El-Nino* inakuja, huku kunatokea kitu gani baadaye hiyo *El-Nino* wala hatuioni, matokeo yake ni vumbi tupu. Wananchi wanaambiwa hameni kuna mvua nyingi inakuja, hakuna mvua inayopatikana, taarifa hizi, kwa wananchi zinaleta usumbufu mkubwa wakati zimepatikana kisayansi. *Let us be scientific!*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa mfano ingetokea hii ya juzi ya Mbarali kupatwa kwa jua, ikatokea halafu watu waende kule lisipatwe, hali ingekuwaje? Kwa hiyo, naliona hili kwamba wanaotoa taarifa za kisayansi zaidi wawe makini na utabiri wao wa kisayansi, kwamba tumepata kwenye vyanzo

halisi kama mitambo imechoka ya watabiri wa hali ya hewa ibadilishwe, tutafute mitambo ya kisasa zaidi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nchi za wenzetu wanatoa utabiri wa hali ya hewa *in every hour*, kila saa wanaweza wakajua kuna nini, sisi kujua tu mvua itanyesha kiasi gani mwezi wa Kumi tunasema mwezi wa Kumi kutakuwa na *El-Nino* halafu hatuioni! Tunaingia kwenye hasara ambazo siyo za kawaida na atafutwe huyo atakayetuingiza kwenye hasara tutafanya naye nini kwa taarifa yake hiyo isiyo na uchunguzi wa kina. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala lingine ni taarifa zinazotokana na vyombo vya habari, ambavyo Mheshimiwa Nape amekuwa akivifunga tu kila anaposikia kuna ukakasi mwilini mwake. Naomba tukubaliane kwamba taarifa zinaweza zikapatikana kupitia vyombo vya habari. Kama taarifa moja ina tatizo ndani ya vyombo hivyo, unafungaje chombo cha habari chote kilichoajiri watu 40, 50, 60 na hivyo kupunguza ukosefu wa ajira za Watanzania hapa nchini?

Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi ni Mjumbe wa Kamati ya Huduma na Maendeleo ya Jamii, Mheshimiwa Nape Waziri wa Habari tulimshauri, kama kuna gazeti linaleta tatizo kuna *article whatever* imeandikwa ndani ya gazeti inaleta ukakasi, sijui inaleta uchochezi, sijui kwa *magnitude* ipi, afungiwe Mhariri au Mwandishi wa Habari ile, watu wengine waendeleo kuchapa kazi ndani ya chombo kile. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, leo hii zimefungwa redio mbili juzi tu, Radio *Five* na Radio *Magic*. Wafanyakazi wangapi ambao wamepoteza ajira na Waziri wa Ajira tunaye humu ndani, hao watu walikuwa na familia, wana watoto, wana wake, wana waume, wote wamepoteza ajira halafu hakuna anayeshtuka kwa jambo la Mtangazaji mmoja au wawili waliotangaza habari hiyo wanayodhani ni ya uchochezi. Ukiadhibu mtu mmoja, chombo kikabaki hiyo ni *discipline already* kwa chombo hicho! Siyo habari ya kuamka asubuhi tu unafuta chombo, gazeti unalifungia watu wanaendelea kusota mtaani na wewe unaona raha tu, wanavyoteseka mtaani.

Mheshimiwa Mwenyekiti, taarifa tunazipata wapi? Lazima tukubali kuna mazingira mengine kama kwetu ninakotoka Kibondo, Kakonko, Jimboni kwangu Buyungu bila taarifa kupatikana kwenye vyombo vya habari kama radio hatuwezi kusikia chochote katika nchi hii. Bahati nzuri sisi tunasikiliza radio ya Burundi ndiyo inayosikika jirani na hivyo unaweza ukakuta Watanzania wa kule wanapenda Burundi zaidi kuliko Tanzania kwa sababu ndiko wanakopata *information*. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, hivyo tuwe makini kabla ya kufanya maamuzi mengine, tuone Watanzania wanaathirika kwa kiasi gani na siyo chombo cha

habari kile kinaathirika, ni Watanzania wanaoshughulika na kile chombo cha habari.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru sana. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante Mheshimiwa Bilago kwa mchango wako. Mheshimiwa Stanslaus Nyongo atafuatiwa na Mheshimiwa Godbless Lema na Mheshimiwa Gekul ajiandae.

MHE. STANSLAUS H. NYONGO: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana kwa kunipa nafasi hii nami kwa siku ya leo niweze kuchangia kuhusiana na Muswada huu wa Sheria ya Upatikanaji wa Taarifa *(The Access to Information Bill of 2016)*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza kabisa nitoe pongezi kwa Serikali yetu ya Awamu ya Tano kwa kuja na Muswada huu. Nchi yetu itakuwa ni moja ya nchi tano tu kwa Afrika ambazo zitaruhusu wananchi wake waweze kupata taarifa zinazowahusu katika jamii wanayoishi kwa mujibu wa sheria. Ni nchi chache zinazotoa *loophole* hii kwa wananchi wake kuweza kupata taarifa tena kwa mujibu wa sheria. Kwa sababu nchi nyingi zinaficha mambo yao yanavyokwenda.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nchi nyingi hazina *transparency Government*, hazina ile *transparent* ya kutosha ndiyo maana unakuta *information* zingine zinafichwa kwa makusudi kwa sababu ya watu wachache wanaoongoza hizo nchi. Tanzania kwa kuruhusu watu wapate taarifa kisheria ni *progress* kubwa ambayo tunahitaji pongezi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kweli napenda kusifia na namshukuru Mheshimiwa Waziri kwa kufikia hapa mlipofikia kweli tunakwenda kwenye demokrasia ya kweli yenye uwazi na kila mmoja aweze kuwa na uhuru wa kuhoji mambo yanayomhusu katika jamii inayomzunguka. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda kutoa pongezi kwa Mheshimiwa Waziri kwa kazi kubwa aliyofanya kuandika Muswada huu, niipongeze Kamati ya Sheria kwa kazi kubwa waliyoifanya, ikiwa ni pamoja na kushirikiana na wadau wote. Tumeona katika hotuba ya Mheshimiwa Waziri, wamesema kwamba wadau wengi walishirikishwa katika kujadili, kuweza kujadiliana na kufikia muafaka wa kuweza kutengeneza Muswada huu ambapo utakwenda kutumika kwa hali ambayo ni ya kimaendeleo, kuleta maendeleo katika jamii inayotuzunguka. Kwa hiyo tunawapongeza sana kwa kazi nzuri waliyoifanya, Mungu awabariki sana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, pongezi nyingine naileta kwa Mheshimiwa Rais wetu kwa kukubali kwamba wananchi waweze kupata taarifa katika mambo ambayo yanawahusu wao wenyewe. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunaomba basi katika Muswada huu au sheria hii izingatie zile *quality* za taarifa ili taarifa iwe na *quality* nzuri kuna mambo matano ya kuzingatia. Jambo la kwanza iwe ni taarifa ambazo ziwe ni *short and clear*, taarifa ziwe *measurable*, ziwe na *accuracy* yaani uhakika, ziwe *reliable* na ziwe *in time* yaani taarifa ambazo ziko katika muda unaostahili. Tukisema leo tunapitisha taarifa, lakini basi sheria ilinde, kwa mfano mtu yupo kijijini anapoomba taarifa ya jambo fulani asiletewe mlolongo wa mambo mengi ambayo hayamhusu. Taarifa ziwe ni *short and clear*, mtu aletewe taarifa kutokana na mahitaji ya taarifa anayoitaka. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo lingine ni kwamba, taarifa ziwe *measurable*, ina maana kwamba tunapombwa taarifa za mambo ambayo kwa mfano mambo ya kifedha, mambo ya BOQ, ziwe ni taarifa ambazo ni zinaonekana, zenye vipimo, zenye *quality* ya kutosha kwa maana ya kuonesha vipimo halisi ili mtumiaji aweze kuzitumia zile taarifa kwa uhakika zaidi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, vilevile pawe na *source* zinazoeleweka za kutoa taarifa hizi, elimu itolewe kwenye ngazi ya vijiji, ngazi za Kata, Tarafa, Wilaya kwamba mtu anapotaka taarifa ya jambo fulani wapi aende apewe taarifa ile, ili kusudi taarifa anayopewa iwe ni taarifa ambayo ina uhakika na aweze kuitumia katika yale masuala ambayo anataka ayafanyie kazi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunaomba pia katika Muswada huu kwa sababu katika *quality* za kupata taarifa suala la *time* ni muhimu, suala la kuweka siku 30 litazamwe upya, kwa sababu kama nataka taarifa ya aina fulani kwa wakati ule, taarifa ile ikachelewa kuna uwezekano mkubwa wa mwombaji taarifa, kutoweza kuitumia taarifa ile ipasavyo kwa sababu inaweza ikamrudia muda ambao yeye hahitaji tena.

Mheshimiwa Mwenyekiti, taarifa inapokuwa inakuja kwa muda muafaka ndipo inakuwa na *standard* au *quality* ya kuitumia lakini taarifa nimeomba leo *let say* nimeomba taarifa ya BOQ ya utengenezaji wa barabara inayopita kijijini kwangu, nataka nijue hawa wanajenga kwa kiasi gani, BOQ inasemaje, wafanyakazi wanawatoa wapi, je wamekuja na wafanyakazi wao au watapata vibarua katika kile kijiji.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hiyo taarifa ikichelewa maana yake ni kwamba siku ikija inaniambia kwamba hawa watu wanatakiwa wapate vibarua kutoka kijiji husika, unakuta zile shughuli zimekwisha, ina maana hiyo taarifa haina

maana yoyote. Kwa hiyo, tunaomba litazamwe kwa namna nyingine katika hizo siku 30, basi taarifa zipatikane kwa haraka na ziwe za uhakika.

Nashukuru sana kwa kutambua kwamba katika Muswada huu taarifa hizi zinakuwa wazi na kweli zitumike kwa ngazi zote kwa maana ya vijiji na maeneo yote ambayo yanatuhusu ili tuweze kupata taarifa za kiuchumi tuweze kujua bei za mazao yetu tunayolima. Mfano zao letu la pamba mkulima wa pamba anakaa analima toka mwanzo anakwenda palizi tatu mpaka anakwenda kuvuna pamba, hana taarifa ya bei inakuwaje, anakuja kupata taarifa ya bei mwishoni ameshavuna pamba, ina maana huyu mkulima amelima bila kujua atakuwa na *return* ya kiasi gani.

Mheshimiwa Mwenyekiti, unakwenda ku-*invest* halafu hujui *revenue* yake itakuwaje, lazima tuwape taarifa wakulima mapema ili tujue kwamba bei ya mwakani ya pamba itakuwa kiasi fulani ili na wao kuwapa nafasi ya kuweza kutumia *resources* walizonazo kununua mbolea, kununua mahitaji ya kilimo ili wanapokwenda kulima wajue kwamba nitakapomaliza kulima na kuvuna *return* yangu itakuwa ya namna hii. Mkulima awe na uhuru wa kuamua nilime ama nisilime, kwa sababu atajua atapata faida au atapata hasara. Hivyo, tunaomba taarifa ziwe za uhakika za mapema tupate *forecast information* ili tuweze ku-*forecast* mambo mbalimbali ya kilimo na kujua bei. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika taarifa hizi za kiuchumi tupate taarifa zinazohusiana na masoko mengine, isiwe taarifa ya kupata masoko tu ya Tanzania hapana, tujue na masoko ya nchi zingine kwa maana ya kujua masoko ya kiushindani na masoko ambayo kama wakulima tunapotaka twende nje ya nchi tukauze mazao yetu, basi tujue kwamba tukilima mahindi au tuna mazao ya aina fulani, nikienda kuza Congo au nikiuza Malawi nitapata faida kiasi gani na zile taarifa zitanisaidia kama mkulima ambaye nitaamua kufanya biashara niweze kujua mazao yangu niuze wapi kwa maana ya ushirika au kwa mtu mmoja mmoja. Hizi taarifa zije zenye uhakika tuweze kufanya kazi vizuri.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tupate taarifa za kisiasa za uhakika. Kuna taarifa za kisiasa za upotoshaji kuna taarifa za kisiasa ambazo ziko *bias* unakuta kuna watu wana vyombo vya habari wanazitumia zile taarifa kwa maana ya kutengeneza habari, lakini habari wanazoitengeneza ziko *bias* kwa kuvutia upande mmoja. Tunataka taarifa ambazo ziko *neutral*, taarifa ambazo mtu akisoma anakuwa anapata uelewa wa kutosha. Vyombo vingi vya *private* yaani vyombo vingi vya habari viko *bias*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, unakuta kwa mfano, ukisoma gazeti fulani linazungumzia habari ya chama fulani, ukisoma gazeti hili linazungumzia chama kingine, ukisoma gazeti hili linazungumzia dini hii, kuna magazeti mengine na TV

zinaongelea habari za mtu mmoja, kuna magazeti sijui nilikuta gazeti la Simba litaongelea Simba, hilo sikatai, gazeti la Yanga litaongelea Yanga, hilo sikatai hatutaki *biasness* kwenye habari, tunataka habari ziwe za uhakika ili tuweze kuzipata na kuweza kuzitumia. Kwa hiyo, watumiwaji au watumiaji wa hizi taarifa hasa watu wa *media* wajitahidi wawe *neutral* waweze kutoa taarifa za kufaa ili tuweze kuziona na tuweze kuzitumia vya kutosha. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, vilevile habari za kijamii hakuna taarifa za kutosha unakuta tunakwenda kuomba taarifa pengine labda taarifa za UKIMWI, hatupati taarifa za uhakika. Kuna watu wangapi wameathirika, mnapima hawa watu je, faida ya kupima hawa watu ni ipi kwa mhusika, mtu mwenyewe ambaye ana matatizo, faida iko wapi kwa mtu ambaye ni mtumiaji wa hizi *data* kwa maana ya Serikali au kuna *advantage* ipi ya kuwapima watu kwa maana na ya *clinical level*, kwa maana ya wale watu ambao wanatibu wagonjwa yaani Madaktari. Tunataka tupate taarifa za uhakika ili tuwe tunajua kwamba janga hili limetufikia kwa kiasi gani na nini kifanyike.

Mheshimiwa Mwenyekiti, vilevile tujue *efforts* zinazotumika kwa maana ya kutoa elimu ya kujilinda na magonjwa hayo mbalimbali. Sasa hivi hatujui elimu inatolewa kwa kiasi gani kuna NGO's zinazunguka kutoa taarifa na kutoa elimu ya kinga ya UKIMWI, lakini hatujui zinafanya kazi vipi zina-*spend* hela kiasi gani, unakuta NGO inapewa mamilioni ya pesa lakini hatuna access ya kuwauliza hizi hela mmepewa na mmezitumia kwa kiasi gani.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunaomba na hata hizi NGO's iongezeke *transparency* ya kupata taarifa kwenye NGO's zinazotoa elimu; je, hizo hela wanazozipata kwa wafadhili wanatumia shilingi ngapi, kuna pesa zingine zinaweza zikarudishwa kwenye Halmashauri zetu au Serikali yetu, pesa zile zikafanya kazi vizuri na elimu ya kujikinga na magonjwa mbalimbali kama UKIMWI ikawa ni *more effective* na ikawafikia wananchi ipasavyo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, masuala mengine ni miradi ya maendeleo; tupate taarifa za kutosha kwenye ngazi za chini; Katibu Kata au Katibu Tawi wa eneo lolote au Mtendaji wa Kijiji aende wapi akapate *accurate information* ili aje awalettee wananchi wake waweze kujua nini kinachoendelea.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna Wabunge humu hawapati taarifa za kutosha, kuna mambo yanaendelea kule Majimboni mwao hawajui, unakuta kuna kijiji tu kimesimikwa pale nguzo za umeme, umeme unakwenda kijiji kingine, kile kijiji hakina taarifa, unakuta umeme unaenda kijiji kinachofuata. Anayejua kwamba kile kijiji kinachopitishiwa umeme lini kitapata umeme, hakuna anayejua, ukimuuliza Mbunge hajui, ukimuuliza Diwani hajui, anaona tu kuna nguzo zimepita zimeenda Kata nyingine, ukimuuliza kwamba je, Kata hii itapata umeme lini hana habari mpaka uende TANESCO ukaulize na unaweza

ukapewa *information* kwa sababu wewe ni Mbunge. Hata hivyo, tunashukuru kwa Muswada huu, tutapata taarifa hizo kwa sheria, tutakuwa na haki ya kuhoji na kupata *information*. Tunaishukuru Serikali kwa kazi kubwa walioifanya.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nisiongee mengi zaidi, nashukuru sana, napenda kuunga mkono hoja hii na naipongeza Serikali kuja na hoja hii nzuri na muhimu sana.

Mhshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana kwa kunisikiliza. (Makofi)

MWENYEKITI: Ahsante sana kwa mchango wako. Tunaendelea na Mheshimiwa Godbless Lema.

MHE. GODBLESS J. LEMA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru sana. Huu Muswada nikisikiliza Wabunge wenzangu wanavyochangia naona kwamba una-*mis* kidogo, lakini waliouleta wala lengo, siyo *access to information*, lengo ni kuzuia vyombo vya habari kuwa huru katika kutetea maslahi ya Taifa letu. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, hizi taarifa zinazoongelewa zikatafutwe, kwamba Diwani, Mwenyekiti wa Mtaa, tayari Sheria ya *Local Government* inasema kwamba Mwenyekiti wa Serikali ya Mitaa kabla hajaenda kwenye WDC anapaswa kuitisha mkutano wa hadhara na kusoma mapato na matumizi na kuchukua kero za wananchi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa leo huu Muswada ulivyoletwa na Mheshimiwa Mwakyembe, 'Bwashee wangu', ameuleta kimkakati sana, lakini lengo lake litatimia kwa sababu hakuna siku mmeacha kupitisha kitu mnachokitaka hata kama ni dhambi. Hii pia itapita, lakini lengo la huu Muswada ni kuzuia uhuru wa vyombo vya habari. Narudia tena Waheshimiwa Wabunge, leo wote hapa tuna *influence*, tuna namba za simu za Mawaziri, tuna namba za simu za watu wa usalama, watoto wetu hawatakuwa na *influence* tuliyonayo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ukiangalia huu Muswada ulioletwa, ukiangalia na hukumu iliyoletwa kwamba, *in case* mtu akitoa taarifa ambazo siyo sahihi, hapa mmesema mara ya kwanza mlisema anapaswa kwenda jela miaka isiyopungua 10! Unajiuliza hivi ni Diwani, ni Mtendaji wa Kata ndiyo amepangiwa miaka 10 asipotoa taarifa za maendeleo ya Kata? Maendeleo ya Kata Diwani anakwenda Halmashauri, kuna vikao kuna Kamati ya *Finance* inajadili mambo ya siri! Mabaraza yote ya Halmashauri yanafanya Mabaraza kwa wazi na Mabaraza yote yanatangazwa watu waje!

Mheshimiwa Mwenyekiti, huu Muswada hauna maana hii mnayoitaka, huu Muswada ni hamtaki kuona makala za magazeti! Hamtaki kuona taarifa yoyote nyingine! Hili Mheshimiwa utafanikiwa! Kama Mheshimiwa Mwakyembe, Waziri wa Sheria aliweza kabisa kutetea kuzuiwa kwa mikutano ya hadhara na yeye ni Mwalimu wa Sheria, suala la kikatiba! Huu Muswada wameuleta kwa njia ya mbali sana, utafanikiwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nasema ukweli humu Bungeni tutakaa kwa muda tu, iko siku hizi Sheria tunazopitisha humu ndani zitaendelea kula vizazi vyetu na siku moja utakaa utasema haya mambo nilipitisha mimi. Haya mambo yanakuja kuzuwia vyombo vya habari! Waziri ameshafungia vyombo vya habari zaidi ya vitatu! Kila siku Mheshimiwa Nape akiamka anafungia chombo cha habari! Chombo cha habari chochote kinachomsema Rais! Chombo cha habari chochote kinachosema Viongozi wa Serikali ni chombo cha habari ambacho kinaonekana kina uadui! (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa kwa sababu nyie mtatawala milele, niliwaambia huko nyuma, kuna wakati zilitungwa sheria humu. Wakati inapitishwa hapa Act ya *Economic Crimes* na *Money Laundering* mlifikiri mnawatungia CHADEMA! Sasa hivi wale wote wanahojiwa TAKUKURU ni watu ambao walikuwa kwenye madawati haya. Hizi sheria mnazotunga kuzuia haya mambo zitakuja kuwala kwa upande mmoja. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, leo nawaambia ukweli, aliulizwa Waziri mmoja akiwa Magereza huko amenyimwa dhamana! Akaambiwa huu Muswada ulikuja kwenye *Cabinet*, kwa nini hukupinga? Akasema nilifikiri wanatungia wale kule nje! Hizi sheria mnazotunga hamtutungii sisi, mnatungia watoto wetu. Hili ni Bunge ambalo linatunga sheria eti ya ku-*protect* mtu mmoja!

Mheshimiwa Mwenyekiti, leo nimemwambia AG hapa asubuhi, hivi umesoma kutengeneza *nuclear* ama sheria? AG kwenye vyombo vya habari anaonekana kabisa anashindwa kuitetea Katiba na wote tuko hapa kwa sababu ya Katiba. Mimi leo ni Mbunge kwa sababu ya Katiba, Rais leo ni Rais wa Jamhuri kwa sababu ni Katiba, hawa Polisi wanatusachi hapo nje ni kwa sababu ya Katiba, lakini Katiba hiyo ilipokuja kwenye haki ya kufanya mikutano ya hadhara, mimi naambiwa nifanye mkutano Arusha tu!

MHE. ABDALLAH H. ULEGA: Kuhusu Utaratibu!

MHE. GODBLESS J. LEMA: Mheshimiwa Mwenyekiti, Waziri hajaongea chochote...

MWENYEKITI: Kuhusu Utaratibu!

KUHUSU UTARATIBU

MHE. ABDALLAH H. ULEGA: Mheshimiwa Mwenyekiti, Kanuni ya 68 nikiisoma pamoja na Kanuni ya 86(8). Kwa ruhusa yako naomba niisome kama ifuatavyo:

“Majadiliano juu ya hoja kuhusu Muswada kama yapo yatahusu maneno yanayohusiana na hoja tu.”

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa muktadha wa Kanuni hii niliyoisoma hapo, Msemaji ambaye nimemwomba Kuhusu Utaratibu anazungumza vitu *out of context*, tofauti kabisa! Hivyo, naomba umwelekeze msemaji aende kujadili Muswada wa Sheria tunaoujadili kwa mujibu wa utaratibu. Ahsante sana. (Makofi)

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, ni suala la utaratibu ndiyo linachukua fursa ya kwanza, maana tunapaswa kuzingatia Kanuni za Bunge hili. Amenisomea hiyo Kanuni ya 86(8) ambayo ndiyo nilianza nayo wakati nawakaribisheni tuanze mjadala huu. Sasa hayo ambayo ameyasema Mheshimiwa Godbless Lema nadhani alikuwa anajaribu tu kuimarisha hoja yake.

Hata hivyo, nawasihi pia mtusaidie, Mbunge mzuri mtungaji wa sheria haishii kulalama tu, unaenda sasa hatua moja mbele kwamba, napendekeza kwenye kifungu hiki haya yafuatayo yaingie, lakini kama tutafanya shughuli ya kusherehesha Bunge, tutakuwa hatuisaidii nchi hii. (Makofi)

Mheshimiwa Lema na wengine mtakaofuata sasa changieni kwa kuzingatia Kanuni zetu, jenga hoja, Muswada ndiyo huu, hoja tuliyonayo ni Muswada huu, tusaidieni kuuboresha, vijembe havitasaidia kuboresha Muswada. Endelea! (Makofi)

MHE. GODBLESS J. LEMA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ulinde dakika zangu saba zilizobaki.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Kanisa halihitaji mtakatifu kumfanya mtakatifu, linamhitaji mwenye dhambi kumfanya mtakatifu, ndiyo kazi ya msingi ya Kanisa. Humu ndani kama Mbunge nina kazi moja tu, kwanza kuwahubiri na kuwaeleza ukweli, huu Muswada wote umeletwa kwa lengo la kuzuwua uhuru wa vyombo vya habari. Kwa sababu, *information* zote zinazotakiwa na huu Muswada ziko huko chini! (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, Diwani akihitaji BOQ ataipata, Mabaraza ya Halmashauri yako huru tena mijadala yao iko wazi. Hii imefungwafungwa, lengo la huu Muswada ni magazeti yasiandike, redio zifungwe, ndiyo sababu nasema hili jambo mtafanikiwa kwa sababu, wingi wenu unatoshia kupitisha sheria yoyote humu ndani, lakini nawakumbusha kwamba, kila sheria inayopitishwa na Wabunge wa Bunge la Jamhuri hampitishi sheria kwa ajili ya kikundi cha watu wachache hiki, mnalitisha sheria kwa ajili ya maisha ya Watanzania hata miaka 100.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimetolea mifano sheria mbalimbali ambazo zimepitishwa, ukitaka kuangalia hata adhabu iliyowekwa ya kifungo kwa mtu ambaye ana-*distort* taarifa ni miaka 10 jela, hii miaka 10 jela haiwezi kuwa ni kwa Diwani ama Mtendaji wa Kata ama Mwenyekiti wa Mtaa, hii lengo lake ni kwa waandishi wa habari. Tulisema huko nyuma na tunasema tena leo, hii sasa imehama, tuliambiwa tusifanye mikutano ya hadhara, sasa hivi waandishi wa habari wanapigwa-*lock*, Makanisa na Misikiti wasikie itafuata, watanyamazishwa kwa sababu, tunakoelekea italetwa Miswada mbalimbali.

Mheshimiwa Mwenyekiti, huu Muswada hauna maana kuja Bungeni kwa sababu, una lengo la kuua uhuru wa vyombo vya habari. Wanasema *access to information*, hii maana yake gazeti halitaandika taarifa yoyote, Bunge hili limepata taarifa mbalimbali kutoka hata katika *blog* mbalimbali za Ulaya kuhusu ufasidi ndani ya Taifa hili na magazeti yakazifanyia kazi na Bunge hili likafanya maamuzi kupitia vitu ambavyo vililitwa vipeperushi! Leo unaambiwa ukitaka habari uandike barua, iende ikae siku 30 Bunge limeshakwisha! Ikionekana huyu Mbunge ana kiherehere ndiyo mwenye hii hoja kwenye uchaguzi asirudi tena, kama alivyofanyiwa Mheshimiwa David Kafulila. (*Makofi*)

Mheshimiwa Mwenyekiti, hii ndugu zangu Waheshimiwa Viongozi sisi ni Wabunge, kila mbegu ya hila inayopandwa na kila atakayehusika kuipanda ataivuna, kama siyo wewe mtoto wako. Huu Muswada umekuja kuua uhuru wa vyombo vya habari. Vyombo vya habari vikinyamaza na sisi tukanyamaza, watakuja watu wengine ambao hawatasikia sauti mnayoisema ninyi, watakuwa ni watu wabaya kuliko sisi tunaopiga kelele na kutuona wajinga.

Mheshimiwa Mwenyekiti, huu Muswada Mheshimiwa Mwakyembe kwa sababu alishindwa kutetea hata Katiba ambayo ndiyo inatoa *right* ya kuwepo huu Muswada, huu Muswada hauna maana leo kwa sababu lengo lake ni kuja kuua vyombo vya habari. (*Makofi*)

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimesoma hii hapa, kwenye *paragraph* ya pili aliyoleta Mheshimiwa Mwakyembe, ngoja nikusomee, *paragraph* ya pili kwamba:

“Mheshimiwa Spika, kupitishwa kwa Muswada huu kutaboresha sana uwajibikaji nchini kwa kila ngazi hasa katika mfumo tulionao na ugatuzi wa madaraka. Sheria hii mpya itampa mathalani Diwani, Mwenyekiti ama Mtendaji wa Kijiji...”

Mheshimiwa Mwakyembe siyo kweli! Eti kwamba, hii sheria mnawatungia Madiwani! Hii sheria hamuwatungii Madiwani, unatungia Mwanahalisi, unatungia Mawio, unatungia Tanzania Daima, unatungia Channel 10, unatungia Radio Five, mtafanikiwa, ila mshahara wa dhambi ni mauti. (Makofi)

MWENYEKITI: Ahsante kwa mchango wako Mheshimiwa Lema. Mheshimiwa Gekul, atafuatiwa na Mheshimiwa Ally Keissy na Mheshimiwa Mary Chatanda ajiandae.

MHE. PAULINE P. GEKUL: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru, nami nitoe machache katika Muswada ambao uko mbele yetu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nijielekeze katika Muswada huu katika Ibara ya Pili kwamba, sheria hii itatumika Tanzania Bara, kwa sababu sheria hii tunayotaka kuitunga sasa katika Muswada ni kwamba, inatumika Tanzania Bara tu, naomba nipate ufafanuzi kwa sababu Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania inaonesha mambo ya Muungano, ukurasa wa 128.

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo la kwanza ni Katiba ya Tanzania na Serikali ya Jamhuri ya Muungano. Hili jambo ni la pande zote, siyo la upande mmoja tu, lakini jambo la pili ni kile kipengele cha sita, suala zima la uraia, hakuna uraia wa Zanzibar wala wa Tanganyika, tunazungumza masuala ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Naomba nipate *justification* ya kwa nini sheria hii, Muswada huu ubague Wazanzibari ubaki kwa Tanganyika tu?

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunazungumza suala zima la kupata taarifa na huu Muswada umezungumzia hata raia, huyu raia ni wa namna gani. Maana yake ni hatujaangalia kwa mapana ni kwa nini tumewatenga Wazanzibari wasishiriki kama jambo hili ni jema na ndiyo maana kama tunaona Katiba inakiukwa lazima tuseme.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mheshimiwa Waziri amesema nia ya Muswada huu ni Katiba hii ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Ibara ya 18(d) kwa maana ya kwamba, Katiba hii ni ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, tunazungumza suala la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, unazungumza raia, unazungumza Katiba na vifungu vyake, kwa nini unakiuka upande wa pili?

Mheshimiwa Mwenyekiti, binafsi naona huu Muswada wa ni wa Kitaifa, huu Muswada usingepaswa kutenga Zanzibar, ulipaswa pia na wenyewe uwe

applied kwa sababu raia wa Zanzibar ni Watanzania, anaweza akahitaji kupata taarifa au anaweza akahitaji kufuata zile taratibu ambazo ziko kwenye Muswada.

Mheshimiwa Mwenyekiti, *to be honest*, huu Muswada umeletwa kwa makusudi maalum, huu Muswada haujaletwa kwa nia njema ya Ibara ya 18(d) kama alivyosema Mheshimiwa Waziri. Huu Muswada umeletwa kwa ajili ya kufunga watu midomo. Huu Muswada umeletwa kwa sababu ya kuzuia taarifa za Serikali ambazo ni ovu, ambazo mara nyingi zimekuwa zikivuja. Ndiyo maana kama lengo ni jema nisome hiyo Ibara ya 18(d) inasema, “Kila mtu anayo haki ya kupewa taarifa wakati wote.”

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini Muswada huu umeleta visingizio, umeleta hatua na vikwazo vya Ibara hii ya 18(d). Kimsingi Muswada huu, kwa maoni yangu umekiuka Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, kwa sababu Katiba inasema kila mtu anayo haki ya kupewa! Muswada unasema uombe! Huyu raia analazimishwa kwa sheria hii, kama tutapitisha, siyo kupewa kama Katiba inavyotaka, ni kwamba, aombe. Hatua sasa zinaanza kuoneshwa uombe kwa maandishi, uombe sijui kitu gani, mara sijui siku 30, lakini Katiba inasema una haki ya kupewa taarifa wakati wote. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ndiyo maana nasema mmeleta huu Muswada, mmejisahau tu ni juzi, mlipitisha kwenye Bunge lililopita Sheria ya *Whistle Blowers!* Mnawafunga sasa midomo wakiwa na taarifa fulani wasizitoe kwa sababu mtawabana kwa sheria hii mtawaambia mliomba wapi? Taarifa za maandishi ziko wapi? Binafsi naona Serikali imekuja na Muswada huu kutimiza na unajua wameshindwa kujificha, tuwe wakweli, mmejikanika kwenye Kifungu cha 6(2) kwenye Muswada huu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Kifungu cha 6(2) kinasema kwamba, taarifa iliyozuiwa inaweza kuzuiliwa kama utolewaji wa taarifa hiyo unaweza kusababisha mambo yafuatayo, mambo mengi sana (a) mpaka (i)! Jambo la kwanza ambalo limenisikitisha (g) inasema, “Kuzuia au kusababisha madhara makubwa kwa Serikali katika kusimamia uchumi.” *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, mmejificha hapa, yaani mmejificha kweupe kabisa! kwenye Kifungu cha 6(2)! Halafu lingine mnaandika mnasema kuwezesha au kuhamasisha kufanya kosa! Kuingilia upelelezi unaofanywa na vyombo vya uchunguzi! Kudhoofisha kwa kiasi kikubwa uwezo wamiliki wa taarifa na bla-bla nyingi tu, mmejificha hapo! Mnazuia mambo yenu yasipekuliwe tena! Wale *whistle blowers* wasitoe tena kama kuna kitu, ufisadi unafanyika katika Serikali hii wasiseme tena. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna watu ambao ni wema sana katika Taifa hili, aidha ni wafanyakazi wa Serikali au siyo wafanyakazi wa Serikali, wanapogundua kuna ufisadi mahali wamekuwa wakitoa ushirikiano katika Taifa hili, lakini Muswada huu unakwenda sasa kuwafunga midomo kwa sababu, mnataka msemaji awe tu ni Afisa Habari katika taasisi fulani!

Mheshimiwa Mwenyekiti, tuwe wakweli tu, Kifungu cha 16, kuahirisha utoaji wa taarifa, naomba tu ninukuu, "Mmiliki wa taarifa ambaye amepata ombi anaweza kuahirisha kutoa taarifa husika mpaka linapotokea tukio maalum ikiwemo kuchukua hatua za kisheria au kiutawala au mpaka kwisha kwa muda uliowekwa," tumeweka hapa muda siku 30, lakini hapa kifungu cha 16(1) mnamlinda huyu mtu ku-delay hata zaidi ya siku 30 au asitoe kabisa! (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, atasema aah! mmeomba taarifa ya wafanyakazi hewa, Waziri wa Utumishi ametoa miezi sita tufanyie kazi, wewe unaomba ndani ya siku 30! atakwambia bado kuna taratibu hazijafuatwa hapa, kuna mambo hayajakamilika hapa! Mmempaa *mandate* ya kuzuia hata hizo taarifa katika Kifungu cha 16(1). (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kama hilo halitoshi, nenda Kifungu cha 18(1), matumizi ya taarifa, inasema, "Bila ya kujali masharti ya Kifungu cha 6 mtu aliyepewa taarifa kutoka kwa mmiliki wa taarifa hatatakiwa kuipotisha taarifa hiyo." Hata kile ambacho kimetolewa kama kimepotoshwa kutoka kwenye chanzo, anayekuja kuadhibiwa katika Muswada huu ni yule mtumiaji wa mwisho.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hii yote mmewabana Watanzania hata wakipata kile walichopewa waendeleo, mpaka kifungu mmeweka, lakini aliyepotosha aliyetoa taarifa, yaani chanzo hakijapangiwa adhabu, mnampangia adhabu yule mtumiaji wa mwisho! Ndiyo maana nasema mmejificha kwenye Kifungu cha 6(2), yale ya kwenu yote ambayo hamtaki yaguswe mfunge watu midomo yako pale, mengine ni haya. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, ukienda vifungu vya 20, 21, 22, 24 ndiyo usiseme. Hata wale Maafisa wanaotoa zile taarifa wamepewa mamlaka *whether* watoe au wasitoe na wakifanya au wasipofanya, Kifungu cha 24 kwa nia njema! Haijawa *defined* hiyo nia njema! Hawatachukuliwa hatua, wanalindwa! Kwa nini mnataka mtumie Bunge hili kupitisha kitu kibaya kiasi hiki ambacho kiko *against* Katiba yetu?

Mheshimiwa Mwenyekiti, maoni yangu, kama Serikali iko *honest*, walikuwa wana nia njema kuleta Muswada huu, nilifikiri huu Muswada base yake inakubaliana kwamba, ni Ibara ya 18(d) ya Katiba, lakini nilifikiri huu Muswada usingezidi vifungu vitatu. Kifungu cha kwanza kingeeleza jambo hili, njia za mtu

kupata habari, mtaeleza pale kwamba Serikali itawajibika, Baraza la Madiwani litawajibika, Taasisi yoyote ya Umma itawajibika kutoa taarifa kwa wananchi hawa kama Ibara inavyosema. (Makofi)

Jambo la pili ingekuwa ni taarifa zipi ambazo raia hao wanatakiwa wapate kwa wakati kama ilivyoeleza kwenye Ibara hiyo ya 18(d); hamjaeleza mmekimbilia kujilinda kwenye Kifungu cha 6(2), mngueleza ni taarifa zipi hasa na ni zipi ambazo Mtanzania hatakiwi kupewa. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo la mwisho ingekuwa ni adhabu ambazo angepewa huyu ambaye ni Afisa Habari au ni Mtumishi wa Serikali anayekataa kutoa taarifa hiyo kwa wakati, hamjasema adhabu. Mmesema tu anaweza aka-*appeal*, akaenda sijui kwa Mkuu wa hiyo Taasisi, akaenda kwa Waziri ndiye msemaji wa mwisho. Tena mnathubutu kusema Waziri ndio msemaji wa mwisho! Kwa sababu Mkurugenzi labda na Waziri wanawasiliana Mkurugenzi atamwambia sijamaliza kufanyia kazi, Waziri atatoa majibu hayo hayo. Mnathubutu kusema na Waziri ndiyo msemaji wa mwisho, ndiye mwenye maamuzi ya mwisho, lakini hamjasema adhabu ya mtu ambaye atakiuka ibara ya 18(d) ya Katiba kwa kushindwa kutoa taarifa kwa wananchi kwa wakati.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa nini tuwaite mna nia njema? Kwa nini tuwaone mna mambo mazuri sana kuhusu Muswada huu, kwa nini tusiwaone kwamba lengo lenu kubwa ni kufunga vyombo vya habari midomo, ni kufunga *whistle blowers*, ni kuwatisha wananchi ambao hawajafuata taratibu kwamba hizi taarifa kwanza umezipataje achukuliwe hatua na mtafanya, kwani mangapi mmepitisha? (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, ambacho naweza kuwashauri Serikali hii, hakuna marefu yasiyokuwa na ncha, na hakuna jambo ambalo halina mwanzo na mwisho, mnatumia wingi wenu vibaya, lakini yameanza kuwarudi taratibu. Hii ni *movie* tu ambayo mnacheza ila siku zinahesabika, kwa sababu hamuwezi mkawa mnakiuka Katiba kiasi hiki Watanzania waendeleo kuwaangalia. Hawa Watanzania siyo wajinga hata siku moja, hata kama mnaona hawawezi kufikiria, lakini ipo siku watapata ufunuo kwamba haya mnayoyafanya kwa ajili yao siyo mazuri hata kidogo.

Mheshimiwa Waziri hayo ni maoni yangu, huu Muswada haufai kabisa na vifungu vyote vimetungwa kwa ajili ya kuwabana wale watumiaji siyo Serikali kuwajibika kwa wananchi kutoa taarifa vile ambavyo Katiba yetu inataka. Nawaomba tu kwa sababu mna muda mkatafakari, kama mmeona kwamba mtuletee mambo haya ndiyo tuyapitisha hiyo damu haitadaiwa mikononi mwetu, mtapitisha kwa wingi wenu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nawahakikishieni ipo siku haya mambo mnayopitisha yatawarudi. Ahsante. (Makofi)

MWENYEKITI: Haya, dua la kuku! Mheshimiwa Ally Keissy, atafuatiwa na Mheshimiwa Mary Chatanda na Mheshimiwa Joseph Mhagama ajiandae. Mheshimiwa Joseph Mhagama!

MHE. JOSEPH K. MHAGAMA: Mheshimiwa...

MWENYEKITI: Subiri kidogo, baada ya Mheshimiwa Mhagama atafuatia Mheshimiwa Edward Mwalongo na Mheshimiwa Peter Msigwa atafuatia.

MHE. JOSEPH K. MHAGAMA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nianze kukushukuru wewe kwa kunipa hii nafasi ya kuchangia. Pia nimshukuru sana Mwenyezi Mungu kwa kunijalia afya na siha nzuri kuniwezesha kusimama mbele ya Bunge lako Tukufu kuchangia Muswada muhimu sana, Muswada ambao kama utasimamiwa utageuka kuwa sheria na utasimamiwa vizuri, utatutoa Watanzania toka hapa tulipo na kutufikisha Tanzania bora zaidi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nianze kueleza na namna ambavyo Muswada huu wa haki ya kupata taarifa. Chimbuko la Muswada huu ni Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kama ambavyo wengi wameeleza, Ibara ya 18(d) kila mtu ana haki ya kupata taarifa. Kwa hiyo, Muswada huu misingi yake ni *universal law* na misingi yake ni Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Wale ambao wanabeza Muswada huu wanaikosea haki Katiba ya Tanzania na wanawakosea haki Watanzania. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimeona vema pia nieleze kidogo historia ya Muswada wenyewe. Kama ambavyo tayari imeelezwa hapo awali, Muswada huu haujatunguliwa tu hewani, mpaka mwaka 2005 nchi 66 duniani zilishapitisha sheria hii, toka mwaka 2005 nchi 66 wana-*practice* sheria hii katika nchi zao. Sheria hizi katika nchi mbalimbali zinaweza zikawa zinatofautina kwa majina lakini maudhui ya sheria hii katika hizo nchi zote 66 ni ambayo kwa sehemu kubwa yanafanana na maudhui ya hii sheria ambayo tunataka tuiptishe. Hivyo, ni vizuri wale ambao tunabeza hii sheria hebu tujikite pia kwenye historia na tujaribu kuangalia *comparative studies* za hii sheria zinasemaje na *practice* za nchi zingine wamewezaje ku-*practice*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sheria hii kwa hapa Tanzania imechelewa sana kufika. Nchi ya Sweden tayari walishaanza ku-*practice* sheria hii mwaka 1766, ni miaka mingi sana iliyopita. Leo Tanzania tunashangaa huu Muswada ni ajabu sana!

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya kueleza kidogo historia ili tuweke kumbukumbu zetu vizuri, napenda pia nileleze *relevance*; mantiki ya huu Muswada. Muswada huu kwa namna ulivyo una mahusiano ya kiutatu na mambo matatu; moja ni uwazi, pili ni uwajibikaji na tatu ni maendeleo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, upatikanaji wa taarifa, utoaji wa taarifa unaleta uwazi na panapokuwa na uwazi unazaa uwajibikaji. Mtumishi yeyote wa umma au mtumishi yoyote wa sekta binafsi, sekta ambayo ina maslahi ya umma pale atakapoona kwamba taarifa zake zinatakiwa ziwe wazi ataongeza sana uwajibikaji, pia kwa kuongeza uwajibikaji dhana nzima ya kuwaletoa Watanzania maendeleo itakamilika. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, naona *relevance* kubwa sana ya Muswada huu kufika wakati huu katika Bunge lako Tukufu na niwaombe Waheshimiwa Wabunge tukiulewa Muswada huu katika muktadha huo, kwa hakika tutawatendea haki Watanzania kwa kupitisha kwa kuunga mkono Muswada huu kwa asilimia mia moja. Kwa sababu kwanza unaenda kuleta uwazi, unaenda kuongeza uwajibikaji kwa taasisi zote za umma na binafsi zinazogusa maslahi ya umma, lakini pia kwa kuleta uwajibikaji tunakwenda kupata maendeleo zaidi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ningeshangaa sana katika Serikali hii ya Awamu ya Tano ambapo tunataka kupiga hatua kubwa ya maendeleo kama tungeweza kwenda bila kupata sheria hii. Hata hivyo, nina mapendekezo ya maboresho kwenye Muswada. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, eneo la kwanza la mapendekezo linajikita kwenye taarifa zilizoziuliwa Ibara ya 6(6) ya Muswada huu. Ibara ya 6(6) inasomeka kama ifuatavyo:-

“Mtu yeyote anayetoa taarifa iliyoziuliwa kinyume na mamlaka ya umma, kinyume cha sheria hii anatenda kosa na endapo atatiwa hatiani atatumikia kifungo kisichopungua miaka 15 na kisichozidi miaka 20.”

Mheshimiwa Mwenyekiti, nikiangalia makosa yaliyoainishwa katika Ibara hii yanatofautiana sana. Naona kwamba yale makosa ambayo yana maslahi makubwa kwa usalama wa nchi yetu, yanagusa moja kwa moja eneo la usalama, makosa haya yasiwe na adhabu mbadala isipokuwa adhabu ambayo imependekezewa katika Ibara hiyo. Makosa ambayo hayana athari kubwa kwa usalama wa Taifa letu basi yatafutiwe adhabu mbadala au adhabu ipunguzwe. Kwa hiyo, napendekeza kwamba haya makosa yawekwe kwenye mafungu mawili kulingana na uzito wake na kutegemeana na athari ambayo itakuwa kwa Taifa letu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nahofia kupendekeza adhabu hii ipunguzwe kwenye Ibara ya 6(6) tena kwa sababu kuna tabia ya watu waovu wanaolitakia Taifa letu balaa wanafanya makosa haya na wakishahukumiwa Mahakamani kulipa faini ya pesa wanakwenda mtaani wanachangishana pesa wanaenda kulipa faini. Tusiruhusu jambo hili kwa jambo ambalo lina maslahi mapana kwa Taifa. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, sehemu ya pili ambayo napenda nichangie ni wajibu wa kutangaza taarifa, Ibara ya 9. Ibara ya 9 inasema kila mmiliki wa taarifa siyo zaidi ya miezi 36 baada ya kuanza kutumika kwa sheria hii, baada ya kuombwa atatoa kwenye gazeti, tovuti au gazeti linalopatikana kwa wingi likiwa na maelezo hayo mengi hapo chini.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ili tuweze kufikia maendeleo kama nilivyosema katika utangulizi wangu tunahitaji Serikali yenye uwazi na uwajibikaji. Palipo na uwazi na uwajibikaji ndipo tutapata maendeleo. Iwapo tutaacha kipindi hiki cha miezi 36 maana yake miaka mitatu kutoka sasa ni muda mrefu sana. Tutashindwa kujipima katika kipindi hiki cha miaka mitano. Ushauri wangu eneo hilo nalo liboreshwe kwa kuweka kipindi kifupi inavyowezekana ili kukidhi haja ya kupata Serikali yenye uwazi, uwajibikaji na hatimaye kufikia malengo ya maendeleo tuliyojipangia. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, eneo la mwisho ambalo niliona nichangie ni Ibara ya 11(1) na Ibara zote zinazoendelea Ibara ya 12, 13, 14 mpaka 16. Ibara hii ya 11(1) inaeleza kuhusu *notice* pale ambapo ombi la kupewa taarifa linapowasilishwa. Ipo haja, tumeona na tunaishi katika jamii hii ya Kitanzania tumeona mara nyingi unakwenda katika ofisi zetu za Halmashauri, unakwenda kwenye Wizara na unakwenda ofisi za Kijiji kuomba taarifa kwa barua, lakini unazungushwa miezi mitatu, minne. Kipindi cha siku 30 kilichopendekezwa hapa ni kirefu sana kwa taarifa ambazo tayari zipo mikononi mwa wamiliki wa taarifa. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, mapendekezo yangu yangu Ibara hii ya 11 mpaka Ibara ya 16 zifanyiwe maboresho ili kuakisi haja nzima ya kupata taarifa kwa muda mfupi inavyowezekana. Naamini nikileta barua katika Halmashauri ya Wilaya, nataka taarifa ya maendeleo ya mradi 'A' haitakiwi ichukue zaidi ya siku mbili kunitaarifu kwamba barua hiyo wameipokea na sitegemei ichukue zaidi ya siku saba kunipa hizo taarifa. Zipo tayari *good practices* katika Serikali yetu. TAMISEMI nimeona wana *service charter*, ile *service charter* inaweza ikawa *model* kwa Wizara, lakini pia inaweza ikawa *model* kwa maeneo mengine yote ambayo yanatakiwa kutoa taarifa. Imeelezwa vizuri ni lini unataarifiwa kwamba barua yako ya kuomba taarifa imefika na ni lini unapewa taarifa. Kwa hiyo, kila kitu kimeelezwa hivi, hata anayeomba taarifa anapolalamika angalau anakuwa na kitendea kazi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nashauri Mheshimiwa Waziri atakapokuwa anatunga Kanuni za utekelezaji wa sheria hii basi aangalie hicho kipengele ambacho kitaboresha na kitaharakisha utoaji wa taarifa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru sana lakini niweke tu tahadhari kwamba watu wasitudanganye na wasiwadanganye Watanzania kwamba sheria hii inakwenda kuondoa haki za Watanzania na kwenda kugandamiza haki za Watanzania. Ni makosa makubwa sana kuoanisha haki ya kupata taarifa na haki ya habari ni vitu viwili tofauti japo vinafanana. Haki ya kupata habari siyo *synonym* ya haki ya kupata taarifa. Ni vema wakajikita kwenye historia ya nchi mbalimbali wakajua nchi zinavyo-*practice* hii sheria na sisi namna ambavyo tuta-*practice* ni vizuri tukashauriana namna nzuri ya kufanya.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru sana. (*Makofi*)

MWENYEKITI: Ahsante sana Mheshimiwa Mhagama kwa mchango mzuri sana wa kuelimisha. Hayo ndiyo madhumuni sahihi ya Muswada.

Waheshimiwa Wabunge, tunaendelea na Mheshimiwa Edward Mwalongo, atafuatiwa na Mheshimiwa Reverend Msigwa na Mheshimiwa Hussein Bashe ajiandae.

MHE. EDWARD F. MWALONGO: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante kwa kunipa nafasi nami niweze kuchangia katika Muswada huu wa taarifa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sitakuwa na maneno mengi sana lakini kubwa ni kutoa tu ushauri kwa Serikali ione ni kwa namna gani inaweza ikatusaidia na hasa katika mazingira yetu ya Halmashauri na mazingira yetu ya vijijini suala la utengenezaji wa taarifa. Kwa sababu wengi sana tunachangia juu ya taarifa kutoka Serikalini kwenda kwa wananchi na kadhalika, lakini ziko taarifa ambazo kutokana na mazingira yetu ya Halmashauri inabidi zitengenezwe ili wananchi wazipate. Kwa mfano taarifa zinazohusiana na masuala ya kilimo; wananchi wengi wamekuwa wakipata tabu sana kwenye masuala ya kilimo kwa sababu wanakosa taarifa.

Moja ya tatizo wanalopata ni kwamba mabadiliko ya hali ya hewa, ningeshauri sasa Serikali izielekeze Halmashauri zetu kila mazingira ilipo iweze kutengeneza taarifa ambazo zinaweza zikasaidia kuepukana na matatizo ambayo wakulima wanapata. Wakulima wajue kwamba sasa mazingira yalivyo ama hali ya hewa ilivyo mazao haya yanaathirika hivi. Kwa hiyo, imekuwa ikijitokeza mara nyingi wananchi wanakosa taarifa matokeo yake mazao yanaharibika mashambani kwa sababu magonjwa yanayoyakuta yale mazao yanajirudia mara kwa mara na wataalam wetu hawana hata benki ya taarifa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ningeshauri Serikali ione sasa kwamba katika sheria hii ielekeze Halmashauri ziweze kutengeneza taarifa ambazo zitawafaa wakulima na taarifa hizi zisiwe ni za kuombwa. Japokuwa wanasema unaweza ukaomba kwa siku kadhaa, lakini tuwe na utaratibu wa kwamba ziwekwe taarifa huria ambazo zinatolewa wananchi wanazona, pia ziwepo taarifa za kuomba, tukisema mkulima aombe taarifa ya kujua hali ya hewa miaka mitatu iliyopita ilikuwaje ili aweze kutabiri miaka mitatu ijayo, itakuwa ni ngumu sana!

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, naomba kuwepo na taarifa ambazo zinaweza zikasaidia shughuli za wananchi huko vijijini, tusihangaikie tu na zile taarifa za magazetini, sijui za mikutano na kadhalika, zipo taarifa muhimu zinazoweza kusaidia wananchi wetu kupata maendeleo kutokana na mazingira wanayoishi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo lingine ambalo napenda kushauri ni kwamba Serikali ione ni kwa namna gani inaweza ikaongeza katika Muswada huu kwamba taarifa huria itolewe. Kwa mfano, kwenye suala la miradi, kama kuna mradi unafanyika mahali, wananchi wale wapelekewe taarifa ya wazi kwamba Halmashauri yetu imepokea fedha kwa ajili ya daraja na daraja hili litajengwa mahali hapa, fedha ni hii, mkandarasi ni huyu, BOQ ni hii. Siyo lazima mtu afunge safari akaombe, wananchi wangapi wana uelewa wa kuomba, wananchi wangapi wanafikiwa na Diwani kila siku?

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, ni vizuri taarifa nyingine tukaziweka zikawa ni taarifa huria kwamba Halmashauri hupokea fedha kwa ajili ya maendeleo ya wananchi, ikatoa zile taarifa wananchi wakajua nini kinaendelea kuliko unaona tu kazi inaendelea, kazi imesimama hujui nini kinaendelea. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, niombe sana Serikali ione ni jinsi gani itatumia nafasi hii ya Sheria hii ya Taarifa kuzielekeza Halmashauri kila mahali zilipo ziweze kutengeneza mfumo utakaosaidia wananchi kujua maendeleo yao, shughuli zao zinazoendeshwa pale kwenye zile Halmashauri ikiwemo kujua taarifa za hali ya hewa, taarifa za maradhi ili tujue tatizo hili linajitokeza baada ya miaka mingapi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tukiweka taarifa za namna hii itatusaidia sana kujua kama tatizo hili linajitokeza kila baada ya miaka mitatu, basi tunajua kwamba mwaka ujao kuna barafu kali itaanguza mazao, ni namna gani tuweze kujihami, namna gani tuweze kuendesha kilimo chetu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nisiwe na maneno mengi, ya kwangu ni hayo tu. Nakushukuru sana kwa kunipa nafasi. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante sana kwa mchango wako. Mheshimiwa Msigwa atafuatiwa na Mheshimiwa Bashe na Mheshimiwa David Silinde ajiandae.

MHE. MCH. PETER S. MSIGWA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nikushukuru kwa kunipa nafasi nami nichangie kwa kifupi. Niseme tu tuliku-miss wewe Mheshimiwa Chenge, karibu tena tunafurahi kukuona. (*Makofi/Kicheko*)

Mheshimiwa Mwenyekiti...

MWENYEKITI: Hebu acha matani yako, ulini-miss mimi? (*Kicheko*)

MHE. MCH. PETER S. MSIGWA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nchi yetu ni ya kidemokrasia na naomba ninukuu maneno machache, Novemba 1883, aliyekuwa Rais wa Marekani wakati huo, Abraham Lincoln aliwahi kutoa hotuba moja maarufu sana inayoitwa *The Gettysburg Address* ambayo alisema Serikali ya watu, inayotokana na watu, kwa ajili ya watu. Sisi kama Tanzania tumeamua kwenda kwenye mfumo wa vyama vingi, mfumo wa kidemokrasia. Nikirudi kidogo kwenye historia, dunia imepitia hatua mbalimbali, mifumo ya kidikteta, mifumo ya kichifu mpaka tumefika kwenye mfumo wa kidemokrasia ambapo Serikali ya watu, kwa ajili ya watu, haiwi mali ya mtu mmoja. (*Makofi*)

Mheshimiwa Mwenyekiti, nayasema haya kwamba kama Taifa tunajitungia utaratibu ambao kila mtu ataufuata kwa mujibu wa Katiba yetu ambayo tumeiweka wenyewe. Napata ukakasi sana kwa kaka yangu, Mheshimiwa Dkt. Mwakyembe anapouleta huu Muswada, niwe mkweli kabisa naona una agenda ya siri. Ni Muswada ambao tunatengeneza sheria ambapo tunaangalia kipindi chetu cha utawala na wengi wetu hata *lifespan* ya maisha inakwenda ukingoni, ndiyo tunateremka hatuliangalii kama Taifa kwa siku zinazokuja baadaye. Napata ukakasi kwamba hivi hizi sheria tunazozitunga na tunazileta, mmeshaleta *bills* nyingi, zipo kwa ajili ya kufurahisha kwamba tuna Bunge la kutunga sheria na tunaweka *bills* nyingi, kwa sababu sheria tulizozitunga zilizopita hazifuatwi, hazizingatiwi, hazifuatiliwi, kwa nini tunaleta sheria tena? (*Makofi*)

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika mihimili yetu mitatu hii, sasa hivi Bunge ndiyo mhimili ambao hauna heshima katika nchi hii. Ni kwa sababu Wabunge tumekosa heshima, tunaamua mambo ya hovyohovy, mambo ya kipuuzi ambayo hatutafakari. Nimekuta Wabunge wengine wanalalamika jinsi ambavyo hata polisi wanatudharau kwa sababu Wabunge tumeshindwa kusimama kwenye nafasi zetu. (*Makofi*)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa nini nasema haya? Mimi binafsi nasikitika kwamba huu Muswada unakuja, tunaye Mwanasheria wa Serikali na Waziri, tunaamini hawa ni wasaidizi hata wa Mheshimiwa Rais, hawa ndiyo

wanatakiwa wamwoneshe Mheshimiwa Rais awe anang'ara Tanzania na nje ya Tanzania. Hata hivyo, kuna mambo ambayo nasema nasikitika Miswada kama hii inakuja.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nianze na Mheshimiwa Dkt. Mwakyembe kwamba napata ukakasi na Muswada huu, wakati ule tulikuwa hatuko humu Bungeni, Mheshimiwa Nkamia alisimama hapa ana-*challenge* hukumu ambayo mhimili mwingine umetoa kule Arusha na Mheshimiwa Dkt. Mwakyembe, huyu ni mtaalam, msomi, anadiriki kusema ule mwenendo wa kesi atam-*task DCI* aulete wakati taratibu hazisemi kama mtu hajaridhika kwenye mahakama anakata rufaa kwenye mhimili mwingine.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa napata ukakasi ni nini agenda ya Mheshimiwa Dkt. Mwakyembe kwenye Muswada huu ambapo haya aliyoyaeleza humu ndani kwa mfano hizo haki za kupata habari za hao Madiwani, Wenyeviti wa Mitaa, hizo excess zipo, wote si tupo kwenye council kule, nani anamzuia mtu kupata habari hizo kwenye Councils zetu kule, wote wanakuja wanapata hizo habari. Napata tatizo, naanza kujiuliza, hivi nchi yetu inafika mahali, kwa wale walioiona ile movie ya *Gods must be Crazy*, yule *bushman*, ametoka porini haelewi kwamba watu huwa wanafuga mbuzi anachukua kamshale kake anapiga mpaka wanampeleka mahakamani.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kweli nchi hii sheria hazifuatwi kiasi hicho, Mwanasheria wa Serikali amekaa kimya, Waziri amekaa kimya, anadiriki kutokutafsiri, sasa mimi nauliza hizi habari mnazoleta zitakuwa *practiced* wapi? Ndiyo hoja ambayo naiuliza, hii miswada uliyoileta itakuwa *practiced* wakati Katiba inakanyagwa kabisa. Tulitegemea Waziri asimame aseme *this is not right*, kama hii haikubaliki mimi na-*step down*, AG anafanya nini ofisini kwa sababu vitu vya hadharani vinakiukwa! (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, ndiyo maana nasema Bunge hili linadharauliwa. Leo katika nchi hii mtu anaona kwamba hata kumpa mtu mafao ya kisheria ni kama *favour*, AG hasemi, Waziri husemi, halafu leo unatuletea Muswada mwingine tutunge ukatekelezwe wapi sasa? Kwa watu *civilized* na dunia iliyopevuka kama mambo hayafuatwi kwa mujibu wa sheria wana-*step down*, sasa hivi mngekuwa mmeficha nyuso zenu. Ndiyo maana nasema napata ukakasi, mnatuletea huu Muswada utakwenda kutekelezwa wapi wakati Katiba inakanyagwa lakini hamsemi na ninyi ndiyo mnatakiwa msemi Mheshimiwa Kwamba *this is not right*, tumekaa kimya, sasa Bungeni tunafanya nini?

Mheshimiwa Mwenyekiti, hapa hatusemi, tutapataje hiyo heshima huko nje kwamba sisi ni watunga sheria na hizo sheria tunataka zisimamiwe? Hao polisi wana haki kabisa ya kutuburuza na kututania kwa sababu hatuna hiyo hadhi, tulitakiwa tuulinde mhimili huu. Leo mnaleta huu Muswada na kuwazuia

whistleblowers. Kwa mfano, Bunge lililopita tulizungumza kuhusu wale wanyama waliotoroshwa. Hivi kwa Muswada huu mnaouleta hapa yule mwandishi aliyeandika atakuwa na uwezo wa kuandika hizi habari. (Makofi)

KUHUSU UTARATIBU

MHE. JACQUELINE N. MSONGOZI: Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu utaratibu.

MWENYEKITI: Kuhusu utaratibu.

MHE. JACQUELINE N. MSONGOZI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nasimama kwa Kanuni ya 68(1) sambamba na Kanuni ya 64(1)(b), inasema mchangiaji hatazungumzia jambo ambalo liko nje na mjadala. Kwa hiyo, naomba mchangiaji aende kwenye mjadala wa Muswada wa Upatikanaji wa Taarifa na siyo mambo ya wanyama hapa. (Makofi/Kicheko)

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, naendelea kuwasihi tena tuzingatie Kanuni. Hili ni la utaratibu na ame-cite kifungu hichohicho. Ni hivi, la kwanza, sisi kama wanasiasa naombeni tuwe na ngozi ngumu. (Makofi)

Waheshimiwa Wabunge, hakuna cha kushangilia, nasema kwa pande zote.

WABUNGE FULANI: Ndiyo.

MWENYEKITI: Muswada huu tusiusome kama tunasoma kitabu cha hadithi, unausoma Muswada huu unaisoma na Katiba ya Jamhuri ya Muungano lakini maudhui ya Muswada huu tusipotoshe wananchi. Naunga mkono sana maelezo ya Serikali na ya Mheshimiwa Joseph Mhagama, Muswada huu usomeni vizuri sana Waheshimiwa Wabunge, tusiende na hizi hisia. (Makofi)

WABUNGE FULANI: Ndiyo.

MWENYEKITI: Katika kuchangia Mheshimiwa Msigwa, tusaidie katika kutaja vifungu kwamba mimi kifungu cha 6, ningependekeza kikae namna hii, kifungu cha 7 kuliko kilivyokaa katika lugha pana, napendekeza haya na haya. Endelea Mheshimiwa Msigwa. (Makofi)

MHE. MCH. PETER S. MSIGWA: Mheshimiwa Mwenyekiti, dakika zangu nane naomba utanitunzia.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nakubaliana na wewe kumuunga mkono Mheshimiwa Mhagama lakini *when you talk about Sweden* ni watu wako

civilized, demokrasia iko wazi siyo kama hapa. Ukimwona Waziri wa Sheria wa Sweden anaji-behave anafuata taratibu, ukimwona AG wa Sweden anaheshimu nchi anafuata Katiba, kwa hiyo, tukilinganisha Sweden na hapa tunakuwa tunajidanganya.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sisi tunajilinganisha na Rwanda, ndiyo tunachojilinganisha hapa. Hizo *reference* zote wanazozichukua hizo ni kujificha, *it's just political gimmicks*, *reference* wanazozitoa siyo kwa nchi hii hakuna *civilization*. Nimesema kwa nchi nyingine yanayotokea na sintofahamu katika nchi hii, Waziri wa Sheria na AG walitakiwa wawe wame-*step down* kwa sababu ni aibu kwa dunia!

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunaikanyaga Katiba halafu watu tunachekacheka hapa, ndiyo maana nasema napata ukakasi kwamba tunaleta sheria wakati Katiba inakanyagwa na hii sheria inatokana na Katiba. Leo anasimama mtu mmoja anasema watu wote wanyamaze halafu tunapiga makofi halafu unasema *I am a Member of Parliament*, kwa nini polisi wasikudharau? Haya ndiyo ninayoyazungumza, watu hawataki kuzungumza hapa, wote tuko kwenye *mess* na ndiyo tunatakiwa tujadili hapa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, napata ukakasi kwamba Waziri na AG wanaleta huu Muswada wanao uwezo wa kusimamia hii sheria, ambao nasema kuna kitu kimefichwa nyuma yake. Kwa hiyo, ukiniambia tufuate kifungu cha ngapi, hiyohiyo sheria inanipa uhuru, mimi sijasoma sheria lakini *being a theologian* najua mme-copy mambo mengi kutoka kwenye *mosaic law*, namna ya kutafsiri, walau najua *context, principle* ambayo *interpret scripture* na ninyi mnafuata, Mheshimiwa Dkt. Mwakyembe huwezi kuikata.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa sheria za nchi hii kama tunafuata tafsiri, Waziri anasimama kutetea kitu ambacho kiko wazi atawezaje kutetea hii? Anatetea kitu cha uwazi kabisa hata mtu asiyesoma sheria anaona kuna makosa. Ndiyo hoja yangu kwamba *what is it behind*, Wenyeviti wa Mitaa ndiyo wanaitaka hii? Hii ndiyo kazi ya sisi Wabunge tutoe vitu vya maana. Vilevile mimi kutoa mchango wangu sidhani kama natakiwa nipangiwe na wewe na wewe toa mchango wako. Kwa nini usubiri mimi niseme uanze kunisema mimi? Toa mchango wako hapa tukusikilize. (*Makofi*)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo...

MWENYEKITI: Mheshimiwa elekeza mchango wako kwa Kiti tafadhali!

MHE. MCH. PETER S. MSIGWA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ndiyo. Kwa hiyo, suala langu ninalolizungumza, inakuwa haina maana kuendelea kutuletea *bills* hapa ambazo hazitekelezwi. Ina maana mawili na mimi nawa-*challenge* hawa

wakubwa wawili, AG pamoja na Waziri, aidha kwenye ofisi hiyo viatu ni vikubwa mno wanatupotezea muda hapa, maana yake hawawezi kufuatilia hizi sheria au hawatoi ushauri au wanaogopa, lakini vyote hivyo viwili wangesema watoke hadharani kwa sababu lazima tulinde Katiba ya nchi, ndiyo hivi vitu vingine vifuatwe. Sasa Katiba ya nchi haifuatwi halafu watu wote mnakaa kimya mnachekelea.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nichukue hekima zake Shibuda, aliwahi kusema siku moja maabara ikisema Mheshimiwa Mfalme anaharisha usibomoe maabara unatafuta dawa. Hii yote ni kuviziba vyombo vya habari, vyombo vya habari vinasaidia kusema mfalme anaharisha, mfalme anatakiwa atafutiwe dawa ili apone. Sasa mnaziba, hamtaki watu waseme, mnataka tuje hapa tupongezane tu. Humo sisi hatumo na tunaongea kwa nia nzuri Tanzania ipone, wote tufuate Katiba hii si ndiyo imetuleta humu ndani. Wote tufuate Katiba hii hakuna mtu ambaye yuko juu ya Katiba sasa tunaogopana, watu wanajificha, wanakuwa kwenye uvungu. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, nakumbuka kwenye Biblia wakati wa Gideoni walikuwa wanakwenda kwenye mapango kule wanajificha, *everybody is hiding*, wengine wanajibembeleza kutaka vyeo, tufanye kazi zetu. Mheshimiwa Dkt. Mwakyembe nashindwa sana kujadili kipengele baada ya kipengele kwa sababu naona dhana iliyoko nyuma siyo nzuri kwa ajili ya Taifa letu. Niwaombe Wabunge tuache ushabiki, tuchukue nafasi yetu kama Wabunge tulisaidie Taifa. Mwisho wa siku tunamaliza vipindi wengine hawakuwepo wapo barabarani, wengine hizi sheria zinawatafuna saa hizi wamekwenda huko mbali, tuweke sheria ambazo kila mtu ata-comply na kila mtu ataishi kwa raha. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, pamoja na kwamba wengine hawayapendi haya, lakini lazima tuyaseme. Anafika mtu mmoja, hivi kwa sheria za nchi kweli Mheshimiwa Dkt. Mwakyembe, Sheria Na.5 ya 1992 ya Vyama vya Siasa ndivyo inavyotafsiriwa vile, *seriously?* (Makofi)

MWENYEKITI: Mheshimiwa Msigwa ongelea Muswada.

MHE. MCH. PETER S. MSIGWA: Naam!

MWENYEKITI: Ongelea Muswada.

MHE. MCH. PETER S. MSIGWA: Mheshimiwa Mwenyekiti, haya. Nilikuwa nasema, namshangaa AG anasimama anatetea, hivi sheria za Tanzania ndiyo zinavyotafsiriwa vile? Hizo ndiyo *principles* za kutafsiri sheria? Kweli kabisa wanasheria wakubwa tumesomesha anasimama anasema, eeh, hiyo ndiyo hivyo. (Makofi)

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa Mzungumzaji)

MWENYEKITI: Haya. Lakini Waheshimiwa Wabunge, Kambi ya Upinzani mimi huwa hainichoshi kunishangaza, kwa nini? Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ambayo ndiyo wanadai inakiukwa wamekuwa wao mahodari sana kusema kwamba Katiba ni mbaya, hakuna Katiba, tunataka Katiba mpya.

(Hapa baadhi ya Wabunge walizungumza bila mpangilio)

MWENYEKITI: Ngoja, mimi sijasema kwamba nahalalisha ukiukwaji wa Katiba kama upo...

WABUNGE FULANI: Upo.

MWENYEKITI: Ningependa sana sisi kama Waheshimiwa Wabunge tunapojenga hoja zetu tujenge kwa misingi ambayo tunaweza wote tukaitetea. Kwa hili, naombeni sana Waheshimiwa Wabunge mtakaofuata muwe wa upande wa CCM, upande wa *Opposition*, tujielekeze katika ubora na misingi ya Muswada huu ili tulisaidie Bunge kwamba eneo hili halijakaa vizuri na utoe *alternative*. Haya mambo ya kulalama nasema hayajasaidia Muswada. *(Makofi)*

Waheshimiwa Wabunge, sasa anafuata Mheshimiwa Silinde na Mheshimiwa Hussein Bashe.

MHE. DAVID E. SILINDE: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru nami kwa kunipatia fursa hii ya kujadili Muswada wa Sheria ya Upatikanaji wa Taarifa. Nianze tu kwa kusema kwamba yaliyoanza kuzungumzwa kuhusu Katiba, tukilalamika Katiba ni mbovu, haina maana ubovu wake ndiyo uendelee kukiukwa, hicho ndicho ambacho tumekuwa tukisimamia kila siku. Pamoja na kwamba hatujapata Katiba mpya hii Katiba iliyopo ifuatwe kama ambavyo tumeapa ndani ya Bunge na walioapa nje ya Bunge kutekeleza wajibu wao. Ni hilo tu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimeisoma hii sheria kuanzia kifungu cha kwanza (1) mpaka cha 24. Jambo la kwanza lililonishangaza ni Serikali kubadilisha jina la Muswada ndani ya Bunge leo. Hii maana yake ni nini? Tafsiri yake ni kwamba Serikali yenyewe inajua kuna jambo ilikuwa imeficha, inajua watu wa vyombo vya habari walikuwa wamejiandaa je na hii taarifa! Ukweli ni kwamba habari ni zao la taarifa, huo ndiyo ukweli yaani huwezi kutoa habari bila kupata taarifa mahali fulani. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna magazeti yamekuwa yakiandika habari ambazo zinahusisha taarifa za kiuchunguzi. Sasa leo unamwambia yule mtu

ambaye alikuwa anaandika taarifa za kiuchunguzi aende kwa Afisa Habari wa Halmashauri fulani ama Mkoa fulani ndiyo apewe taarifa husika. Hapa tunasema funika kombe mwanaharamu apite lakini ukweli ni kwamba mnaficha na mnakwenda kuua Taifa kwa Muswada huu. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mheshimiwa Dkt. Mwakyembe amesoma hapa mwanzoni, ameanza kwa mbwembwe nzuri na niisifu sana Serikali hii ya Awamu ya Tano huwa mnaanza hivi, wananchi maskini, wananchi wananapata shida, tuko hapa kwa ajili ya kuwatumikia, *that's the way* mnavyokwenda. Sasa kwa mfano ameanza hapa unajua wananchi tunataka waombe taarifa kwa Mtendaji, ukisoma hii sheria kifungu cha kwanza (1) hadi cha 24 hakuna mahali pameandikwa Mtendaji wa Kata, hakuna mahali pameandikwa sijui vitu gani yaani ni *tactics* za kisiasa. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, ukiangalia kwa ujumla taarifa nzima inayozungumza hii sheria inazungumza mambo ambayo yanahatarisha usalama wa nchi, taarifa za umma ambazo mwananchi wa kawaida hatakiwi kupata. Taarifa zisizopaswa kutolewa amesema, moja inayohusu usalama wa Taifa tunakubaliana. Jambo la pili, ni taarifa inayohusu maslahi halali ya kibiashara, tunafichwa nini? Mikataba mibovu ambayo tumekuwa tukilalamikia hapa. Serikali ya Awamu ya Tano ilijinasibu ndani na nje ya Bunge, ilisema mkituchagua mikataba tutaweka wazi, Watanzania watapata taarifa kwa uwazi, leo unakuja unasema taarifa zisizopaswa kutolewa ni zenye maslahi halali ya kibishara. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, nchi haiendeshwi kwa mfumo huu. Hatuwezi kuji-*contradict* sisi wenyewe. Kwa hiyo, ndiyo maana kila siku tumekuwa tukiwaeleza ndugu zetu Wabunge wa Chama cha Mapinduzi tumieni wingi wenu kwa faida ya hili Taifa, msitumie wingi wenu kwa kukandamiza Taifa hili. Naelewa kabisa na naona *understanding* za Wabunge wengi wa CCM, tukienda nje hapo mnasema ila pale mmegonga kwelikweli. *Canteen* tukikaa pamoja, mnasema ninyi jamaa mna hoja pigeni nyundo, tukipiga mkija hapa unashangaa hata wewe unadanganya hapa lakini ukweli ni kwamba tunaangamiza Taifa. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa mfano taarifa nawapa kwamba mkubwa mmoja alisema wafyatue watoto kwa sababu elimu bure, nawapa taarifa, umenielewa? Leo kuna Mbunge anakuja anasema aah hamkuiielewa vizuri, ile ilikuwa ni utani, sijui umenielewa, lakini kuna watu tayari wameshatwangwa mimba, watu wanazaa kwa sababu elimu ni bure. Sasa haya kuna watu wataendelea kuyatetea. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, leo kuna mtu amekuja ametoa taarifa, akasema jamani eeh hebu wale mnaofichaficha hela ziruhusuni kinyume na hapo mimi

ndani ya siku mbili nachapa pesa zote mpya, nawapa taarifa sijui kama mmenielewa? Sasa taarifa ni kwamba fedha zimefichwa maana yake ni nini? Ni hali ngumu ya maisha. Sasa ukisema hali ngumu ya maisha unaambiwa wewe ni mchochezi, wewe ni mvunja amani ya nchi, watu wanakamatwa kwenye vyombo vya habari. Hatuwezi kuendesha Taifa kwa *style* hii. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, nawapa taarifa, Mheshimiwa Rais anasema jamani mnajua kuanzia sasa mchanga wa madini usisafirishwe nje ya nchi, *very abruptly*. Tunajua kabisa wana mikataba halali ambayo leo mnasema tuizue, *can you see the contradiction* hapo? Wewe ni *lawyer* Chenge umenielewa hapo na ninyi wengine mmenielewa. Hii nchi hatuwezi kuiendesha kwa ujanja ujanja kwa kutunga sheria kila siku, haiwezekani, lazima tukubali kubadilika. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, ndiyo maana wakati tunawasikiliza hapa kwa makini, wanasema fumbo mfumbie mjinga, mwerevu ataling'amua, sasa sisi wajanja tumeling'amua kwamba hamuwezi kutuingiza kwenye 18 kirahisi. Ukiangalia kuanzia mwanzo mpaka mwisho sisi hatutaki kubadilishabadilisha mambo, kila siku mnatengeneza sheria za kukandamiza watu, kila siku sheria. Unatengeneza sheria unamkomoa nani? Cha ajabu, amezungumza Mheshimiwa Lema na Mheshimiwa Msigwa, sheria yenyewe inayozungumzwa adhabu yake, *penalty* yake *not less than ten years*. *Ten years* taarifa za Mtendaji wa Kijiji? *Ten years* taarifa ya Mwenyekiti wa Kijiji? *Ten years* Mwenyekiti wa Kitongoji? *This is wonderful!* Huyu anayekataa kutoa taarifa hapewi adhabu yoyote. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini jambo lingine tunaulizana, nani anayepotosha taarifa? Mtendaji akileta taarifa ya uongo maana yake tukubaliane nayo? Waziri akileta taarifa ya uongo ndani ya Bunge maana yake tukubaliane nayo? Kwa hiyo, jibu unakuta hii ni kudanganya danganya tu, lakini tunagundua kabisa kwamba hii ni janja ya nyani, mnataka kubana vyombo vya habari na mwisho wa siku tunajiumiza sisi wenyewe. Tunajenga Taifa ambalo siku moja Rais mmoja anaweza kuwa na *power* ya kuvunja Bunge na kuondoa mtu dakika yoyote, sekunde yoyote, tutatengeneza sheria sisi wenyewe na huku ndiko tunakoelekea. Leo *system* yote ime-*frustrate*, watu wanaogopa kumwambia Rais ukweli. Hii sheria hamuipi tafsiri sahihi na ilipokuwa kwenye *Cabinet* hamkumueleza ukweli Mheshimiwa Rais. Sisi tumesema huyu Rais bila kuambiwa na kuelezwa ukweli hii nchi haitakwenda. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunasema wananchi wakapewe taarifa mmezuia mikutano wa hadhara, nani atakwenda kuwaelemisha kuhusu kupata taarifa?

KUHUSU UTARATIBU

MHE. JOSEPH K. MUSUKUMA: Kuhusu utaratibu.

MWENYEKITI: Keti kidogo, kuhusu utaratibu.

MHE. JOSEPH K. MUSUKUMA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru. Kuhusu Utaratibu, Kanuni ya 68(1) naisoma na Kanuni ya 64(1)(d). Mbunge hatatumia jina la Rais kwa dhihaka katika mjadala au kwa madhumuni ya kutaka kushawishi Bunge kuamua jambo lolote kwa namna fulani.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba umuelekeze mzungumzaji asilitaje jina la Rais katika kushawishi mambo ya hovy hovy hapa. *(Makofi)*

(Hapa baadhi ya Wabunge walizungumza bila mpangilio)

MWENYEKITI: Citation ya Mheshimiwa Mbunge ni sahihi 64(1)(d), uko sahihi kabisa Mheshimiwa Musukuma. Nilikuwa nasubiri hitimisho lake kwamba alikuwa anataka kusema nini unapomtumia...

MBUNGE FULANI: Yes.

MWENYEKITI: Nalisubiri sana hilo. Mimi nataka tu amalizie hapo halafu sasa na mimi niingie. *(Makofi)*

MBUNGE FULANI: Sawa.

MHE. DAVID E. SILINDE: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru sana kwa kumuelimisha Mheshimiwa Mbunge Musukuma. Haya ndiyo mambo tunayoyakataa kutetea ouvu na uongo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mikutano imezuiwa na Rais amezungumza kila mahali, hakuna mahali ambapo hatujayasikia. Sasa sisi tulikuwa tunasema, haya mambo aliyoyazungumza Mheshimiwa Rais ni mema kweli, sijui kama umenielewa, tunataka sasa tukawaelimisha wananchi tupeni fursa ya kuzungumza kwa sababu sisi ndiyo wenye watu na watu ndiyo wana mamlaka ya kuweza kutusikiliza kule ndani.

Leo kwa hofu tu unasema sasa wewe Silinde hapana kwenda mahali fulani. Leo mimi natakiwa niende nikawaambie sikilizeni hapa Mbozi taarifa ziko moja, mbili, tatu, nne, tano mnatakiwa mfuatilie hivi. Bungeni tulipitisha moja, mbili, tatu kwa sababu kuna baadhi ya Wabunge hawatekelezi majukumu yao, hiyo ndiyo kazi tunayotakiwa tuende kuifanya. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, cha ajabu hii sheria yenyewe mlivyoitunga kijanjanja itatumika Tanzania Bara tu angalia mmewabagua Wazanzibar. Leo Zanzibar siyo Tanzania ile? Kifungu ya 2 unaandika tu itatumika Tanzania Bara pekee wakati ndani ya Bunge tuna Wabunge kutoka Tanzania Zanzibar. *What is this?* Kwa hiyo, Zanzibar kule tukaneni, fanyeni mnavyoweza, mpewe taarifa mnavyokwenda lakini Tanzania Bara tu peke yake. Kwa hiyo, unakuja kugundua haya ndiyo matatizo ambayo yamekuwa yakitokeza katika huu mfumo wa nchi yetu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, hili Waziri uende kurekebisha kwamba hii sheria mkitaka itumike kote japo sisi tunaipinga kwa nguvu zote nendeni na Zanzibar kwa sababu ni nchi moja ipelekeni kule na kwenyewe ikafanye kazi lakini sisi hatukubaliana na hii sheria kwa wakati uliopo na vyombo vya habari visikie na haya tunayoyasema. Hii taarifa leo Mawio, Mwanahalisi hawatakuwa na mamlaka maana mtawahoji hii taarifa umetoa wapi, chombo gani kimekupa hii taarifa, Nape anafungia kwa sababu alikuwa anakosa ile mwanya wa kuyafungia, sasa leo atakuwa anawafungia kweli kweli, amekupa Afisa Habari gani?

Kwa hiyo, leo taarifa sahihi za nchi hii zitakuwa zile zinazotoka kwa Gerson Msigwa tu na watu wengine hawatakuwa na taarifa sahihi ndicho tunachokwenda kukiona. Sasa tunaomba hii ngoma irudishwe tu kwa sababu leo tunapata taarifa tunazotaka, Mbunge nina mamlaka ya kupewa taarifa wakati wowote, ninapokwenda mahali popote wala huhitaji kunitungia sheria na wajibu huu tumekuwa tukiutekeleza vizuri.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini jambo la mwisho nisisitize kwamba nchi hii ni yetu sote na hakuna mamlaka iliyowahi kushindwa kukaa madarakani milele. Wanasema *empire* ya *Rome* ndiyo *empire* pekee iliyotawala dunia miaka mingi na hakuna watu waliowahi kuwaza kama inaweza kuanguka. Ninyi Chama cha Mapinduzi fikirini mara mbili kwamba *there is a day* mtakaa huku sisi ndiyo tutakuwa tunakaa huko tunatekeleza hizi sheria mtalia na kusaga meno kwa sababu tunaona maumivu mnayoyapata. (*Makofi*)

Mheshimiwa Mwenyekiti, mifano midogo, tulikuwa na Waziri Mkuu Edward Lowassa, leo anapata yale maumivu ya kutengeneza sheria alipokuwa huko upande wenu kwa sababu leo naye anakamatwa kama sisi, anagongwa virungu, maji ya kuwasha anamwagiwa, yote haya ni matokeo ya sheria mbovu tunazoitunga sisi wenyewe. Kwa hiyo, tunawaasa tengenezeni sheria ambazo zitatusaidia sisi wenyewe. Ndugu Mramba na Yona wote wanajuta kwa kutengeneza sheria hizi ambazo zinawafunga wenyewe. (*Makofi*)

Mheshimiwa Mwenyekiti, nikushukuru sana kwa kunipatia hii fursa, nafikiri Mheshimiwa Dkt. Mwakyembe emeelewa kwamba tunazungumza kwa hoja

tukitaka mustakabali wa Taifa letu. Tujenge Taifa lenye kufuata sheria, haki na siyo kutengeneza sheria kwa ajili ya kuwakomoa watu fulani na ninyi kuna siku mtakuwa huku *backbencher*. Bahati mbaya sana Mheshimiwa Rais wa sasa dakika yoyote, sekunde yoyote hana rafiki anakufumua unarudi *backbencher* na tunawaona wengine mnavyojuta mliokuwa Mawaziri. Ahsante sana. (Makofi)

MWENYEKITI: Haya ahsante. Tunaendelea na Mheshimiwa Hussein Bashe atafuataiwa na Mheshimiwa Mwita Waitara Mwikwabe na Mheshimiwa Hassan Omar King.

MHE. HUSSEIN M. BASHE: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru kwa kunipa fursa ya kuchangia.

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo la kwanza niseme tu kwamba nafurahi kuwaona ndugu zetu wamerejea, tuko pamoja ndani na niseme tu kwa ufupi, dunia ina-evolve kama alivyosema kaka yangu Msigwa, dunia na mataifa yanabadilika kwa *stage* mbalimbali, lakini wanaopambania haki hawakimbii mapambano hata siku moja. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, ninukuu sehemu au ni-copy baadhi ya maneno aliyosema kaka yangu Lema na nayasema haya kwa nia njema kwamba pale ambapo sisi Wabunge tunakuja Bungeni, tunalipwa na nchi hii kwa kodi za watu maskini kuja kuisimamia Serikali na sisi tunalalamika kwamba Serikali imevunja Katiba, imevunja sheria, *it is our duty* kuisimamia Serikali. Tuunganeni, tufanye kazi yetu kuisimamia Serikali itimize wajibu wake. Siyo *fair* na ninyi kuwa sehemu ya kulalamika, je, waliotupigia kura? (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, nayasema haya kwa sababu sisi wote ni waathirika wa kila jambo. Pale ambapo tunataka kujivua *responsibility* na kutaka kuonyesha kwamba *responsibility* hii na madhambi haya ni ya Wabunge wa CCM tu, *it is your duty also* kusimamia Serikali hii. Hata kama yale uliyopendekeza hayajapitishwa, siku ukifa wewe mtoto wako atakuta kwenye kumbukumbu za nchi hii kwamba *my father or my mother stood for this*. Kwa hiyo, mimi nataka niseme ili kwamba tuisuse, ni ya kwetu sote, *it is our duty* kuungana kutafuta haki na yale ambayo tunaamini ni ya watu wetu. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi nichangie mafupi. Tunazo sheria mbalimbali, kuna umuhimu wa Waziri wa Sheria kwenda kufanya *harmonization*. Niwaambie Waheshimiwa Wabunge, mimi natoka kwenye vyombo vya habari, sababu ya kuifungia Mseto ni Afisa wa Serikali alipeleka taarifa ya uongo matokeo yake kaadhibiwa Mseto na wala siyo mtoa taarifa. *With this* sheria, tukisimama *firm* tuweke *clause* ya kutaka pamoja na kuadhibu *publisher* au mtangaza taarifa aliyetoa taarifa naye aadhibiwe, *it is our duty*. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, hapa tunazungumzia *access to information* tunaweka *time* ya siku 30, *why?* *Information* unayoipata muda umepita *is not valid information*. Kwa hiyo, mimi ningeomba Serikali hiki kipengele cha siku 30 tukiondoe. *There is no need* ya kuweka *limitation* ya *information* kuiwekea *time frame*, tusiruhusu hili.

Mheshimiwa Mwenyekiti, *section 16(1)* inasema:-

"The information holder may defer the provision of access to information until the happening of particular event, including the taking of some action required by law or some administrative action, or until the expiration of a specific time, where it is reasonable to do so in the public interest or having regard to normal and proper administrative practices."

Mheshimiwa Mwenyekiti, *why do we create monopoly? Why do we create bureaucracy* kwamba huyu mtu *can just decide* kukunyima tu taarifa until happening of an event, *who is defining that event?* Kuna tatizo. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, tukienda kifungu cha 6(3)(b) kinasema:-

"...information relating to national security includes-

(b) foreign government information with implications on national security."

Mheshimiwa Mwenyekiti, sijaelewa, nataka *clarity on this*. Mimi Afisa wa Serikali, nimepata taarifa za *foreign nation related to security of the country* nikazitoa nje ninaadhibiwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini *subsection 2(f) of section 6* inasema:-

"Infringe commercial interests, including intellectual property rights of that information holder or a third party from whom information was obtained."

Mheshimiwa Mwenyekiti, tuna-restrict *commercial interest*. Wamesema Waheshimiwa Wabunge hapa, *commercial interest* zipi ambazo tunazizuia ambazo zinaweza zikaathiri usalama wa nchi? (Makofi)

MBUNGE FULANI: Mikataba.

MHE. HUSSEIN M. BASHE: Mheshimiwa Mwenyekiti, *section 19(3)* inasema:-

"Any person aggrieved by the decision by the head of institution made under subsection (2) may, within thirty days from the date of receiving such decision, appeal to the Minister whose decision shall be final."

Mheshimiwa Mwenyekiti, *the highest authority* ku-interpret sheria na kutafuta haki ni mahakama. *Why tunamwambia Waziri tu ndiyo afanye final decision? Why? (Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, *section 24* inasema:-

“Officers in the service or employment of any information holder shall not be subject to any civil or criminal liability for any act done or omitted to be done in good faith...”

Mheshimiwa Mwenyekiti, nani anaye-define hii *good faith*? My question is kwa nini kipengele hiki kisim-protect *third party* aliyefanya taarifa hizi kuwa *public in good faith*?

Ningemuomba Mheshimiwa Waziri kwa kuwa *civil servant* huyu au afisa tumempa *protection* ya *civil case or criminal liability*, *protection* hii hii tumpe *third party* ili huyu *third party* anapo-publish *information in good faith*, *protection* hii hii imlinde. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, ningeshauri Serikali, sisi kule kwenye Kamati yetu ya Huduma za Jamii maarufu kama Guantanamo, tuna sheria inakuja, Sheria ya Mkemia Mkuu wa Serikali. Kuna umuhimu wa *harmonization* ya hizi adhabu juu ya *distortion of information*. Sheria hii inazungumzia *fifteen years*, sisi kule tumeweka *maximum of five years*, lakini zipo sheria mbalimbali ambazo zimeeleza suala la adhabu. Kwa hiyo, ningeshauri Serikali kuangalia umuhimu wa kufanya *harmonization* katika jambo hili.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mwisho niwatoe hofu wenzetu wa UKAWA, *media players* tumehusishwa kwenye *access to information* na tumeshiriki kwenye mchakato huu mwanzo mpaka mwisho. Ningeomba Bunge hili tuache kutokuaminiana yaani kutokuaminiana ndani humu ni *the highest level*, tu-*provide benefit of doubt*, inawezekana sheria hii ina nia njema. (Makofi)

Kwa hiyo, ningeomba Bunge hili kama tunaamini kuna mapungufu yanafanywa na Serikali ya Awamu ya Tano ni jukumu letu la Kikatiba kutumia Bunge hili kuisimamia Serikali. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni hatari pale ambapo tunaamini kwamba sisi ndiyo wajibu wetu kuisimamia Serikali na kama tunaamini mazingira ya ndani siyo mazuri, kanuni hizi zimetungwa na Bunge hili hili, leteni *motion* tutaungana mkono kubadilisha kanuni. Kama tunaamini kanuni hizi hazitujengei mazingira ya kutimiza wajibu wetu ni hatari, tunatoka nje, tunasusa, tunarudi, kanuni ni zile zile, *there is no change!* Kama tunadhani kwamba kupitisha mambo kwa *majority* siyo sawa tuletteni hoja humu tupambane ndani. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru sana. (Makofi)

MWENYEKITI: Ahsante sana kwa mchango wako lakini kwa kuwa Kiti kinakuwa *privy* kwa *information* nyingi kwenye meza hii, uliyoyasema baadhi yake kesho mtaona Serikali ime-*take care* katika *schedule of amendment* katika maeneo mengi tu. Hii ni Serikali sikivu, ni Serikali ya wananchi wa Tanzania. (Makofi)

Waheshimiwa Wabunge, tunaendelea na Mheshimiwa Waitara atafuatiwa na Mheshimiwa Ali Hassan Omar King.

MHE. MWITA M. WAITARA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru. Mimi sijaku-*miss* ila nimefurahi wewe angalau kupata fursa ya kuongoza Bunge baada ya muda kidogo. (Makofi/Kicheko)

Mheshimiwa Mwenyekiti, yapo mambo yamezungumzwa hapa, wapo Wabunge wanasema Tanzania kupitisha sheria hii itakuwa nchi ya 67 kwa dunia na wengine wakasema ni nchi ya tano Afrika na *story* nyingi sana za mataifa mengine. Nikawa najjuliza tu kwamba hivi tunahitaji sheria nzuri au tunahitaji idadi ya nchi ambazo zimetunga sheria mbovu yaani tunataka tuige kitu gani hapa, ina *add value* gani kwenye sheria hii? (Makofi/Kicheko)

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mheshimiwa Waziri wa Sheria amenisaidia jambo muhimu sana ambalo lilikuwa kwenye mchakato wa Katiba Mpya. Alipoanza Ibara ya 2 anasema, sheria hii itatumika Tanzania Bara. Huyu ametukumbusha kwamba kumbe bado tunahitaji Serikali tatu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kama Waziri wa Sheria amekaa maana ni Ofisi ya Wanasheria wa nchi hii wamekaa wakaona hii sheria itumike Tanzania Bara peke yake na Bunge hili lina Wabunge kutoka Zanzibar wanawakilisha maslahi ya Zanzibar na kumbe tulikuwa na hoja ya akina Jaji Warioba ya Serikali tatu, mimi nadhani hiki kipengele kimewaumbua kweli kweli. Unajua njia ya muongo huwa ni fupi, mmetusaidia.

Kwa hiyo, Watanzania wajue na dunia inajua kwamba tunalazimika kuwa na Serikali tatu kwa sababu hata nyie wenyewe hamuitambui Zanzibar ila wakati wa kuchakachua matokeo mnafanyaga kwamba ni kwenu ila kwenye sheria mbalimbali wala hamhusiki. (Makofi/Kicheko)

TAARIFA

MHE. ABDALLAH R. SHANGAZI: Mheshimiwa Mwenyekiti, taarifa.

MHE. MWITA M. WAITARA: Mheshimiwa Shangazi umeanza.

MWENYEKITI: Taarifa, ipokee tu, tumsikilize kwanza.

MHE. ABDALLAH R. SHANGAZI: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante. Nataka tu kumpa taarifa mzungumzaji anayechangia sasa hivi kwamba Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar inayo Katiba yake na pia taarifa tunayojadili sasa siyo suala la Muungano. Kwa hiyo, aelewe hivyo kwamba siyo mambo yote ni ya Muungano. Ahsante sana. (Makofi)

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Waitara unaipokea taarifa hiyo?

MHE. MWITA M. WAITARA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru. Kwanza sipokei taarifa za *design* hiyo, mimi napeleka wapi hizi? Hili ni Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, tunazungumza mambo ya Tanzania ya wote, hili siyo Baraza la Wawakilishi. Kwa hiyo, naomba niendeleo, hawa watu wana *copy* na ku-paste lazima tuwape habari zao. (Makofi/Kicheko)

Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi mapendekezo yangu baada ya kupitia muswada huu vizuri, nimeusomasoma sana, kama Waziri angekuwa ana nia njema sina shida na jina lililotajwa kwamba ni kupata taarifa ambayo *of course* inatumika *interchangeably* mara taarifa, mara habari maana na hiyo pia inabidi uweke *very clear* unamaanisha kitu gani hapa. Ndiyo maana watu wakahoji leo asubuhi jina likabadilika ghafla kwa hiyo ikazungumzwa kitu kingine.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini ukizungumzia taarifa na ukasoma ile Ibara ya 18 maana yake jambo lote hili lina *expire*, halina maana. Kwa sababu mmesema kwamba mnataka kuwasaidia wananchi wapate taarifa lakini umeweka masharti mengi kweli kweli na adhabu mbalimbali ambazo taarifa ikitoka zinatumika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa mfano, leo nilikuwa nasoma Gazeti la Habari Leo linaandika sana habari zenu hili, ukurasa wa pili, nasoma kidogo kwa ruhusa yako, anasema, watoa taarifa *fake* za uhalifu kutupwa jela, faini ya shilingi milioni tatu au mwaka mmoja au vyote kwa pamoja. Sheria ya Kuwalinda Watoa Taarifa za Uhalifu na Mashahidi ya mwaka 2017, huyu ni mwandishi wa habari ameandika wa gazeti la leo, hivi sheria hii ipo kweli? Kwa hiyo, huyu naye anatakiwa afungwe miaka kumi si ndiyo maana katoa taarifa ambayo sio sahihi. Si ndiyo maana yake? (Kicheko)

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini mwandishi ukimuuliza amekosea kidogo tu kwamba hii sheria haipo, alikuwa anamaanisha kitu kingine lakini kalamu ikateleza na kwenye *printing* hakusoma vizuri ikatoka. Sasa adhabu imeshatolewa kwenye sheria ambayo mnazungumza leo. Nilikuwa nawaonesha haya mnayozungumza hapa yanawahusu na ninyi wenyewe pia huenda hata

huyu mwandishi ni mtoto wa kada wa CCM halafu ndiyo anawajibishwa na wewe unapiga makofi hapa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mheshimiwa Waziri ni muhimu sana awasaidie Watanzania na mimi pia sielewi, hii Ibara ya 6 yote ilipaswa iondoke kama ambavyo Kambi ya Upinzani ilipendekeza kama kweli nia ni kusaidia watu wapate taarifa mbalimbali zinazohusu maisha yao ya kila siku kwa mujibu wa Ibara ya 18. Kwa mfano, unazungumziaje habari ya mtu anamiliki biashara yake nikitoe taarifa eti ataathirika, mliongea naye lini, yaani wewe una *share* kwenye hiyo kampuni? Kwa nini usipokee taarifa yangu halafu uifanyie utafiti, kwa sababu kuna zile sheria za *defamation* na Waziri anafahamu, kama taarifa inatolewa ambayo inamhusu mtu itatumika hiyo lakini siyo kunihukumu mimi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Waheshimiwa Wabunge lazima wajue ilivyo mpaka sasa hivi watu wengi ambao wamewajibishwa ni wale wakuu wa taasisi. Hawa Maafisa wa Habari watakuwa wanateuliwa na wakuu wa taasisi. Hivi Mkuu wa NIDA yuko wapi, naona wanasema anasota mahakamani si ndiyo? Hiyo ilikuwa NIDA maana yake huyu ndiyo boshi wa NIDA, anamteua Afisa Habari ambaye kabla hajatoa habari inabidi aende kwake aka-*confirm* atampa atoe taarifa za kuficha madhambi yake halafu huyu unaenda kumuuliza asipokupa taarifa. Kwa hiyo, kama kuna mfanyakazi mwingine kwenye Idara ile akinipa taarifa waandishi wakiitoa nje Watanzania wakajua hawa ndiyo wanatakiwa kuwajibishwa ila huyu ambaye ametoa taarifa ya uongo hatakiwi kuwajibishwa. Ndiyo maana mnaambiwa hayo mnayozungumza humu ni mambo ambayo mnatengeneza mazingira ya kujificha kwenye mgongo wa nyuma, lakini ukweli wa mambo ni kwamba mnaficha ukweli. Hilo ndiyo lengo la sheria hii ambayo mmeileta hapa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ukiangalia Ibara ya 6(5), hapa imezungumzwa miaka thelathini, kwanza Waziri hapa ametaja kijiji, bahati nzuri mimi ni Mbunge wa Ukonga inawezekana wajanja wajanja ni wengi pale kuna mwingiliano mkubwa sasa, mimi nipo Tarime nyumbani, kule Kegonga, Masanga, kutoka Nyanungu aje Tarime Mjini ili akamuone Afisa Habari wa Manispaa inabidi kwanza awe na nauli ya shilingi 15,000 kwenda na shilingi 15,000 kurudi yaani akitaka taarifa ya Serikali ni mpaka awe na shilingi 30,000. Halafu hawezi kufika akarudi siku hiyo hiyo, mvua kwa mfano imenysha itabidi alale mjini.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, anayetaka taarifa hapa inabidi kwanza awe na nauli ya kwenda na kurudi, apate hela ya kulala gesti, apate hela ya chakula, kwa hiyo, lazima uwe na bajeti ya kutafuta taarifa ya Serikali. Hivi mnadhani Waziri hii kweli ni haki? Hiki kitu kinachofanyika hakikubaliki.

Mheshimiwa Mwenyekiti, halafu mnasema taarifa ikiombwa huyu atazungukazunguka siku thelathini. Ikitokea sikupata taarifa, maana anaweza

akaamua kunipa au asinipe halafu aende kwa boshi wake, boshi wake anaweza akahamisha akasema hili halinihusu na ndiyo tabia yao, apeleke kwa mtu mwingine tena, sheria hapa inasema utaanza upya tena. *Imagine* umechukua siku 30 wakikusikiliza ndiyo wanakujibu siku ya mwisho ndiyo wanakujibu siku ya mwisho kwamba hii taarifa haiko kwangu nenda kwa Waziri Mwakyembe. Anakaa nayo tena siku nyingine zile ishirini na tisa anahamisha anasema kwamba hili jambo liko kwa Mheshimiwa Maghembe angalia mchezo unaofanyika hapa na hiyo ipo *all over*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ile Ibara ya 6 ametoa adhabu miaka 15 na isiyozi 20. Niliona mapendekezo ya Sheria ya Dawa za Kulevya wametoa adhabu mpaka ya miaka mitano, hivi kweli Bunge hili, ndiyo maana huwa sisemi Tukufu ila tuseme kwa sababu imeandikwa, Bunge hili kweli hivi mtu anayeua dawa za kulevya, anaharibu vijana wa Tanzania, anaharibu nguvukazi ya Watanzania ni sawa na mtu ambaye amepotosha taarifa tu au kwa sababu hakupewa taarifa na mhusika katika Idara husika, inaweza kuwa sawasawa kweli? Hebu tuwe makini katika mambo haya tunayoleta kama viongozi na watu wazima.

Mheshimiwa Mwenyekiti, niende kwenye Ibara ya 12, nilitaka nijue, kama nimeenda kwenye Idara fulani, nikaomba taarifa, wakanipa taarifa ambayo naona ni ya uongo, kuna mtumishi mle ndani akanipa taarifa sahihi, kwa sababu tu mimi ninayo ya kweli ambayo nimetoa kwenye *source* halisi kwa watu ambao wako jikoni, lakini nimepewa iliyopotoshwa hapa napewa adhabu kwa taarifa hizi. Kwa nini sheria isiseme unaweza ukapewa taarifa mahali popote ila ikichunguzwa ikaonekana kwamba kweli haina ukweli huyu mhusika ndiyo ashughulikiwe lakini hapa inabana kabisa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Ibara ya 10 ameelezea namna ya kupata taarifa, hajaruhusu kupiga simu ambayo ni njia rahisi kwamba mtu kama hana nauli, anataka taarifa akapiga simu, anajieleza, anajitambulisha, anahojiwa apate taarifa. Hapa mmeorodhesha kwamba unaweza ukaandika barua, njia ya elektroniki lakini simu hazipo. Maana yake ni lazima mtu asafiri akapate taarifa, kwa hiyo mnaingiza watu kwenye gharama ya kutafuta taarifa hizi katika maeneo ambayo ni mbali na wanapokaa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo lingine ambalo nataka kulizungumzia ni Ibara ya 21, kinasema:-

“Mmiliki wa taarifa ambaye maombi ya kupata taarifa yatatumwa kwake anaweza kutoza ada iliyowekwa kwa ajili ya kutoa taarifa hiyo.”

Mheshimiwa Mwenyekiti, unaona sasa? Kwa hiyo, sasa mnaanza kufanya biashara ya kuuza habari, mnaanza kuwauzia wananchi taarifa, ndiyo

mmesema hapa kwenye Ibara ya 21 na huyu atakuwa na *discretion* ya kupanga ada awadai kiasi gani kwamba mwananchi anahitaji taarifa fulani inabidi alipie kiasi hicho. Kwa hiyo, kama huna hiyo ada iliyowekwa na mwenye chombo chake ambaye ana taarifa hiyo ina maana hiyo taarifa hautapata na biashara yako itakuwa imeishia hapo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo la mwisho ambalo nilitaka niseme la jumla, hii sheria kwa namna mlivyoileta ukiisoma vizuri maelezo ya Waziri mdomoni anamaanisha kitu kingine, alichokiandika ni kitu kingine. Kwa sababu ni Mwanasheria anajua akiandika hivyo watu wa kawaida hawatajua.

Waheshimiwa Wabunge hiki kinacholetwa kimsingi kinaenda kuumiza watu wetu na sisi wenyewe tukiwa miongoni mwao. Wakati Mheshimiwa Bashe anazungumza hapa watu wa CCM wamekaa kimya kama wamelowa, hawasemi ili baadaye wampeleke kwenye vikao vyao wakamtishe sio, hawakumpigia makofi. Hata hivyo, ukweli ni kwamba hii habari ya kutoa taarifa mbalimbali, hili Bunge lilikuwa linajadili habari ya Lugumi, Lugumi ilianza kwenye vyombo vya habari hakuna afisa aliyetoa taarifa, hiyo habari mmeizugazuga hapa imeisha. Mambo ya IPTL ni waandishi wa habari waliibua mijadala mbalimbali, Balozi Ole alikuwa Italia mpaka anashtakiwa ni waandishi wa habari waliandika habari za kiuchunguzi. Yako mambo mengi ambayo yameibuliwa na vyanzo ambavyo sio rasmi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi ningewashauri kama kweli mna nia njema mngelikubali taarifa ipatikane kwa mujibu wa Ibara ya 18, mtu yeyote anaweza atakayetoa taarifa ahojiwe, iwe *verified* halafu kama kuna mtu ambaye atakuwa amekiuka misingi ya utaratibu katoa taarifa ya uongo, zipo sheria zile za *forgery, defamation* na mambo mengine yasaidie. Hilo ndiyo lingekuwa jambo la msingi sana lakini unaleta sheria ambayo inataka kuwatisha kwanza watu yaani hapa itakuwa ukitaka taarifa unaulizwa nani amekuambia, upelelezi haujakamilika, wewe siyo mhusika, nani amekupa mamlaka maana yake tunajenga nchi ya uoga. Waziri wa Sheria wewe umri wako siyo mkubwa sana siyo kwamba utaendelea kuwa Waziri kila siku, angalia wenzako wapo mtaani, wengine wameenda lupango, hizi sheria ambazo unaleta hapa kwa kweli lazima mziangalie mara mbili mbili.

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa Mzungumzaji)

MHE. MWITA M. WAITARA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru sana, lakini siungi mkono hoja. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante. Tunaendelea na kwa muda tulionao nadhani tutachukua wawili, Mheshimiwa Omar King akifuatiwa na Mheshimiwa Zainab Katimba.

MHE. ALI HASSAN OMAR KING: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante kwa kunipa nafasi hii. Kwanza sina budi kumshukuru Mwenyezi Mungu ambaye ametupa uhai leo tumesimama hapa kuchangia Muswada huu wa Upatikanaji wa Taarifa ambao utakuwa una maslahi kwa utendaji wa Serikali pamoja na maslahi kwa wananchi wa Tanzania.

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo la kwanza nilikuwa napenda tu kuwatanabaisha Waheshimiwa Wabunge wenzangu kwamba kupigapiga makelele sana siyo kitu kizuri kwa kuwa sisi ni Wabunge na halafu wengine tuna historia ukizungumza unaanguka. Sasa humu ndani sina uhakika kama watu wa kubeba walioanguka wako karibu maana wengine wakipiga kelele wanaishiwa na nguvu wanaanguka, kwa hiyo, tuongeeni taratibu afya zetu jamani tunazijua. (*Makofi/Kicheko*)

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini cha pili katika hii *introduction* yangu, nafahamu wale mashetani Wakindengereko kama hawakupigiwa mbungu hawatulii. Pia mashetani wa Kinyamwezi kama hawakuchezewa maswezi pia nao wanakuwa hawatulii. (*Makofi*)

Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi nichangie kwa upande huu wa muswada, hapa kuna tatizo kubwa sana kwenye kifungu cha 3 ambacho kimetoa tafsiri ya maneno, ndipo hapa wenzetu kutokana na kutofahamu ile tafsiri wakawa wanaogelea katika bahari tofauti ambapo wengine wameongela kitu ambacho sicho kimekusudiwa kabisa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, muswada umeelezea pale nini maana ya *information*, kwa sisi wenye akili zetu tumefahamu, taarifa uliyoikusudia pale sisi tumefahamu. Hata hivyo, kwa kuboresha muswada huu bora na hili neno la habari pale lingeingizwa halafu likaambiwa maana yake kwa sababu hawa wenzetu zaidi wame-base kwenye habari na wameacha taarifa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, wamezungumzia hapa kwamba sheria hii italeta mgogoro kwenye vyombo vya habari. Chombo cha habari kinachukua habari na habari ni kitu kipya, lazima tuwafahamishe wenzetu. Kitu ambacho kimetokezea kipya ndiyo kinaitwa habari kwa kiarabu inaitwa *khabar*. Taarifa maana yake umeiweka katika *format* au mfumo maalum halafu ndiyo unaitoa hiyo taarifa. Kwa hiyo, kuna tofauti ya habari na taarifa.

Kwa hiyo, hili neno habari, naomba Mheshimiwa Waziri lingeingizwa kwenye sheria hii, wenzetu hawa pengine na watu wa nje wako kama hivi hatufahamu, sasa isije ikaja ikaleta utata. Kwa kuondoa utata haya maneno yote mawili yangeingizwa kwa faida yao na wengine. (*Makofi*)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kitu kingine imezungumzwa taarifa na mwandishi wa habari. Mwandishi wa habari siku zote unapompeleka taarifa basi itabidi wewe ununue page ndiyo uweke taarifa yako au utafute kipindi maalum lakini habari anaitafuta mwenyewe. Sasa unapokuwa na taarifa, mara nyingi taarifa zako unapotaka kuzipeleka kwenye chombo cha habari basi wewe ndiyo unatafuta lakini habari anaitafuta mwandishi wa habari. Kwa hiyo, ni vitu viwili tofauti lakini ikiwekwa tafsiri itatusaidia kuboresha. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kitu kingine ambacho nahisi ni cha msingi sana, hapo hapo ilielezwa katika sheria hii jinsi ya upatikanaji wa habari, imeambiwa kwamba kuwe na utaratibu wake wa kupata hii habari. Sasa hapa kuna watu wakaona labda ni kikwazo kwa mwandishi wa habari, hiki sio kikwazo kwa mwandishi wa habari hapa kumetajwa taarifa.

Kwa hiyo, upatikanaji wa taarifa, taarifa ina mwenyewe na ametajwa *information holder*. Kwa hiyo, huyu *information holder* ndiyo anayo mamlaka ya kukupa wewe lakini kwake yeye ni wajibu kutoa hizi taarifa. Kwa hiyo, taarifa kama hukupewa ina maana wewe umechukua taarifa ya watu kwa nguvu inakuwa ni wizi. Mtu anayechukua taarifa ya watu bila ya idhini ya mwenyewe anaitwa mmbeya. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, hawa wenzetu labda wamezoea hii kazi na hapa tunapata *sign* kumbe ile mijizi ya taarifa za Serikali imo humu. Wewe ukitaka kujua, je, hapa pana nyani kajificha au hajajificha tikisa majani, utatizama kama nyani yupo au hayupo. Kama hakutoka hebu rucha jiwe, utamsikia tu anaguna mmh. Kwa hiyo, hiki kitu kimewakaa sasa zile taarifa za umbeya zitakuwa hapa hazipatikani tena. (Makofi/Kicheko)

Kwa hiyo, tutoe maelezo na huu utaratibu mimi nauunga mkono kwamba kila taarifa inakuwa ina mwenyewe kama hamjui lakini habari ndiyo inayotafutwa, ni lazima muelekezwe kama hivi. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kifungu cha 2 kimeeleza *application* kwamba hii sheria inaenda kutumika wapi, nafikiri kweli sio ma-DC tu wa kupewa semina na Wabunge wapewe semina wafahamishwe mambo yapi ya Muungano na yapi siyo ya Muungano. Mbona kwenye TAMISEMI sheria zake hawasemi kwamba zipelekwe na Zanzibar. Mbona tukizungumza masuala ya kilimo, tukiacha uvuvi wa bahari kuu hawasemi na yote tumepitisha ina maana kwamba hawajui au kama wanajua wanataka kupotosha umma. Kwani nani asiyejua kuna sekta za Muungano na kuna sekta ambazo siyo za Muungano. Sasa kama mtu hufahamu taratibu jamani njooni tuwafahamishe. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo lingine ambalo limezungumzwa...

TAARIFA

MHE. PAULINE P. GEKUL: Mheshimiwa Mwenyekiti, taarifa.

MHE. ALI HASSAN OMAR KING: Toa mama taarifa, nakusubiri.
(Makofi/Kicheko)

MWENYEKITI: Mheshimiwa Gekul Taarifa.

MHE. PAULINE P. GEKUL: Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba tu nimpe taarifa mzungumzaji anayeendelea kuzungumza kwamba hili suala siyo la Muungano. Nimrejeshe tu kwenye Katiba ukurasa wa 128 kuhusu mambo ya Muungano, jambo la kwanza ni Katiba ya Tanzania na Serikali ya Jamhuri ya Muungano na Muswada tunaoadili ni wa Katiba hii ni suala la Muungano, lakini Ibara ya 18(d) na Waziri amesema, kwa hiyo, ni suala la Muungano asipotoshe.

MWENYEKITI: Hiyo ndiyo taarifa Mheshimiwa King unasemaje kuhusiana na taarifa hiyo?

MHE. ALI HASSAN OMAR KING: Mheshimiwa Mwenyekiti, taarifa yake nimeipokea hata Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar imo ndani ya Katiba hiyo hiyo aliyoishika. Kwa hiyo, mambo yake tutajadiliana hapa, kuwa na akili kidogo, eeh, naendelea. (Kicheko/Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi naunga mkono kwenye kifungu cha 5 ambacho kimetaja kwamba haki ya mtu kupata taarifa na wajibu wa mtoaji taarifa kutoa taarifa. Naunga mkono hapa pana maana sana, lakini pafafanuliwe na patiliwe msisitizo kwa sababu bila kupata taarifa watu watafanya mambo ambayo hawayajui yatakuja kuwadhuru mbele.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nNatoa mfano, kuna taarifa moja pengine ingetolewa na Shirika la Nyumba juu ya mdaiwa fulani kiongozi anakaa pale Kambi ya Upinzani shilingi bilioni 1.2 na wangetoa taarifa kwamba ile tarehe 1 ilikuwa ndiyo siku ya kwenda kuzuia shughuli anazozifanya katika majengo yale aliyokodi ambayo kwa miaka 20 hajalipa na halafu mtu yule yule akaitumia ile siku watu waandamane kumbe kwa ajili ya kumlinda, taarifa hii ingekuwa wazi basi watu wasingeambizana habari ya kuandamana wala hakuna mtu angejali.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa shilingi bilioni 1.2, deni la muda miaka 20 amekaa na pesa za watu hakuzilipa, leo anasema anatetea maslahi ya wananchi, zingekuwa habari au taarifa hizi zinawekwa wazi basi wananchi wasingepata taabu. Kwa sababu watu walisema tarehe mosi watu wanataka kufanya maandamano walikuwa hawayajui kumbe wanakwenda kulinda *interest*

ya mtu. Kumbe nchi hii ni rahisi sana kuishi, wewe daiwa halafu kama una mamlaka yako waambie watu waandamane tu ili usahau lile deni. Shirika la Nyumba tarehe ile lilifanya ile kazi yake na taarifa alikuwa ameshapelekewa miazi miwili nyuma ndiyo maana wakapanga tarehe ile, lakini hajanusirika hata hivyo. *(Makofi/Kicheko)*

TAARIFA

MHE. GODBLESS J. LEMA: Mheshimiwa Mwenyekiti, Taarifa.

MHE. ALI HASSAN OMAR KING: Nani tena? *(Kicheko)*

MWENYEKITI: Haya taarifa.

MHE. GODBLESS J. LEMA: Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kumpa taarifa mzungumzaji kwamba anachokizungumza hakipo kwenye ajenda ya leo. Kwa hiyo, naomba ajielekeze kwa yale ambayo yapo kwenye ajenda ya leo. *(Kicheko)*

MWENYEKITI: Haya Taarifa hiyo.

MHE. ALI HASSAN OMAR KING: Mheshimiwa Mwenyekiti, nimepokea taarifa yake lakini nilikuwa naomba anitajie ajenda ya leo. Basi naendelea kama na yeye haijui. *(Kicheko)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, laiti watu mambo haya wangukuwa wameyafahamu wasingeweka ule UKUTA ulioparamiwa na kuku ukaanguka wala wasingeunga mkono vitu vile, lakini leo wakakubaliana, wakashawishika kumbe mtu ana deni huku.

MBUNGE FULANI: UKUTA umefanyaje?

MHE. ALI HASSAN OMAR KING: UKUTA ule wa Apolo umeparamiwa na kuku umeanguka, halafu watu wanasema kwamba kwa kutanguliza maslahi ya Taifa kwani ulipopanga ulikuwa hujui kama kuna maslahi ya Taifa au kwamba hamuoni mbali, kama hamuoni mbali ndiyo mkajua wakati ule.

Kwa hiyo, upatikanaji wa taarifa kwa mujibu wa kifungu cha 5 ambacho kimetajwa pale wananchi wakapata taarifa hizi wakazitumia, wakawa *well informed*, wanaweza wakajiepusha na mambo mengi, watu wangeumia kwa sababu ya mtu, kumbe mtu ana deni, usijipange kukopa bila kujua kulipa. *(Makofi/Kicheko)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi nizungumze suala moja ambalo wenzetu wanawaambia waandishi wa habari wasiukubali muswada huu, muswada haukubaliwi na waandishi wa habari, huu muswada tutaukubali hapa Bungeni. Huu muswada tunaupitisha sisi Wabunge na huu muswada siyo kwa ajili ya waandishi wa habari ni kwa ajili ya wananchi. Hiyo mnayozungumza ninyi ni hofu yenu, kumbe tumeshakujeni nyaraka za Serikali mlikuwa mkiiba...

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa Mzungumzaji)

MHE. ALI HASSAN OMAR KING: Sasa ikiwa ni hivyo hii mimi naunga mkono mia kwa mia, nashukuru. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante sana. Tunaendelea na Mheshimiwa Zainab Katimba.

MHE. ZAINAB A. KATIMBA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru kwa nafasi hii ya kuchangia kuhusu Muswada wa Sheria ya Upatikanaji wa Taarifa wa mwaka 2016. Nichukue fursa hii kupongeza Serikali ya Mheshimiwa Rais Magufuli kupitia Wizara hii ya Katiba na Sheria kwa kuendelea kutambua haki ya Kikatiba ya Watanzania ya kupata taarifa. Jitihada hizi ni udhihirisho na ushahidi tosha wa utekelezaji kwa vitendo dhana ya uwazi, uwajibikaji na demokrasia. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kutungwa kwa sheria hii ni utekelezaji wa matakwa ya Ibara ya 8 ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano inayoitaka Serikali kuwajibika kwa wananchi. Uwajibikaji wa Serikali ni pamoja na kuhakikisha kuwepo kwa uwazi utakaochochea uwajibikaji na hivyo kuimarisha demokrasia. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda kunukuu Ibara ya 29(5) ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano ambayo inasema:-

“Ili watu wote waweze kufaidi haki na uhuru vilivyotajwa na Katiba hii kila mtu ana wajibu wa kutenda na kuendesha shughuli zake kwa namna ambayo haitaingilia haki na uhuru wa watu wengine au maslahi ya umma.”

Mheshimiwa Mwenyekiti, Ibara ya 18 ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano imetoa haki ya raia kupewa taarifa. Hivyo kutungwa kwa Sheria ya Upatikanaji wa Taarifa itaweka utaratibu mzuri utakaohakikisha kwamba raia wanapata haki yao ya kupewa taarifa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda kujielekeza katika ukurasa 28 wa Muswada wa Sheria ya Upatikanaji wa Taarifa ambapo katika kifungu cha 22 kinatamka hivi:-

“Mtu yeyote ambaye anabadili, anafuta maandishi yasisomeke, anazuia, anafuta, anaharibu au anaficha kumbukumbu zozote zinazoshikiliwa na mmiliki wa taarifa kwa dhamira ya kuzuia upatikanaji wa taarifa kutoka kwa mmiliki huyo wa taarifa, anatenda kosa na akitiwa hatiani atatozwa faini isiyozidi shilingi milioni tano au kifungo kisichozidi miezi kumi na mbili au vyote kwa pamoja.”

Mheshimiwa Mwenyekiti, kosa la kubadilisha, kuharibu, kuzuia au kufuta taarifa ni kosa ambalo linaenda kukinzana na matakwa ya Katiba, haki ya binadamu ambayo imetolewa kwa mujibu wa Ibara ya 18. Hivyo, kwa kuzingatia uzito wa kosa hili, napenda kuishauri Serikali yangu sikivu katika kutoa adhabu kwa kosa la kubadilisha, kuharibu, kuzuia au kufuta taarifa adhabu ya faini iondolewe na badala yake adhabu pekee ibakie kifungo kisichopungua miaka mitano. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna madhara makubwa sana yanayotokana na kosa hili la kubadilisha, kuharibu, kuzuia au kufuta taarifa mbalimbali. Tumeshuhudia upotevu wa taarifa mbalimbali umesababisha madhara makubwa siyo tu kwa Serikali lakini hata kwa watu binafsi na hususan katika upatikanaji wa haki.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tumeshuhudia mara nyingi hata kwenye kesi mbalimbali ambazo zimehusisha Serikali kwa upande mmoja upotevu wa taarifa umesababisha Serikali yetu kuingia katika hasara ya kulipa mamilioni ya fedha. Hivyo, kosa hili kama makosa mengine ya uvunjifu wa haki za binadamu kama vile wizi, ubakaji, mauaji iwekewe adhabu kali na adhabu ya faini itakuwa ni adhabu ambayo haitomtisha mtu kuifanya. Hivyo adhabu ya kifungo cha zaidi ya miaka mitano nadhani itakuwa ni adhabu kali ambayo itachochea na itahakikisha kwamba inazuia kosa hili.

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya kusema machache haya, napenda kuunga mkono muswada huu wa sheria na napenda mapendekezo yangu ya marekebisho yaweze kufanyiwa kazi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naunga mkono hoja kwa asilimia mia moja. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante. Naweza nikachukua mchangiaji mmoja tu, Mheshimiwa Mussa Sima yuko ndani?

MBUNGE FULANI: Hayupo.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Ester Mahawe.

MBUNGE FULANI: Hayupo.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Costantine Kanyasu.

MHE. COSTANTINE J. KANYASU: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru. Kwa kifupi sana kwanza niseme naunga mkono muswada huu na labda tu nitoe mapendekezo yangu machache, nilikuwa nimetarajia ningeweza kuchangia kesho, lakini naweza kusema haya machache.

Mheshimiwa Mwenyekiti, la kwanza naungana na ambao wangependa tutofautishe Ibara ya 18, kuna tatizo la tafsiri kwamba haki ya kupata taarifa na haki ya kupata habari, lakini haki ya kupata habari palepale inalazimishwa ionekane iko sawa na haki ya kupata taarifa. Katika mazingira ya kawaida, taarifa hii inaweza kutolewa katika muda wowote ule ili mradi mlengwa aliyekuwa anataka taarifa anatakiwa apate hii taarifa kadri alivyokuwa anaihitaji. Kwa hiyo, pamekuwa na tatizo la kuichanganya hii kuonekana kwamba mtu asipopata taarifa pale pale Katiba imekiukwa. Siyo kweli kwamba Katiba inakiukwa kwa mtu kutokupewa taarifa pale pale lakini inatakiwa mtu apewe taarifa sahihi wakati wowote baada ya tukio hilo kutokea.

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala la msingi katika hili ni kama walivyosema wenzangu, ni vizuri sana sheria yetu ikatofautisha ni maeneo gani tunaamanisha taarifa za siri. Zipo taarifa za intelijensia ambazo zikiachwa wazi zinahatarisha usalama wa nchi yetu, lakini ziko zingine ni taarifa ambazo zimekuwa tu zikibanwa na walengwa kwa nia ya kuficha baadhi ya siri kwenye taasisi na wengi wamezitemia hizi vibaya. Watu wengi wanasema kwamba kwenye Halmashauri zetu ni rahisi sana kupata taarifa, lakini mimi ambaye ninaamini nimekuwa kwenye Halmashauri kwa muda mrefu kuna wakati hata Mheshimiwa Mbunge kama taarifa unayotaka ina madhara kwa walengwa walioko kwenye Halmashauri ile unaweza ukasubiri taarifa ile kwa muda mrefu na usiipate.

Kwa hiyo, sheria hii ni ya muhimu, ni sheria ambayo kimsingi inawalazimisha wahusika kutoa taarifa sahihi hata kama taarifa ile haitatolewa pale pale lakini taarifa hii itatolewa kwa mtu ambaye anaihitaji na itakwenda kusaidia.

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala la msingi hapa ningependa Mheshimiwa Waziri atakapokuja atusaidie tunatunga sheria hii kwa ajili ya Serikali peke yake au pia kwa ajili ya makampuni binafsi. Kwa mfano, kama ni Serikali peke yake ieleweke lakini tunayo makampuni ambayo yanatuzunguka kwenye maeneo yetu, makampuni yanayofanya biashara na makampuni yanayochimba madini ambayo ni wadau wakubwa wa Serikali. Kuna wakati makampuni haya yanaweza yakalipa *service levy* bila wadau kujua yanalipa kutokana na mauzo yapi, yanalipa kutokana na mapato gani na unapokwenda kufuata hizi taarifa inaonekana ni taarifa za siri za hizo kampuni.

Kwa hiyo, ni vizuri pia kueleweka kwamba sheria hii inakwenda kugusa kila eneo, kila idara, kila taasisi au ni sheria ambayo inalenga kugusa Serikali peke yake au ni sheria ambayo inalenga kugusa kila sehemu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimeona ndugu zetu wengi wana wasiwasi sana na baadhi ya matumizi ya sheria hii unapofanya makosa. Mimi sijawahi kuona mtu anaadhibiwa bila kufanya makosa na ametusaidia hapa Mheshimiwa Bashe kwamba wadau wa habari wameshirikishwa kikamilifu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika mazingira ya kawaida tunaamini lengo la sheria ni kujenga nidhamu. Kama watu wanatumia vibaya haki yao ya msingi ya kutoa taarifa na kupotosha umma lazima watu waadhibiwe. Hili lisije likaonekana kama ni suala baya kwa sababu bila kufanya hivyo tutakuwa tunajenga nchi ya watu wanaofanya makusudi, wanaopotosha umma na matokeo yake mtu anapata sifa kwa sababu ya kuharibu sifa ya mtu mwingine. Tumeshuhudia huko nyuma mtu anasimama hapa anatengeneza uongo, huko nje wanamsifu, halafu kesho yake hana hata *data* moja inayoonyesha kwamba taarifa hiyo ni ya ukweli. (*Makofi*)

Mheshimiwa Mwenyekiti, amesema Mheshimiwa mmoja hapa kwamba ni vizuri sana *source ya information* pia tujiridhishe nayo. Kwa mfano, kama mtu anayetoa taarifa hana uhakika na taarifa ile halafu aliyepewa taarifa ndiye anayekwenda kuadhibiwa nadhani sio sahihi. Ni vizuri sana yule anayetoa taarifa ajiridhishe na taarifa ile kabla ya kuitoa na iwapo taarifa hiyo itakuwa na mapungufu yule aliyepewa taarifa pia asije akaadhibiwa kwa makosa ya taarifa ambayo aliiipata kimakosa kutoka kwa mtu ambaye alikosea. Vinginevyo adhabu hizi ziwekwe kwa watu wote wawili au watu wote wawili wasamehe na adhabu ambayo itakuja kufuatia kwenye sheria yenyewe.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa sababu ya muda, naomba kuunga mkono hoja, nakushukuru sana. (*Makofi*)

MWENYEKITI: Nakushukuru sana Mheshimiwa Kanyasu kwa mchango wako.

Waheshimiwa Wabunge, bado tuna wachangiaji wa Kambi ya Upinzani wapo tu na upande wa Chama cha Mapinduzi bado tunao na muswada huu unaendelea kesho, tutatenda haki tu, msiwe na wasiwasi. Orodha iliyopo hapa mimi mwenyewe nimeiona *unless* naambiwa vinginevyo na wahusika ndiyo itakayotuongoza.

Waheshimiwa Wabunge, sina tangazo la kiutawala au lolote lile, kwa maana hiyo naahirisha shughuli za Bunge hadi kesho saa tatu asubuhi. Nawashukuruni sana.

*(Saa 1.40 Usiku Bunge liliahirishwa hadi Siku ya Jumatano,
Tarehe 7 Septemba, 2016, Saa Tatu Asubuhi)*